ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΔΕΥΤΕΡΑ — ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΤΗι 23 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1891 — ΕΤΟΣ Η' — ΑΡΙΘ. 8

ΓΡΑΦΕΙΟΝ
ΟΔΟΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ 59
Ἕκαστον φύλλον τιμᾶται λεπτῶν 20

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ Μ. ΔΑΜΒΕΡΓΗΣ

ΕΒΔΟΜΑΣ

ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ

ΣΥΝΔΡΟΜΗ
ΕΤΗΣΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΠΛΗΡΩΤΕΑ
Ἐσωτερικοῦ δρ. 10.—Ἐξωτερικοῦ φρ. χρ. 12.—Ρωσίας ροῦβ. 5.

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ
ΚΑΤΑ ΣΑΒΒΑΤΟΝ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Οἱ Κλέφται καὶ Ἀρματωλοὶ ἐν Κρήτῃ. Ἱστορικὴ μελέτη, ὑπὸ Β. Ψιλάκη.
Τὸ Παράθυρο. Μικρὴ ἱστορία, ὑπὸ Λεων. Κανελλοπούλου.
Φιλελληνικὴ Πινακοθήκη: Ἰωάννης Στούαρτ Βλάκης, ὑπὸ Γ. Δ. Κ. (Συνέχεια).
Περίεργον ἔθιμον ἐν Στενημάχῳ, ὑπὸ Βλ. Σκορδέλη.
Οἱ Βλάχοι τῆς Πίνδου: Σαμμαρίνα. Ἠπειρωτικαὶ ἀναμνήσεις, ὑπὸ Κ. Δ, Κρυστάλλη. (Συνέχεια).
Τὸ Καθῆκον, μυθιστορία ***. Μετάφρασις Α. Ἀμπάτη.
Πατριαρχικοὶ πίνακες Μ. Γεδεών. Βιβλιοκρισία.
Εἰδήσεις τῆς Ἑβδομάδος. Ἐγχώρια.—Ἐξωτερικά. Ἀρχαιολογία.—Φιλολογία.—Καλλιτεχνία.
Ἐφημερίδες, Ἀνέκδοτα.—Περίεργα.—Ποικίλα.
Ἰδιαίτερα γράμματα.
Νέα βιβλία.

ΟΙ ΚΛΕΦΤΑΙ ΚΑΙ ΑΡΜΑΤΩΛΟΙ ΕΝ ΚΡΗΤΗ[1]

(Μελέτη Ἱστορική)

Οἱ Κλέφται καὶ Ἀρματωλοὶ ἦσαν ἐπὶ δουλείας ἡ ἐθνοφυλακὴ καὶ ἐθνοφρουρὰ σύμπαντος τοῦ ἔθνους. Ὑπῆρχον μὲν καὶ ἐπὶ Βυζαντινῶν παραπλήσιοι τῶν Ἀρματωλῶν ἐν τοῖς ἀνατολικοῖς πρὸ πάντων τοῦ κράτους ὁρίοις, ὅπου προήσπιζον αὐτὸ κατὰ τῶν ἀδιαλείπτων ἐπελάσεων τοῦ ἐξ Ἀραβίας καὶ Συρίας ὡς κύματα μακρὰ προελαύνοντος Μωαμεθανισμοῦ, οἱ περίπυστοι δηλονότι τότε Ἀπελάται καὶ Ἀκρῖται, ἐκ τῶν ἄθλων τῶν ὁποίων καὶ τῶν κατορθωμάτων κατὰ τῶν ἀπίστων πλέκεται καὶ ὑφαίνεται ἡ βυζαντινὴ ἐποποιία τοῦ Ἀκριτικοῦ κύκλου· ἀλλ' οἱ πολεμισταὶ οὗτοι ἦσαν ὁροφύλακες κράτους συστηματικοῦ καὶ ὠργανωμένου, ἔχοντος τάξιν ὅπως δήποτε καὶ ἱεραρχίαν ἐπίσημον. Οἱ ἐν λόγῳ ὅμως Ἀρματωλοί, καὶ δὴ οἱ Κλέφται ἦσαν ἐθνοφρουροὶ οἰκείᾳ βουλήσει καὶ προαιρέσει, ὑπείκοντες οὐχὶ εἰς μισθοφορίαν καὶ νόμους καὶ διατάξεις ἐπισήμους, ἀλλ' εἰς τὸ ἐπιβαλλόμενον ἐξ εὐγενοῦς συναισθήσεως καθῆκον ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀνορθώσεως τῆς δουλωθείσης μεγάλης καὶ ἐνδόξου, ἀλλὰ δυσμοίρου Πατρίδος. Τοὺς Ἀρματωλοὺς καὶ Κλέφτας, τοὺς ἐθνοφρουροὺς τούτους τοῦ γένους σύμπαντος ἀνευρίσκομεν οὐ μόνον ἐπὶ τουρκοκρατίας, ἀλλ' εὐθὺς ἐν τοῖς χρόνοις τῆς πρώτης τοῦ ἔθνους ὑποδουλώσεως, τῆς ἐπὶ τῆς λατινικῆς τουτέστι κυριαρχίας πρὸ πάντων δ' ἐν τοῖς Ἐνετοῖς. Ἐνῷ δηλ. ἐπὶ τῶν φραγκικῶν κυριαρχῶν ἡ στρατιωτικὴ τῆς χώρας ὑπεράσπισις ἦτο ἐν χερσὶ σωμάτων στρατιωτικῶν ἐκ τιμαριούχων καθ' ὑποχρέωσιν συγκροτουμένων (Heerban, ban καὶ arrier ban), ἱπποτικαὶ δὲ τέχναι ἐν προτιμήσει ἐξησκοῦντο ἐν τῇ φραγκικῇ Ἀχαΐᾳ καὶ Ἀθήναις, μεγαλοπρεπεῖς δὲ καὶ λαμπροὶ ἱππόται πολεμισταὶ περιεστοίχουν τοὺς εὐγενεῖς τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν κυρίους, οἱ Ἐνετοὶ τούναντίον εἶχον ἐξοικειωθῆ εἰς τὸ νὰ καταλίπωσι, πλὴν τῶν ἐν ταῖς νήσοις τοῦ ἀρχιπελάγους, τὴν ἄμυναν καὶ ὑπεράσπισιν τῶν κτήσεων αὐτῶν εἰς σώματα μισθοφορικά, ὡς ἐγίνετο ἐν Πελοποννήσῳ, Εὐβοίᾳ, Ἠπείρῳ ἔτι δὲ καὶ ἐν Κρήτῃ, μὴ ἐπαρκούσης ἐν ταῖς ἀδιαλείπτοις ἐπαναστάσεσι τῆς νήσου τῆς ἐγχωρίου ἱπποτικῆς δυνάμεως. Τὸ αὐτὸ τοῦτο περίπου σύστημα ἴσχυσε καὶ ἐπὶ τῶν Τούρκων, οἱ ὁποῖοι ἀναγκαζόμενοι ἐκ τῆς πληθύος τῶν εἰς τὰ ὄρη προσφευγόντων καὶ ἐλευθέρως διαιτωμένων Ἑλλήνων, τῶν Κλεφτῶν ἔκτοτε ἀποκληθέντων, ἐσπούδαζον νὰ ἀντιτάττωσιν ἀντίρροπόν τι κατ' αὐτῶν, ὀργανίζοντες πρὸς τοῦτο τὴν ἤδη προτέραν μισθοφορικὴν ὁροφυλακὴν καὶ εἰς τοὺς ὁπλαρχηγοὺς αὐτῆς προνόμιά τινα παραχωροῦντες. Οἱ ἐκ τῶν σπλάγχνων ὅμως καὶ οὗτοι τοῦ γένους προερχόμενοι μαχηταὶ δὲν ἐβράδυνον νὰ συνεταιρίζωνται πρὸς τοὺς ἡρωϊκοὺς ἐκείνους προμάχους τῆς πατρίδος, τῶν ὁποίων τὸν ἐλεύθερον βίον καὶ τὰ εὐκλεᾶ ἡρωϊκὰ κατορθώματα ἐζήλουν, ἐφ' ᾧ καὶ μόλις ἐξήρχοντο πρὸς καταδίωξιν αὐτῶν ἐν πρώτῃ εὐκαιρίᾳ συνεννοοῦντο ἀμφότεροι καὶ πρὸς ἀλλήλους ἠδελφοποιοῦντο. Τοιοῦτοι Ἀρματωλοὶ προήρχοντο καὶ ἐξ ἄλλων μὲν πολλῶν μερῶν τῆς χέρσου Ἑλλάδος καὶ ἰδίως τῆς προσβορείου, μάλιστα δ' ἐκ τῶν ἀπορρώγων τῆς Κασσωπίας τῆς Ἠπείρου χώρας, τοῦ Σουλίου (ἔχοντος 7 χιλ. ψυχὰς καὶ 2500 πολεμιστάς), ἐκ τῶν Ἀκροκεραυνίων ὀρέων (τῆς Χειμάρρας), ἔτι δ' ἐκ τοῦ Ξηρομέρου καὶ Βάλτου, ἐξ ὧν ἡ μεγάλη καὶ ἱστορικὴ γενεὰ τοῦ Μπούα, ἐξ ἧς οἱ κατόπιν Γριβαῖοι. Ἐν τοῖς κευθμῶσι δὲ πάλιν καὶ τοῖς κρησφυγέτοις τῶν διασταυρουμένων πρὸ πάντων κατ' αὐτὴν σειρῶν ὀρέων διῃτῶντο οἱ ἀδούλωτοι τὸ φρόνημα καὶ λεοντόθυμοι πτέρες τῶν ἀγωνιστῶν τοῦ 1821, οἷοι ὁ μέγας καὶ πολὺς κατά τε γῆν καὶ θάλασσαν Νικοτσάρας, ὁ Βλαχάβας, ὁ Ζίδρος, ὁ Κατσαντώνης, ὁ Ἀνδροῦτσος, καὶ νοτιώτερον μετὰ τὴν καταστροφὴν μάλιστα τοῦ 1870, οἱ Κολοκοτρῶναι, πατὴρ καὶ υἱὸς Ἰωάννης καὶ Κωνσταντῖνος καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ὁ κατόπιν Γέρος τοῦ Μωριᾶ, ὁ Παναγιώταρος, ὁ Ζαχαριᾶς, ὁ Κολιός, οἱ Πετμεζαῖοι, ὁ Λυμπεράκης Γερακάρης καὶ Λάμπρος Κατσώνης κατὰ θάλασσαν, καὶ μυρίοι ἄλλοι. Πάντες οὗτοι εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἐπιούσης τῆς ἁλώσεως τῆς βασιλευούσης, ἀκυβέρνητοι καὶ ἀσύντακτοι, πεινῶντες καὶ γυμνητεύοντες, ἀδιαλείπτως καταδιωκόμενοι καὶ ἐπιβουλευόμενοι, κατὰ τὴν πρὸ μικροῦ ἀμίμητον καθὸ οὐρανίαν κονδυλιὰν τοῦ ἡμετέρου ποιητοῦ,

Τοῦ γένους τὴν βαθειὰ νυκτιὰ 'φωτίζαν τ' ἅρματά τους
Κι' ἀνοιξι μέσ' 'στὴν χειμωνιὰ ἔφερναν τὰ σπαθιά τους.
Ποῦ μὲ τὰ δόντια κράτησαν τὰ τετρακόσια χρόνια
Χειμῶνα καλοκαῖρι.

Οὕτως αὐτοὶ μηδὲν ἔχοντες εἰμὴ τὸν οὐρανὸν ἄνω κάλυμμα καὶ τὴν βραχώδη γῆν στρῶμα παρεσκεύαζον τὴν ἐθνικὴν ἐκείνην τοῦ 1821 ἐπιστρατείαν, μὴ ἔχοντες βεβαίως λόγους ἰδιωφελεῖς ἢ στενῆς καὶ χαμαιζήλου πολιτικῆς. Καὶ δὲν ἦτο μὲν βεβαίως δυνατὸν ἐκ τοῦ ἀκατασκευάστου χάους νὰ προέλθῃ μονομερῶς ἀρτία ἡ ἰδέα τῆς ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως, κατόπιν μάλιστα τῶν τερατουργημάτων τῆς ἀδιανοήτου ἐκείνης φύσεως, τῆς τερατώδους ἐν Ἰωαννίνοις σφιγγός, τοῦ νέου Φαλάριδος δερβεντζῆ πασσᾶ τῆς Ἠπειροθεσσαλίας καὶ εἶτα ρουμελιβαλεσῆ Ἀλῆ Τεπελενλῆ. Ἔπρεπε νὰ συνέλθῃ ἐν συνδυασμῷ φυσικῷ πρὸς ζύμωσιν ἐναρμόνιον ἡ ὕλη καὶ τὸ πνεῦμα, τὸ αἷμα καὶ τὰ νεῦρα· ἔπρεπε νὰ συναγωνισθῶσι πρὸς τὸν μέγαν καὶ μοναδικὸν τῆς ἀναστάσεως σκοπὸν ὁ Νικοτσάρας καὶ ὁ Κούμας· ἔπρεπε παρὰ τὸν Ἄρην νὰ σταθῇ ἡ Ἀθηνᾶ πάνοπλος καὶ αὐτὴ καὶ ὅπως ἐκ τοῦ Διὸς ἐξῆλθε τῆς κεφαλῆς· ἔπρεπεν ἐκ τῶν ἱερῶν τῆς Πατρίδος βωμῶν, ἐκ τῶν ἐθνικῶν ἱδρυμάτων τῶν Ἰωαννίνων, τῶν Ἀμπελακίων, τοῦ Ἄθωνος, τοῦ Βουκουρεστίου, τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῶν Κυδωνιῶν, τῆς Σμύρνης, τῆς Χίου, τῆς Πάτμου, τῆς Σιφνου, τῆς Δημητσάνης καὶ τόσων ἄλλων ἀστραπηβόλων ἑστιῶν νὰ προέλθωσιν αἱ ἄλλαι ἐκεῖναι Ἀρματωλῶν καὶ Κλεφτῶν στρατιαί, αἵτινες κλέψασαι ἐξ οὐρανοῦ ὡς ὁ κατὰ Πλάτωνα Προμηθεὺς τὴν ἔντεχνον σοφίαν σὺν πυρί, νὰ διατάξωσι καὶ κοσμήσωσι τὴν ὕλην, τὴν ὁποίαν ἐν τοιαύτῃ καὶ τοσαύτῃ ἀφθονίᾳ παρέσχε καὶ παρεῖχεν ὁ ἁρματωλικὸς ἐκεῖνος καὶ κλέφτικος ἡμῶν κόσμος. Πρώτη ἐν τούτοις ὅπως δήποτε χάρις ὀφείλεται πάντοτε εἰς τὴν ἀθάνατον πανοπλίαν τῶν ἀκαταβλήτων ἐκείνων τοῦ ἔθνους φρουρῶν, εἰς τὸ θαυματουργὸν ἐκείνων καρυοφύλλι καὶ τὴν πάλαν.

Καὶ ταῦτα μὲν κατὰ τὴν χέρσον Ἑλλάδα· ἐν Κρήτῃ ὅμως, περὶ ἧς κυρίως ἐνταῦθα ὁ λόγος, ἄλλως εἶχον τὰ κατὰ τὴν τοιαύτην ἐθνοφρουρὰν καὶ ἐθνοφυλακήν. Ἐν

---

1 Τοσαύτη ἦτο καὶ οὕτω κατεσκεδασμένη κατὰ τὸν ἀνατολικὸν τότε κόσμον ἡ ἐπ' εὐκλείᾳ φήμη αὐτῶν, ὥστε οἱ ἄθλοι τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτου ἐπεσκίασαν ὅλως καὶ τοὺς τοῦ διογενοῦς Ἡρακλέους καὶ ἐν Κρήτῃ τῇ ἄλλῃ αὐτοῦ ἀρχικῇ κοιτίδι θεωρουμένῃ. Οὕτω καὶ σήμερον ἔτι λέγουσιν ἐν Κυδωνίᾳ τοῦ Διγενῆ ἡ ἀμάδαν καὶ τὸ «πέταλον τοῦ ἐλόγου τοῦ Διγενῆ», δεικνύοντες δίσκον οἱ ἐγχώριοι κυκλοτερῆ καὶ τεραστίως ὀγκώδη καὶ ὑπερμεγέθη κοιλότητα ἀποτυπωθεῖσαν ἐπὶ βράχου ἐκ τῆς ὁπλῆς τοῦ ἵππου τοῦ Διγενῆ τούτου. Πρὸς δὲ δείκνυται καὶ χῶρος ἀναπεπταμένος ὑπερυψήλως ἐν τοῖς Λευκοῖς ὄρεσι καλούμενος τοῦ Διγενῆ, ἢ εἰς τοῦ Διγενῆ· ἐκτὸς ἂν τὸ ὄνομα εἶνε παραφθορά τις τοῦ Διογενοῦς (κρητικοῦ Ἡρακλέους).

αὐτῇ, ἐξ ἰδίων δυσπότμων, ὡς πάντοτε, περιστάσεων, τοιαῦτα συστηματικὰ οὔτως εἰπεῖν καὶ ὠργανωμένα στρατιωτικὰ σώματα δὲν ὑφίσταντο. Τοῦτο δὲν προήρχετο κυρίως ἐξ ἀπροσφόρων θέσεων πρὸς ἐνδιαίτησιν Ἀρματωλῶν καὶ Κλεφτῶν, διότι ἡ Κρήτη, καίπερ νῆσος, ἀφθονεῖ ὀρέων ὑπερυψήλων, φαράγγων φοβερῶν, δρυμώνων καὶ κευθμώνων πράγματι κρησφυγέτων ἀλλὰ πάλη τῶν ἐγχωρίων ἐπὶ πέντε συνεχεῖς κατὰ τῆς Ἐνετοκρατίας αἰῶνας, ἐξάντλησις δὲ καὶ κατάπτωσις αὐτῶν μετὰ εἰκοσιπενταετῆ ἀπερίγραπτον πόλεμον τῶν Τούρκων πρὸς ἁρπαγὴν ἀπὸ τῶν Ἐνετῶν τῆς τελευταίας καὶ σπουδαιοτέρας αὐτῶν κατὰ τὴν ἀνατολικὴν τῆς Μεσογείου λεκάνην κτήσεως, περιήγαγε τοὺς ὑπολειφθέντας Χριστιανοὺς εἰς συστολὴν ἐκ διαμέτρου ὅλως ἀντίθετον πρὸς τὴν προτέραν ἐπὶ Ἐνετοκρατίας διηνεκῆ αὐτῶν καὶ πρωτοφανῆ ἐν τῇ ἱστορίᾳ δρᾶσιν. Δὲν ἦτο τοῦτο ἀψικορία, ἀλλὰ πτῆξίς τις ἐκ τῆς φοβερᾶς αὐτῶν ἀποδεκατίσεως ἡ τυραννίας τοσούτων καὶ τοιούτων κατακτητῶν, οἵοι οἱ Σαρακηνοί, οἱ Ἐνετοὶ καὶ οἱ Τοῦρκοι. Οἱ ἀπόγονοι τῶν ἐκπληξάντων τὸν τότε κόσμον νησιωτῶν διὰ τῶν μεγαθύμων ἐκείνων προεστώτων καὶ ἀρχηγῶν αὐτῶν, οἷοι οἱ Σκορδύλαι τῆς Χορτάταις, οἱ Μελισσηνοὶ καὶ Ψαρομήλιγγοι, οἱ Βλαστοὶ καὶ Γαβαλάδες, οἱ Καλέργαι καὶ Ξιφόπουλοι, οἱ Πρικοσεῖραι καὶ Σμυρίγλιοι, οἱ Πάτεροι καὶ Μουσοῦροι καὶ Κανδανῶλαι καὶ ὁ ἄλλος ἀπειροπλήθης θίασος τῶν μοναδικῶν ἐκείνων ἐπὶ τῶν πέντε τῆς Ἐνετοκρατίας αἰώνων πατριωτῶν, δὲν ἦτο δυνατὸν μετὰ τοσαύτην πρωτοφανῆ ἐπιδρομήν, καὶ ὅτε κατὰ τὴν ἄλλην δούλην Ἑλλάδα τὸ πᾶν ἐσίγα, τὴν ὑπερβᾶσαν πολὺ ἐν σχέσει τῆς ἐκτάσεως τῶν χωρῶν τὴν πάλην τῶν Βρεττανῶν πρὸς τοὺς Νορμανδοὺς Γουλιέλμου τοῦ Κατακτητοῦ, νὰ προσενεχθῶσι τόσῳ ἀψικόρως καὶ ἀστάτως, ἂν δὲν ἦταν κατάκοποι καὶ καταπεπονημένοι. Ὡς ἐπὶ τῶν ἀτόμων, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν λαῶν, ἡ εὐγένεια ἐπιβάλλει ἀναποφεύκτους καὶ διηνεκεῖς ὑποχρεώσεις, καὶ οἱ Κρῆτες συνησθάνθησαν καὶ συναισθάνονται πάντοτε ὡς ἡδυτάτην ἀπήχησιν χρόνους καὶ ἐποχὰς τόσῳ τερψιθύμων συγκινήσεων. Οὐδὲν λοιπὸν ἕτερον συνέβαινεν εἰς αὐτοὺς ἐπὶ τῶν ἔτι δεινοτέρων τῶν Τούρκων καὶ τῆς Γιαννιτσαριᾶς καὶ τῶν Ξεκουκουλώτων χρόνους ἢ περισύλλεξίς τις εἰς ἑαυτοὺς ἢ χειμέρια τις νάρκη, τὴν ὁποίαν οὕτως εὐτόλμως ἀφ' ἑαυτῶν ἀπετίναξαν καὶ ἐν ἔτει μὲν 1770, καὶ δὴ ὅτε ἀνέτειλεν ὁ θαλπερὸς τοῦ 1821 ἥλιος, μολονότι ἔμενον καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν ὅλως ἀβοήθητοι καὶ εἰς τὰς ἰδίας μόνον ἑαυτῶν δυνάμεις ἐγκαταλελειμμένοι.

Ἐν τούτοις, οὕτω τῶν κατ' αὐτοὺς ἐχόντων, δὲν διέλειπον καὶ ἀπὸ τῆς Κρήτης, καίπερ νήσου, οὐ μόνον ἄνδρες μεμονωμένοι, ἀλλὰ καὶ κοινότητες ὅλαι τεραστίους ἀγῶνας καταβαλόντες καὶ οὕτω καὶ αὐτοὶ διαμαρτυρόμενοι κατὰ τοῦ ἀποτροπαιοτέρου τῶν ζυγῶν καὶ τῶν θηριωδεστέρων ἀληθῶς πάντων τῶν τυράννων, ὅσους ποτὲ εἶδε γῆ κατακτηθεῖσα. Οἱ Ἐνετοὶ καὶ διότι οἱ βραχίονες τότε τῶν μεγάλων ἐν αὐτῇ γενῶν, τῶν ἀρχόντων ἢ ἀρχοντοπούλων ἀπὸ Βυζαντινῶν λεγομένων, ἦσαν ἄκμαιοι καὶ κραταιοί, καὶ αἱρόμενοι εὐχερῶς ὁσάκις ἐλησμόνουν οἱ κατακτηταὶ ἐκεῖνοι καὶ ἐτάνυον ὅπως δήποτε τὸ σχοινίον, ἐπέπιπτον μετὰ πατάγου μεγάλου κατ' αὐτῶν παρεκτρεπομένων, πρὸς δὲ διότι ἦσαν Εὐρωπαῖοι καὶ ὅπως δήποτε Χριστιανοί, περιεχρύσουν τὰς ἁλύσεις αὐτῶν, περιετύλισσον αὐτὰς δι' ἐρίων οὕτως εἰπεῖν, ὅπως μὴ γίγνωνται λίαν ἐπαισθηταὶ ἡ θλῖψις καὶ πίεσις καὶ τὸ βάρος αὐτῶν, καὶ ὅμως πολυθρύλητοι οἱ ἀδιάλειπτοι κατ' αὐτῶν ἀγῶνες τῶν νησιωτῶν. Ἀλλ' οἱ Ὀθωμανοὶ μηδὲ ρανίδα κἂν ἐν ἑαυτοῖς ἔχοντες ἔστω καὶ ἀραβικοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἡμερώσεως, ὑπερέβησαν πᾶν ὅριον ἄνευ ἐλαχίστης ὑπερβολῆς θηριωδίας καὶ ἀπανθρωπίας. Δὲν ἦσαν οὗτοι θηρία μόνον δίποδα καὶ ἀνθρωπόμορφα, ἀλλὰ συνήνουν καὶ πᾶσαν τὴν περιτετεχνημένην ἐκείνην καὶ σατανικὴν τιμωριῶν καὶ διασκεδαστικῶν βασάνων ἐξευρετικότητα, ἐφ' ᾗ διεκρίθησαν οἱ περὶ τὸν Ἐνετὸν ἁρμοστὴν Πασχάλην Κικώνιαν, τὸν γενικὸν αὐτοῦ ἀστυνόμον Ἰωνάθαν Μέμον καὶ τοὺς ἐπιβοήτους Δεκανάλην καὶ Δαμολῖνον. Καὶ φυσικὸν ἦτο τοῦτο, ἀφοῦ πληθὺς ἐκ τῶν πρώτων κατακτητῶν, ἵνα μὴ ἀπολέσωσι τὰ μεγάλα καὶ πλούσια αὐτῶν τιμάρια καὶ τὰς ἐξεχούσας θέσεις, οὐμόνον δὲν συναπῆλθον μετὰ τοῦ τελευταίου ἁρμοστοῦ καὶ τῶν ἄλλων ὑπαλλήλων καὶ ὁπλιτῶν εἰς Ἰταλίαν, ἀλλ' ἀπομείναντες ἠσπάσθησαν τὸν Ἰσλαμισμὸν τόσον ἐνθέρμως, καθὸ νεόφυτοι, ὥστε αὐτοὶ πρὸ πάντων παρήγαγον τοὺς διαβοήτους ἐκείνους ἐπὶ ὠμῇ καὶ κυνικῇ θηριωδίᾳ Βεργήριδες καὶ Τζιναλῆδες καὶ τοὺς ἄλλους ἐκείνους ἐξώλεις ξεκουκουλώτους (ἄνευ καλύμματος κεφαλῆς) καὶ τρομεροὺς τῆς Κρήτης Γιαννιτσάρους. Καὶ ἐπὶ μίαν μὲν ἑκατονταετηρίδα, ἀπὸ τῆς κατακτήσεως μέχρι τῆς πρώτης ἐπαναστάσεως τοῦ Δασκαλογιάννη, ἐπὶ Ὀρλὼφ (1669—1670), κατ' ἀρχὰς ἰδίως οἱ νέοι κατακτηταὶ προσεφέροντο ἠμερώτερον ὅπως δήποτε, ἀλλὰ μετὰ τὴν καταβολὴν ἐκείνης δὲν εἶχον πλέον κατὰ τὴν κοινὴν φράσιν οὔτε Θεὸν οὔτε πίστιν, οὐ μόνον οἱ ξεκουκούλωτοι Γιαννίτσαροι, ἀλλὰ καὶ οἱ πασσάδες καὶ διοικηταί. Πρὸ τοιούτου λοιπὸν ἀνεκφράστως ἀβιώτου βίου οὐδὲν ἕτερον ὑπελείπετο ἢ ἡ παντελὴς ἐξώμοσις ἢ ἡ ἐπανάστασις ἢ τοὐλάχιστον ἡ προσφυγὴ εἰς τὰ ὄρη καὶ κατὰ τὸ δυνατὸν ἐκδίκησις καὶ περιστολὴ τῶν ποικιλοτρόπων κακουργημάτων τῶν θηρίων. Ἀλλ' ἦτο δυνατὴ τότε ἡ ἐπανάστασις, ὅτε σιγὴ πάντοθεν περιῆξ ἐπεκράτει καὶ ὀρδαὶ Ἀλβανῶν ἔθνων καὶ ἀπώλλυον ἐν Πελοποννήσῳ; Ὅθεν ἢ ἐξώμνυον σποραδικῶς, ὡς ἔν τισι χωρίοις τοῦ Σελίνου πεντήκοντα περίπου ἔτη πρὸ τῆς τοῦ 1821 ἐπαναστάσεως, καὶ ἐν Μονοατσίῳ (Βονιφατίῳ) καὶ τοῖς πέριξ, ἢ ὑπεκρίνοντο ἐπιτηδείως ἐξώμοσιν, ὡς οἱ ἐκ τῆς μεγάλης καὶ πλουσίας γενεᾶς καὶ μεγάλοι εἶτα ἀγωνισταὶ ἀείμνηστοι ἐκ Γορτυνος (Μεσσαρᾶς) Κουρμούλιδες καὶ οἱ ἐν Μυλοποτάμῳ Κερίμιδες καὶ ἄλλοχοῦ· ἄλλοι δὲ προσέφευγον εἰς τὰ ὄρη, ὅπως ἐδύναντο διατηρούμενοι, καὶ οὗτοι ἦσαν οἱ μᾶλλον ὑποβλεπόμενοι καὶ ζωηρότεροι. Μόνον περὶ τὸ 1813 ἀπεστάλη ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἔκτακτος γενικὸς διοικητής, ἀνὴρ σπανίας δραστηριότητος καὶ αὐστηρᾶς δικαιοσύνης, πρὸς περιστολὴν τοῦ μεγάλου κακοῦ καὶ ἀναστήλωσιν τοῦ γοήτρου καὶ κύρους καὶ αὐτῆς τῆς ἐξουσίας τοῦ σουλτάνου, ὁ ἐκ Μικρασίας περιβόητος Χατζῆ Ὀσμὰν πασσᾶς. Οὗτος ἀρξάμενος ἀπὸ Χανίων καὶ ἐπερχόμενος τὰς ἐπαρχίας μετὰ πυροβολικοῦ καὶ ἄλλων ἀνατρεπτικῶν μηχανῶν ἀγομένων ὑπὸ πλήθους Χριστιανῶν, τοὺς ὁποίους πάντοθεν διὰ προκηρύξεων συνήγειρεν, ἐξεπόρθει τοὺς θηριώδεις ἐκείνους πυργοδεσπότας, καταπυροπολῶν τὰ πάντα, ἐὰν δὲν παρεδίδοντο, ὡς τὸν Γιαννίτσαρην ἰδίως λεγόμενον τῆς Κάϊνας τοῦ Ἀποκορώνου, περὶ οὗ καὶ σώζεται ἔτι ἐλεγεῖον ὑπὸ τῶν ὁμοθρήσκων ἑλληνιστὶ ἐννοεῖται ποιηθέν. Ἐνῷ δὲ οὕτω προήλαυνεν εἰς τὰ ἀνατολικὰ ἀπαγχονίζων ἀδιαλείπτως πολλοὺς καὶ δημεύων τὰς μεγάλας ἐξ ἁρπαγῶν καὶ φόνων περιουσίας αὐτῶν, ὅτε εἰς ἕκαστον ἀπαγχονισμὸν ἐκρότει καὶ ἓν πυροβόλον, οἱ δὲ ὅμοιοι τῶν θανατουμένων ὡς ἤκουον τὸν κρότον ἔλεγον μετὰ στεναγμοῦ καὶ δέους, «πάει καὶ ἄλλος κουλὲς» (φρούριον, πύργος), ἐνῷ λέγομεν, προέβαινεν ἀποκόπτων ὡς ἄλλος ἀληθῶς ἐν τοιούτοις χρόνοις Ἡρακλῆς τὰς κεφαλὰς τῆς πολυκεφάλου ἐκείνης Ὕδρας, «ἵφνης ἐκλείσθησαν ἐκ συνωμοσίας εἰς αὐτὸν αἱ πύλαι τοῦ Ἡρακλείου, ὅτε ἔσπευδε καὶ ἐκεῖ νὰ εἰσέλθῃ καὶ ἀποτελέσῃ τὸ ἀνατεθὲν αὐτῷ ἔργον. Ἡ ἐκεῖ μυρμηκιὰ τῶν τε ἐγχωρίων καὶ τῶν ἐξ Ἀμπαδιᾶς Ἀμαρίου καὶ Μονοατσίου, (ὧν τὸ πλεῖστον ἐξ Ἐνετῶν) Ξεκουκουλώτων, καὶ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἔπεμψεν ἀπεσταλμένους μετὰ πλήθους χρημάτων καὶ ἀναφορῶν λέγουσα ὅτι πρὸς τῷ ἀπείρῳ πλουτισμῷ αὐτοῦ ὁ Ὀσμὰν πασσᾶς ἐπυρπόλησε καὶ πάντας τοὺς ἐλαιῶνας, ἐξ οὗ ὁ Σουλτάνος δὲν θὰ ἔχῃ τοῦ λοιποῦ τὸ παράπαν ἔλαιον πρὸς φωτισμὸν τοῦ σεραγίου του, ἐν ταύτῳ δ' ἐστασίασε φοβερῶς ἐν τῇ πόλει κατ' αὐτοῦ· ἐνῷ δ' οὕτως ἐπανέκαμπτεν εἰς Χανία, ἔφθασεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀπεσταλμένος, ὁ ὁποῖος ἀπήγαγεν αὐτὸν ἐκεῖσε, ἐκεῖθεν δὲ εἰς Προῦσαν ἢ Ἰκόνιον, ὅπου ὡς τὸ σύνηθες ἐστραγγαλίσθη ὁ ἄξιος πολὺ κρειττόνων ἢ τοιούτων κυρίων διοικητικὸς ἐκεῖνος ὑπάλληλος, ὁ Παπαγιάννης ὑπὸ τῶν ξεκουκουλώτων ἀποκλεισθείς.

Λυθέντων οὕτω τέλεον ὑπ' αὐτῆς ταύτης τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει κυβερνήσεως τῶν δεσμῶν τῶν θηρίων τῆς Κρήτης, ὥρμησαν οὗτοι ἀγριώτεροι, καθὸ πεινάσαντες ἐπ' ὀλίγον, ἐπὶ ἄγραν καὶ ἐκδίκησιν μαινόμενοι καὶ φρυάττοντες. Τότε δὴ τότε, οἰμωγαὶ καθ' ἑκάστην καὶ κοπετοί, κατάστασις ἐπὶ γῆς καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς ἀγρίοις τῆς Πολυνησίας ὅλως σπανία. Οὔτε ζωή, οὔτε τιμὴ τοῦ λοιποῦ εἰς οὐδὲν ἐλογίζετο, αἱ ποικίλαι δὲ καὶ σατανικαὶ ἐξευρέσεις πρὸς ἄρσιν τῆς μὲν καὶ κατεπόμπευσιν τῆς δὲ ἐδύναντο νὰ κινήσωσι καὶ αὐτοῦ τοῦ σατανᾶ τὴν ἀπέχθειαν καὶ βδελυγμίαν· ἐδύνατο νὰ τεθῇ τῷ ὄντι ὡς πρόβλημα ὑπὸ συζήτησιν τὸ τί καὶ διὰ τί ἐστιν ὁ ἄνθρωπος. Περὶ περιουσίας οὐδεὶς λόγος βεβαίως. Ἡ τελευταία αὕτη κατάκτησις εἶχεν ἤδη ἀπὸ τῆς ἐπιούσης τῆς συντελέσεως αὐτῆς διαιρέσει τὴν νῆσον εἰς τρία μέρη ἢ πασσαλίκια, εἰς τὸ τοῦ Χάνδακος (Ἡρακλείου) ἔχον 8 ζιαμέτια καὶ 1400 τιμάρ, εἰς τὸ τῆς Ρεθύμνης 4 καὶ 350 καὶ εἰς τὸ τῶν Χανίων 5 καὶ 800. τῶν ὁποίων στρατιωτικῶν φεούδων οἱ κάτοικοι ὤφειλον νὰ ἔχωσιν ἑτοίμους πάντοτε εἰς ὑπηρεσίαν τοῦ σουλτάνου 15—2 ἱππεῖς, ὁμοίως σχεδὸν ὅπως ἐπὶ ἐνετοκρατίας. Ἡ νῆσος δηλ. κατετμήθη εἰς τοσαῦτα μεγάλα καὶ μικρὰ τιμάρια, ὅσοι μικροὶ καὶ μεγάλοι ἀγάδες ἀνεδείχθησαν κατὰ τὸν μακροχρόνιον πόλεμον καὶ ἐπροικοδοτήθησαν, τῶν πάντων, δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν, διαπραγέντων ἀδιακρίτως καὶ διανεμηθέντων· ἂν δὲ λάβωμεν ὑπ' ὄψει, ὅτι καὶ οἱ ἐξωμόσαντες πρὸ πάντων Ἐνετοὶ διετήρησαν οὐχὶ εὐκαταφρόνητον μερίδα, συνάγομεν ὅτι πάνυ ἐλάχιστον μέρος ὑπελείφθη εἰς τοὺς ἐγχωρίους καὶ τοῦτο ὑπὸ μυρίους περιορισμούς, ὑποχρεώσεις καὶ διατυπώσεις. ὅπερ ὁσημέραι ὑπὸ τῶν κρατούντων κατεβροχθίζετο ἢ διὰ βίας καὶ φονικῶν ἀπειλῶν εἰς αὐτοὺς καὶ αὐτὸ ἐγκατελείπετο. Καὶ ἐν ὀλίγοις, ἤθελε τέλεον καὶ αὐτὸ διεκφύγει τῶν χειρῶν τῶν Χριστιανῶν, ἐὰν δὲν ἐπήρχετο ἡ ἐθνοσωτήριος ἑλληνικὴ ἐπανάστασις, καθ' ἣν ἐνῷ οἱ Μωκμεθανοὶ ἐν Κρήτῃ πρότερον ἦσαν ἴσοι τὸν ἀριθμὸν πρὸς τοὺς Χριστιανούς, οὗτοι δὲ οὐδὲν ἢ μικρὸν πλέον ἐκέκτηντο, ἐν τέλει τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος καὶ βαθμηδὸν κατέπεσον εἰς τὸ πέμπτον τοῦ πληθυσμοῦ καὶ εἰς ἀκτημοσύνην καὶ πτωχίαν περιῆλθον, καθὸ ἐκλεψάσων τῶν ἁρπαγῶν, καταπιέσεων καὶ ἀγγαρειῶν.

Ἐκ τῆς μετὰ τὸν Δασκαλογιάννην 1770 λοιπὸν ἐπιδεινώσεως τῆς πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς θέσεως τῶν Χριστιανῶν, καὶ δὴ τῆς μετὰ τὴν ἀνάκλησιν τοῦ Χατζῆ - Ὀσμὰν πασσᾶ, ὅλως ἀφορήτου αὐτῶν μέχρι τοῦ 1821 καταστάσεως οὐκ ὀλίγοι γενναιόψυχοι καὶ πατριωτικοὶ ἄνδρες, τὸ μὲν μὴ ἀνεχόμενοι τὸ κακὸν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον οὔτε ἡ κυβέρνησις περιέστελλεν, οὔτε ἡ Χριστιανοσύνη ἤθελε νὰ αἰσθανθῇ, τὸ δὲ ἀναμιμνησκόμενοι τοὺς μακαρίους αὐτῶν ἐπὶ Ἐνετῶν θαυμασίους ἐκείνους προπάτορας, ἐξέφευγον κατὰ μικρὰς ὁμάδας εἰς τὰ ὄρη μένεα πνέοντες κατὰ τῶν ἀσπλάγχνων ἐκείνων θηρίων. Αὐτὴ ἡ μεγάλη καὶ πολυάριθμος γενεὰ τῶν Κουρμούλιδων εἶχεν ἀποφασίσει, εἰ καὶ δὲν ἐπιέζετο καὶ ἦτο πλουσιωτάτη καὶ διῆγεν ἁρματωλικὸν βίον, νὰ ἀναπετάσῃ πλέον τὴν σημαίαν τῆς ἀνταρσίας, ἡγουμένου αὐτῆς τοῦ διαβοήτου ἔν τε Ὀθωμανοῖς καὶ Χριστιανοῖς γενάρχου Μιχαὴλ (Χουσεῖν), ἂν δὲν ἐπέμενε κωλύσας πολλάκις αὐτὸν ὁ μητροπολίτης Κρήτης ὑπισχνούμενος, καθὸ φιλικός, τὸ προσεγγίζον σωτήριον τοῦ Κυρίου, τὴν παγγενῆ τοῦ 1821 ἀνάστασιν. Καὶ ἐπὶ μίαν μὲν ἑκατονταετηρίδα ἀπὸ τῆς κατακτήσεως μέχρι τοῦ Δασκαλογιάννη (1869—1770) ἀνέπνεόν πως οἱ Χριστιανοί, βλέποντες τοὐλάχιστον τοὺς Σφακιανοὺς ἔχοντάς τινα προνόμια καὶ ἁρματωλικὸν βίον διάγοντας, πρὸς τὰ δυσπόρθητα χωρία τῶν ὁποίων καὶ κατέφευγον πολλοὶ ἐκ τῆς ἄλλης νήσου καταδιωκόμενοι. Ἀλλ' ἀφοῦ μετὰ τὰ τοῦ Ὀρλὼφ ὑπήχθησαν καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν αὐτὴν σχεδὸν καὶ οἱ λοιποὶ κατηγορίαν καὶ ἡ ναυτιλία τῶν κατὰ τὰ Ζφακία Γιαλιτῶν (ὡς ἐλέγοντο καὶ λέγονται ἔτε οἱ παράκτιοι αὐτῶν), ἡ οὐ μικρὸν πρότερον ἀκμάσασα, παρήκμασε, δὲν ὑπάρχουσι πλέον ἐν τῇ νήσῳ ἁρματωλοὶ ἀνεγνωρισμένοι τοὐλάχιστον, ἀλλὰ πειραταὶ Σφακιανοὶ μετὰ Μανιατῶν καὶ μετὰ τοῦ Λάμπρου Κατσώνη, καὶ κλέφται ἡρωϊκώτατοι τῇδε κἀκεῖσε[1], οὐ μόνον ἐπὶ τῶν Λευκῶν ὀρέων, ἀλλὰ καί, τῇ Ἴδῃ καὶ τῇ Δίκτῃ (Λασιθίῳ), οἷοι οἱ περιῳδόμενοι ἔτι καὶ νῦν ἀδελφοὶ Βέργαι καὶ ὁ Λόγιος καὶ ὁ Ξιπατέρας καὶ ἄλλοι, ἐν δὲ τοῖς δυτικοῖς, ἐπὶ τῶν Λευκῶν ὀρέων, εἰς πλῆθος, οἷοι οἱ Δαιμονάκιδες (ὡν ἔγγονος ὁ καθ' ἡμᾶς Λιάπης) καὶ οἱ Τσουτσούδιδες (ἐξ Ἀνωπόλεως) καὶ οἱ Καλογέριδες (ἐκ Σαμαριᾶς) ἐκ Σφακίων, ὁ Χαλακαταίβας ἐκ Σελίνου, οἱ Χάλιδες καὶ ὁ Μαλικούτσης ἐκ Κυδωνίας καὶ ἄλλοι πολλοί. Περὶ τῶν ἐν Κρήτῃ λοιπὸν τούτων Κλεφτῶν, ἵνα μὴ μείνωσιν ἀμνημόνευτα τὰ ὀνόματα καὶ ἔργα αὐτῶν, οἱ προάγωνες οὗτοι τῶν ἡρωϊκῶν αὐτῶν πρὸ τοῦ 1821 μαχητῶν, ἐξ ὧν τινες ἐκ τῶν τελευταίων οὐμόνον τὰ μέγιστα πρότερον κατετόλμησαν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐθνεγερσίαν εἶδον καὶ ἐπρωταγωνίστησαν ἐν αὐτῇ. οἷοι οἱ τρεῖς ἀδελφοὶ Β., Ι. καὶ Στέφ. Χάλιδες, ὁ Κορακάκης, ὁ Κωνσταντουδάκης (ἢ Σήφακας) καὶ ἄλλοι, θέλομεν ἀσχοληθῆ τοῦ λοιποῦ ἀναγράφοντες ὅ,τι περὶ αὐτῶν ἐν λόγῳ ἐμμέτρῳ καὶ πεζῷ περιεσώθη.

Β. Ψιλάκης

1 Πολλοὶ αὐτῶν διατρέξαντες μετὰ πολλὰ τὸν ἔσχατον τῶν κινδύνων διεξέφευγον μεταβάντες εἰς Μικρὰν Ἀσίαν, ὁπόθεν ἐπανέκαμψαν ἄρα τῇ ἐκρήξει τῆς ἑλλ. ἐπαναστάσεως, ἐν ᾗ ἐπρωταγωνίστησαν. Ἐκ τούτων ἐπιστημότεροι ἦσαν ὁ Π. Ζερβουδάκης (ἐκ Τυλίσσου Μαλεβυζίου), ἀποθανὼν ἐν Ναυπλίῳ τῷ 1849 ὑποστράτηγος ὁ ἀτρόμητος καὶ ῥέκτης Ἀντ. Μελιδώνης (ἐκ Μυλοποτάμου) ὁ Γιακουμῆς, ἀρχηγὸς Σελίνου, ὁ λαμπρὸς Τσελεπής, ἔγγονος τοῦ Δασκαλογιάννη, πεσὼν ἡρωϊκῶς ἐν Σταυρῷ Σελίνου ὁ Χ. Γεώργης Μουριώτης καὶ ὁ Ἀμοιραδόσταυρος (ἐκ Σφακίων), προστάντες πρότερον τῶν ἐν Σάμῳ πρώτων ἐπαναστατικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ ἔπειτα διαπεραιωθέντες εἰς Κρήτην, καὶ ἄλλοι εἰς πλῆθος.

ΤΟ ΠΑΡΑΘΥΡΟ

(Μικρὴ Ἱστορία)

Γρηγορίου Ξενοπούλου

— Ἀκοῦς ἐκεῖ!!! Ξεταστῆ θὰ σὲ βάλλω 'ς τὸ σπῆτί μου; Τοῦτο μᾶς ἔλειπε τώρα! Νὰ μιὰ γιὰ πάντα.... μὴ τὸ ξανανοίξῃς τὸ παράθυρο, γιὰ νὰ μὴ βλέπῃς τὰ κακὰ ποῦ γίνονται σπίτι μου! Ἀλήθεια κ' ἀλήθεια! Ναί! νὰ μὴ τ' ἀνοίξῃς πειά, γιατὶ μπορῶ νὰ 'ς τὸ κλείσω καὶ μὲ τὰ δικαστήρια, γιατὶ βλέπει 'ς τὴν αὐλή μου· σ' τῶπα κι' ἄλλοτε! Σὰν δὲ θέλετε μὲ τὸ καλὸ τὸ κλειῶ 'γὼ στανικῶς καὶ καλὰ ξεμπερδέματα τότε! Διαβόλου ξεταστάδες, ποῦ χώνετε παντοῦ τὴ μύτη σας!

— Καλά, Ἄννα· δὲν εἶν' ἀνάγκη νὰ πᾷς 'ς τὸ δικαστήριο· δὲν τὸ ξανανοίγουμε πειὰ κ' ἡσυχάζεις.

Ἀπὸ 'κείνη τὴν ἡμέρα τὸ παράθυρο ἔμενε κλειστό, κατάκλειστο. Κανένας δὲν τὸ ἄνοιξε. Πάνε γιὰ πάντα ἡ φιλίαις δυὸ γειτονισσῶν, τῆς Ἄννας καὶ τῆς Φρόσως, ποῦ σὰν ἦταν μικρούτσικαις, πότε ἡ μιὰ πότε ἡ ἄλλη 'κοιμώτανε 'ς τὴ κούνια τσ' ἀλληνῆς. Ἕνα μεσότοιχο χώριζε τὰ σπίτια τους. Τὰ πρῶτα λόγια ποῦ λένε χωρὶς ἔννοια τὰ μικρὰ παιδάκια σὰν εἶνε μωρά, μαζῆ τἄπανε. Ἄμ καὶ τῆς φτωχοκουτσούναις τους μαζῆ δὲν τῆς παίζανε! Ἄσε τώρα τὰ πεσίματα ποῦ παθαίναν κάθε τρεῖς καὶ λίγο ἀγκαλιασμέναις ἀπὸ τῆς χαμηλαῖς σκάλαις τῶν σπιτιῶν των: Ἐτύχαινε πολλαῖς φοραῖς νὰ κυλᾶνε σὰν κουβάρι. Τὰ ποδαράκια τους, βλέπεις, τρεκλάγανε ἀκόμη.

Σὰν 'μεγαλώσανε λιγάκι, οὔλη ἡ γειτονιὰ ταῖς καμάρωνε ποῦ γύριζαν τὸ βράδυ-βράδυ ἀπὸ τὴ *Δασκάλα* τὴ *Γαλούλα*, πιασμέναις ἀπὸ τὸ χεράκι μὲ τὰ ροδοχρωματισμένα σὰν τὸ μῆλο προσωπάκια τους.

— Νὰ τῆς ζήσουνε τῆς Χριστιανῆς ποῦ τῆς ἔχει. Χαριτωμέναις ἀδελφούλαις, ἔλεγεν ὁ διαβατικὸς κόσμος ποῦ δὲν τῆς ἤξερε.

Σὰν 'ξεπετάχτηκαν κ' ἔγειναν κορασίδες πειά, τί γέλοια, τί κρυφομιλήματα ἦταν ἐκεῖνα! Τί μυστικὰ νάχανε τάχα; Ὁ Θεὸς κ' ἡ καρδούλαις τους τὸ ξέρουν....

. . . . . .

Περάσαν ἀπὸ τότε πέντε κἂν ἕξη χρόνια. Ἡ Ἄννα ἔχασε γιὰ 'λίγο χρόνο πατέρα καὶ μάνα. Εἶχε κἄτι συγγενεῖς, ἀλλὰ τί νὰ τῆς κάνουνε αὐτοί; Ἔπρεπε νὰ ξενοδουλέψῃ γιὰ νὰ ζήσῃ. Σ' τὴν ἀρχή, εἶν' ἀλήθεια, πήγαινε σὲ μιὰ μοδίστρα κ' ἔρραβε. Μὰ 'λίγο-'λίγο ἔχασε τὴν ὄρεξι τῆς δουλειᾶς. Οὔλο νὰ στολίζεται κύτταε καὶ τίποτε ἄλλο. Γιὰ νἄναι ὤμορφη, ὁ κόσμος τῆς σήκωσε τὰ μυαλὰ μὲ τὰ λόγια: «Ψυχοῦλά μου» ὁ ἕνας, «μάτια μου» ὁ ἄλλος λιμοκοντόρος, ὅσο ποῦ τὴ 'ξεβγάλανε τὴ δυστυχισμένη. Δὲν εἶχε οὔδε γονεῖς, οὔδε ἀδελφό, κανένα νὰ τὴ τραβήξῃ ἀπὸ τὸ κακὸ δρόμο ποῦ ἔπαιρνε. Σ' αὐτὸ τὸ κόσμο ὅσο καὶ καλὸς νἆναι πρέπει νἄχῃς καὶ κανένα γιὰ βοήθεια καὶ 'περάσπισι· ἀλλιῶς δυστυχία σου, παίρνεις τὸ κατήφορο καὶ τραβᾷς .... ἔτσι εἶνε.

Νὰ ἡ Φρόσω, γιὰ νἄχῃ τὴ μάνα της, ἔζυσε μὲ ἀρετὴ καὶ μὲ φρόνησι. Ποιὸς θὰ τὸ πιστέψῃ, πῶς ἡ δυό τους μὲ τὸ βελόνι 'ζούσανε ὅλους 'ς τὸ σπίτι, τὸ γέρω πατέρα ποῦ πάντα ἄρρωστος ἐφύλαγε το κρεβάτι καὶ τὰ δυὸ μικρὰ ἀδελφάκια ποῦ 'πήγαιναν ἀκόμη 'ς τὸ *Ἀλληλοδαχτικό*. Ἀπὸ τὴν ὥρα ποῦ ὁ Θεὸς ἐξημέρωνε τὴν ἡμέρα, ὡς τὸ βράδυ μὲ τὰ φῶτα, δὲν ἐσήκωναν κεφάλι· Ἡ Φρόσω σὰν κορίτσι ποῦ ἦταν, ποῦ νὰ πατήσῃ τὸ πόδι της, οὔτε σὲ περίπατο οὔτε πουθενά. Δουλειὰ μόνο, πάντα δουλειά!

Μακάρι κ' ἡ φιλενάδα της ἡ Ἄννα, ποῦ ὅσο 'πήγαινε κ' ἀπογινότανε! Γλέντια, περιπάτους, λοῦσα, ἀμάξια καὶ σχέσεις μὲ ἄνθρώπους ποῦ δὲν εἶχε καμμιὰ συγγένεια. ...Τί τὰ θέλετε εἶνε 'ντροπὴ νὰ τὸ 'πῆ κανείς· εἶχε γίνει κακὴ γυναῖκα. Κι' αὐτὸ εἶνε τὸ χειρότερο!

Τὸ 'βλεπεν ἡ δόλια ἡ Φρόσω καὶ ραΐζότανε ἡ καρδιά της· τὴν ἀγάπαε ἀληθινὰ σὰν ἀδελφή της τὴν Ἄννα. Μὰ καὶ τί μπόραγε νὰ κάνῃ; Μιὰ φορὰ 'ς τὴν ἀρχὴ θέλησε

ἡ δυστυχισμένη νὰ τῆς 'πῇ ἕνα λόγο συμβουλευτικό, ποῦ κάλλιο νὰ μὴ τὸν ἔλεγε, γιατὶ ἡ καλή σου Ἄννα, ὄχι μονάχα τὴν ἔκαμε ἀπ' ἀσπροῦ 'ς τῆς βρισιαίς, ἀλλὰ τῆς 'μπόδισε ν' ἀνοίγῃ καὶ τὸ παράθυρο ποῦ ἔβλεπε 'ς τὴν αὐλή της, νομίζοντας τάχα ὅτι δὲν θὰ ἐβλέπανε πειὰ τί ἔκανε 'ς τὸ σπίτι της.... Χαμένη ἐλπίδα! γιατὶ τὸ κακὸ φωνάζει μονάχο· δὲν εἶνε, βλέπεις, σὰν τὴν ἀρετὴ ποῦ κρύβεται σὰν ντροπαλὴ παρθένα.

Ἡ δυστυχισμένη ἡ Φρόσω δὲν ἐλυπήθηκε τὸν Ἥλιο ποῦ δὲ θὰ ἔμπαινε πειὰ τὸ χειμῶνα ἀπὸ τὸ παράθυρο νὰ τὴ ζεσταίνῃ ἐκεῖ ποῦ θὰ 'δούλευε μὲ τὸ βελόνι. Ὁ κακὸς ὁ τρόπος τῆς Ἄννας τὴν ἐπίκρανε περισσότερο. Ὁ πικρὸς ὁ λόγος περονιάζει πειὸ πολὺ ἀπὸ τὸ κρύο. Καὶ ποιὸς δὲν τὸ ξέρει αὐτό;

Περάσαν ἀπὸ τότε κάμποσα χρόνια. Τὰ πράμματα τραβάγανε τὸ δρόμο τους. 'Σ τὸ σπίτι τῆς Φρόσως πάντα ἡσυχία, πάντα φτώχεια. Τὸ παράθυρο ἔμενε πάντα κλεισμένο· εἶχε κάμει ἀπ' ὄξω σφαλαγγουδιαίς.

Θὲ καὶ Παναγιά μου, τί γινότανε οὔλ' ἡ μέρα 'σ ἐκεῖνο τὸ σπίτι τῆς Ἄννας! Κιθάραις, τραγούδια, φωναὶς καὶ ζεφαντώματα ἀκουγάντανε. Τὰ πειὸ πλούσια πειδιὰ καὶ γέροι ἀκόμη τῆς Ἀθήνας, ὁ Θεὸς νὰ μὲ συχωρέσῃ, πηγαίνανε κάθε βράδυ. Τί πὰ θέλετε, ἤτανε ντροπὴ καὶ σκάνδαλο τῆς γειτονιᾶς. Κάποιος γείτονας ἰδιότροπος θέλησε κάποτε νὰ παραπονεθῇ 'ς τὴν Ἀστυνομία. Ἀλλὰ ποιὸς τὸν ἄκουσε. Ἡ Ἄννα εἶχε τόσους μεγάλους καὶ πλουσίους ἀνθρώπους φίλους. Ὅτι κι' ἂν ἤθελε τῆς τὸ 'κάναν. Καὶ τοῦ πουλιοῦ τὸ γάλα νὰ ζήταε, ποῦ λέει ἡ παροιμία, θὰ τῆς τῶφερναν..

. . . . . .

Τί βρίσκει τὸ δόλιο τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ μιὰ στιγμὴ 'ς τὴν ἄλλη! Ποιὸς νὰ τῶλεγε πῶς ἡ Ἄννα ποῦ ἦταν ὅλο νειάτα καὶ 'μορφιαὶς ἀπό 'να κρύωμα ποῦ 'πῆρε τὴ περασμένη Κυριακὴ 'ς τὸ χορὸ τοῦ Καφὲ-Σαντάν, πῶς θὰ 'πέθαινε γιὰ 'λίγαις μέραις! Καὶ τί ἀκόμη! μονάχα κάτι φιλενάδαις της, τῆς ἴδιας σειρᾶς, παράστάθηκαν 'ς τὴν ἀρρώστια καὶ 'ς τὸ θάνατό της. Ποῦ νὰ πατήσῃ καμμιὰ καλὴ γειτόνισσα τὸ πόδι της! Ἡ καψερὴ ἡ Φρόσω ζήτησε νὰ πάῃ, μὰ ἡ μάνα της δὲν τὴν ἄφηκε.

Σὰν 'πέθανε, κανεὶς ἀπὸ 'κείνους τοὺς μεγάλους καὶ πλούσιους φίλους, ἂς τοὺς ποῦμε ἔτσι γιὰ τὸ κόσμο, μωρὲ παιδιά, κανεὶς νὰ μὴ φανῇ! Ἄφαντοι νὰ γίνουν!

Ἀχ τὴ δύστυχη! Τὴν ὥρα ποῦ τὴ κατεβάζανε μέσα 'ς τὴ κάσα ὥμορφα-ὥμορφα στολισμένη, σὰν νυφοῦλα, ἕνα φοβερὸ τρίξιμο ἀκούστηκε καὶ τὸ κλεισμένο παράθυρο τοῦ κοντινοῦ σπιτιοῦ ἄνοιξε.....

— 'Σ τὸ καλό, 'ς τὸ καλό, Ἄννα μου, ἐφώναξέ κάποιος μὲ τρεμουλιασμένη φωνὴ ἀπὸ τὰ κλάματα· μὰ δὲν πρόφτασε νὰ πῇ τίποτ' ἄλλο, γιατὶ τὸν τραβήξανε ἀπὸ μέσα μὲ τὴ βία.

Ἤτανε ἡ δόλια ἡ Φρόσω...

Εὔκολα, βλέπεις, μπορεῖ κανεὶς νὰ κλείσῃ τὸ παράθυρό ἑνὸς σπιτιοῦ, ὄχι ὅμως καὶ τὴ καρδιὰ τοῦ παλιοῦ φίλου.

ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ

ΦΙΛΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ

ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΤΟΥΑΡΤ ΒΛΑΚΗΣ

(Συνέχεια)

VI

Κατὰ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1872 ὁ γηραιὸς Βλάκης ἐδημοσίευσε *Συλλογὴν Ποιημάτων*, ἐν οἷς περιγράφει διὰ τῆς ὑψηλοτέρας φαντασίας καὶ τῶν ζωηροτέρων χρωμάτων τὴν φυσικὴν καλλονὴν καὶ τὰς ἀρχαίας παραδόσεις τῶν ὀρεινῶν χωρῶν τῆς Σκωτίας.

Τῷ δὲ 1874 ἐξέδωκεν *Ἑλληνο-αγγλικοὺς Διαλόγους*, ὅπως ἀναζωπυρήσῃ τὸν διὰ ζώσης φωνῆς ἀρχαῖον τρόπον τοῦ λαλεῖν τὰς κλασικὰς γλώσσας.

Τὸ αὐτὸ ἔτος ἐδημοσίευσε σπουδαιότατον σύγγραμμα ὑπὸ τὸν τίτλον «Αἱ τέσσαρες φάσεις τῆς ἠθικῆς, Σωκράτης, Ἀριστοτέλης, Χριστιανισμὸς καὶ Ὠφελειασμός.» (utilitarianism)[1].

Ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ ὁ ἑλληνομαθὴς Βλάκης διὰ τοῦ δεδοκιμασμένου αὐτοῦ καλάμου περιγράφει ἐκτενῶς, εὐκρινῶς καὶ σαφῶς τοὺς βίους τῶν δύο μεγίστων ἠθικῶν φιλοσόφων τῆς ἀρχαιότητος, τοῦ Σωκράτους καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους, προσπαθῶν ὅπως ἀναπτύξῃ καὶ καταστήσῃ προσιτὰς τοῖς ἄλλοις καὶ ἰδίως τοῖς φοιτηταῖς τῶν πανεπιστημίων τὰς μεγάλας καὶ ἐξόχους διδασκαλίας τῆς ἠθικῆς, ἃς οἱ δύο οὗτοι περικλεεῖς ἄνδρες τῆς Ἑλλάδος ἐδίδαξαν.

Ἀκολούθως εὐφραδῶς ἐκθέτει τὰς σωτηρίους καὶ ὑψηλὰς ἀληθείας, ἃς ὁ μέγας θεμελιωτὴς τῆς χριστιανικῆς πίστεως ἐκήρυξεν εἰς τὸν κόσμον ὅλον, καὶ ὑποστηρίζει μετ' ἀκραδάντου πεποιθήσεως ὅτι οὐδὲν ἔθνος δύναται νὰ εὐημερήσῃ ἄνευ τῶν Ἱερῶν Γραφῶν. Καὶ τελευταῖον ἀντικρούει μετὰ μεγίστης λογικότητος καὶ πολυμαθείας τὰς ψευδεῖς καὶ ἐσφαλμένας ἰδέας τοῦ Μπένθαμ, Πέλλεϋ, Μίλλ καὶ Μπέιν καὶ ὑποστηρίζει μετὰ θρησκευτικοῦ θάρρους τὴν ἠθικὴν τοῦ λογικοῦ καὶ τὴν παρὰ τῆς θείας προνοίας ψυχικὴν συγκίνησιν — ἀρχὰς διδαχθείσας ὑπὸ τοῦ Σωκράτους καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ κηρυχθείσας ὑπὸ τοῦ ἁγίου Παύλου καὶ τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας.

Ἡ φιλοσοφία τῶν Ὠφελειαστῶν, κατὰ τὸ λέγειν τοῦ σοφοῦ καθηγητοῦ, *εἰς λίαν ἐσφαλμένη μέθοδος τοῦ σκέπτεσθαι, διότι ἐνῷ πρεσβεύει ὅτι καθαρίζει τὰς σκοτεινὰς ἰδέας, φέρει σύγχυσιν καὶ ἀταξίαν εἰς τὰς πράξεις καὶ τὰς ἰδέας τῶν ἀνθρώπων.*

Περὶ δὲ τῆς λατρείας τοῦ Θεοῦ οὕτωσὶ ἀποφαίνεται:

«Οἱ φιλόσοφοι οὗτοι ἀρνοῦνται τὴν πρὸς τὸν Θεὸν λατρείαν διὰ τὸν ἁπλοῦν λόγον, ὅτι δὲν γινώσκουσιν Αὐτὸν ἀκριβῶς ὡς γινώσκουσι τὸν μηχανισμὸν τοῦ ὡρολογίου των· διότι δὲν βλέπουσιν αὐτὸν διὰ τῶν ἐσαρκωμένων αὐτῶν ὀφθαλμῶν· διότι δὲν δύνανται νὰ θέσωσι τὸν δάκτυλόν των ἐπ' Αὐτοῦ. Ἀλλ' ἐπιτραπήτω μοι νὰ ἐρωτήσω ὁ ἄνθρωπός τις νὰ θέσῃ τὸν δάκτυλόν του ἐπ' ἐμοῦ ἢ ἐπὶ σοῦ, ἀκριβῶς ἐπὶ ἐκείνου ὅπερ καλεῖται Ἐγώ ἢ Σύ; Ὄχι! Αὐτὸς βλέπει τὸν ἄνθρωπον, μόνον, ὡς ἀποκαλύπτεται αὐτῷ ἐν σαρκί, ὡς φανερώνεται ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ, ἡ ψυχὴ αὐτοῦ βλέπει διὰ τῶν παραθύρων τοῦ ὀφθαλμοῦ, καὶ ὁ ὀφθαλμὸς αὐτοῦ διευθύνει τὴν χεῖρα του ἔνθα πρόκειται νὰ κτυπήσῃ. Ἡμεῖς πιστεύομεν τῷ ἀνθρώπῳ, ἡμεῖς δὲν βλέπομεν αὐτόν. Ἐὰν τὰ ἔργα αὐτοῦ εἶσι πλήρη τάξεως, κάλλους καὶ ὠφελείας, τότε βεβαίως συμπεραίνομεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος εἶνε λογικός· ἐὰν δὲ εἶσι πλήρη ἀταξίας, ἀσχημίας καὶ ἐπιβλαβῆ, τότε βεβαίως ἐξάγομεν τὸ συμπέρασμα ὅτι εἶνε ἄλογος. Οὕτω πως ἔχει καὶ ἡ περὶ Θεοῦ γνῶσις ἡμῶν. Ὁλόκληρος ἡ πλάσις εἶνε τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ, ὁ δὲ ἥλιος ὁ ὀφθαλμὸς αὐτοῦ. Γινώσκω αὐτὸν ὡς τὸ τέκνον, γινώσκει τὸν ἑαυτοῦ πατέρα, ὡς ὁ ποιμενικὸς κύων τὸν ποιμένα του, ὡς ὁ στρατιώτης τὸν μέγα σχεδιαστὴν τῆς ἐκστρατείας καίτοι ἴσως οὐδέποτε εἶδεν αὐτόν. Ἀληθεύει ὅτι πολλὰς τῶν κινήσεων αὐτοῦ ἀδυνατῶ νὰ ἐννοήσω, ἀληθεύει ὅτι πολλὰ ἀφορῶντα στενῶς ἐμαυτὸν ἀγνοῶ· ἀλλ' ἡ ἀναγκαία αὕτη ἀτέλεια τῆς περιωρισμένης μου διανοίας οὐδόλως παράκωλύει τὴν πρὸς Αὐτὸν λατρείαν μου, πίστιν καὶ ὑπακοήν. Ἤδη γινώσκω πολλὰ περὶ Θεοῦ, ὥστε νὰ μοῦ ἐμπνεῖ πάντοτε θαυμασμόν. Αὕτη δὲ εἶνε ἡ ὑψίστη μου ἀνθρώπινος σοφία.»

Ἐν ὅλῳ τῷ συγγράμματι τοῦ εὐπαιδεύτου Σκώτου ὑπάρχει μεγίστη ἑνότης καὶ ἀλληλουχία ἰδεῶν· μετετυπώθη δὲ ἐν Ἀμερικῇ καὶ θεωρεῖται παρὰ πολλῶν λογίων τὸ ἀριστούργημα τοῦ ἑλληνιστοῦ Βλάκη».

VII

Ἀκολούθως ὁ φιλέλλην Βλάκης ἐξέδοτο τὰς *Ἑλληνικὰς ὥρας* σπουδαῖον πόνημα, ἐνῷ πραγματεύεται περὶ τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας καὶ ἀρχαιότητος, μετὰ τῆς χαρακτηριζούσης αὐτὸν βαθύτητος, καὶ ἐπιστήμης. Ἐν τῷ προοιμίῳ αὐτοῦ ὁ εὐπαίδευτος καθηγητὴς λέγει, «ὅτι ὑπεχρεώθη νὰ φέρῃ εἰς φῶς τὰς ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας καὶ ἀρχαιότητος πραγματείας αὐτοῦ διὰ τὸν λόγον, ὅτι οἱ πεπαιδευμένοι Ἄγγλοι ἐθεώρησαν ταῦτα μικροῦ λόγου ἄξια ἢ ἠμέλησαν ἐξ ὁλοκλήρου καὶ διότι τέλος δὲν ἐπραγματεύθησαν περὶ αὐτῶν δι' ἀρκούσης ἐμβριθείας ἄνδρες ἱκανοὶ περὶ τὰ τοιαῦτα.»

Αἱ περὶ ὧν λόγος πραγματεῖαι ἐδημοσιεύθησαν ἐν τοῖς πρακτικοῖς διαφόρων φιλολογικῶν ἑταιριῶν ἢ εἰς σπουδαῖα περιοδικά· ἐπειδὴ δὲ ταῦτα δὲν ἦσαν εὐκόλως προσιτὰ τοῖς φιλολόγοις, συλλέξας ἐξέδοτο αὐτὰς εἰς σύγγραμμα 394 σελίδων μετὰ προηγουμένην ἐπιθεώρησιν καὶ ἐπιδιόρθωσιν.

Ὁ συγγραφεὺς ἐλπίζει ὅτι θέλει ἐκτιμηθῇ ἡ ἀξία προϊόντος μεγάλης μελέτης καὶ σκέψεως, ὅπερ δύναται νὰ διεγείρῃ παρὰ τοῖς πεπαιδευμένοις Ἄγγλοις ζητήματα σοβαρά. Φαίνεται δὲ ὅτι προήχθη εἰς τὴν δημοσίευσιν αὐτῶν ἐκ μόνου τοῦ πόθου, ὅπως ἴδῃ τὴν ἀλήθειαν ἐκφραζομένην καὶ τὴν πλάνην καταπολεμουμένην ὅσον ἔνεστιν ἐν εὐρυτέρῳ πεδίῳ, ταῦτα δὲ ἐξ ἐπαγγέλματος[1].

Ἐν τῷ προλόγῳ αὐτοῦ λόγον ποιούμενος περὶ διαφόρων Εὐρωπαίων ἑλληνιστῶν καὶ γλωσσομαθῶν, ἰδοὺ τί γράφει περὶ τοῦ περιφήμου ἱστοριογράφου τῆς Ἑλλάδος Γροτίου.

«Καίτοι μεγάλως ἐκτιμῶ τὴν περὶ τῆς Ἀθηναϊκῆς Δημοκρατίας ἀπολογίαν τοῦ Γροτίου, πάντοτε ὅμως ἐνόμισα ὅτι ὑπάρχουσι πράγματά τινα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ διανοητικοῦ βίου τῶν Ἑλλήνων, περὶ ὧν ὁ μὴ ποιητικὸς αὐτοῦ χαρακτὴρ καὶ ἡ ἀρνητικὴ φιλοσοφία ἀποκαθιστῶσιν αὐτὸν ἀναρμόδιον νὰ ἀποφανθῇ.»

Ἐκ τοῦ σπουδαίου τούτου συγγράμματος μεταφέρομεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐκλεκτά τινα τεμάχια τοῦ *Περὶ δημώδους Ποιήσεως τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος*, εὐχόμενοι ὅπως ἁρμοδιώτεροι ἡμῶν ἐπιχειρήσωσι τὴν μετάφρασιν τοῦ ἔργου, ἀπαιτοῦντος οὐ μόνον σπουδαίας φιλολογικὰς γνώσεις καὶ εἰδικότητα, ὧν τινῶν βεβαίως στερούμεθα, ἀλλὰ καὶ ὑλικὸν χρόνον.

Ὅπως δήποτε ὑπενθυμίζομεν τοῦτο τοῖς κεκτημένοις ἀμφότερα τὰ προσόντα ταῦτα· διότι ἐνῷ ὁ Βλάκης ἐπραγματεύθη περὶ τόσων ἀντικειμένων τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας, οὐδὲν αὐτῶν μετηνέχθη, καθόσον ἡμεῖς γνωρίζομεν, εἰς τὴν Ἑλληνικήν, ἐνῷ ἀναμφιβόλως εἶνε ὁ μᾶλλον παντὸς ἄλλου σπουδάσας καὶ διερευνήσας τὰ καθέκαστα αὐτῆς.

«Ἡ Νεοελληνικὴ Φιλολογία», λέγει ὁ Βλάκης, «εἶνε φράσις, ἥτις πολὺ πιθανὸν νὰ ἠχήσῃ κακῶς εἰς τὰ ὦτά τινων· οὕτως ὑπάρχουσι πλεῖστοι ὅσοι κύριοι, φέροντες ἑτησίως εἰς τὴν πόλιν πολλὰ ζεύγη νησσῶν ἀπὸ τὰ ἔλη τῶν Χάϊλαν̄δ, οὐδέποτε ὅμως ἀκούσαντες τὰ ὀνόματα τοῦ Δόγκαν-Μὰκ-Ἰντάριαρ, τοῦ Ρῶδ Ἰώνν, τοῦ Ἀλασταίρ-Μὰκ-Δόναλδ, καὶ ἄλλων ἐκ τῆς συμπαγοῦς ἐκείνης χορείας τῶν Κελτῶν ἀοιδῶν, οἵτινες ἐκ διαλειμμάτων διετάραξαν τὴν σιωπὴν τῶν κοιλάδων διὰ τῶν σφοδρῶν παλμῶν τῆς ὀρεινῆς αὐτῶν Μούσης.

Οὐδεὶς ἄνθρωπος παρακολουθῶν ὅ,τι συνέβη ἐν Ἑλλάδι ἐπὶ ἑκατὸν σχεδὸν ἔτη, ἀφ' ὅτου ἡ ἐπιδημία τῆς μεγάλης γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἤρξατο διαδιδομένη εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο, ἀναμένει νὰ ἀκούσῃ, ὅτι ἐκεῖ ἔνθα ὁ πολιτικὸς κόσμος διεσείσθη ἐκ θεμελίων, ὁ διανοητικὸς ἔμεινε στάσιμος.

Ἀληθῶς μόνον ἐν Ἑλλάδι καὶ Ἰταλίᾳ συνέβη τοὐναντίον. Τὴν ὁδὸν τῶν πολιτικῶν διαβημάτων εἶχε προλειάνει διανοητικὴ ἀναζωπύρησις, καὶ ἄνδρες πεπαιδευμένοι, φιλόσοφοι καὶ ἀοιδοὶ ἀνεφάνησαν ὡς ἐμπροσθοφυλακὴ ἐκείνων, οἵτινες βραδύτερον ἐφείλκυσαν τὴν προσοχὴν τῆς Εὐρώπης, ὡς στρατιῶται, διπλωμᾶται καὶ πολιτικοί. Ἀναμφιβόλως ἡ νεωτέρα Ἑλληνικὴ φιλολογία εἶνε ἀσήμαντος εἰσέτι πλήν, καθὼς ὁ βοτανικὸς δὲν περιφρονεῖ φυτόν τι διὰ τὴν μικρότητά του, τοιουτοτρόπως καὶ ὁ νομῶν σπουδαστὴς τῆς εὐρείας ἑλληνικῆς φιλολογίας ἔχει δικαίαν ἀφορμὴν νὰ θεωρῇ τὸ ἄτεχνον τραγοῦδι, ὅπερ ἀκούει ἀδόμενον ὑπὸ παιδός τινος *κλέφτου* Θεσσαλονικῆς ἀτραποῦ, ἄξιον περισσοτέρου ἐνδιαφέροντος καὶ αὐτῶν τῶν μᾶλλον φιλοδόξων προϊόντων, ἐφ' ὧν τινες τῶν κατ' ἐξοχὴν εὐπαιδεύτων ἀνδρῶν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος ἐδαπάνησαν τὴν διανοητικὴν αὐτῶν ἀκμήν.

Συμφώνως μὲ τοὺς νόμους τῆς ἀναπτύξεως, ἥτις κυβερνᾷ τὸν ἠθικὸν, καθὼς καὶ τὸν φυσικὸν κόσμον, δὲν ἦτο τῇ ἀληθείᾳ δυνατὸν νὰ ἀναβλαστήσῃ ἐν τῇ παρούσῃ ἐποχῇ (ἐπόχῃ ἀποπείρας ἐθνικῆς ἀναπλάσεως) πρώτης τάξεως Νεοελληνικὴ Φιλολογία. Βάσις ἀπαραίτητος τῆς διανοητικῆς προόδου ὑπῆρξεν ἀνέκαθεν ἡ φυσικὴ ἐπομένως χώρα, προσπαθοῦσα νὰ ἀποκτήσῃ ἐπιμόνως τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῆς ὑλικῆς αὐτῆς εὐημερίας οὐδέποτε ἠδύνατο νὰ παραγάγῃ φιλολογίαν πλουσίαν καὶ ἀνθηράν.

Ὅσῳ εὔκολος ἤθελεν εἶσθαι ἡ ἐμφάνισις τοῦ Δάντου εἰς ἐποχήν, καθ' ἣν οἱ Λομβαρδοί, οἱ Ρωμαῖοι, οἱ Γαλάται, οἱ Νορμανδοὶ καὶ οἱ Σαρακηνοὶ ἐμάχοντο περὶ τῆς κατακτήσεως ὀλίγων Δουκάτων ἐν Ἀπουλίᾳ, ὅσῳ εὔκολος ἤθελεν εἶσθαι νὰ ὦσι σύγχρονα τοῦ βασιλέως Κλώβιος καὶ τῶν ἀγροίκων αὐτοῦ Φράγκων ἡ τραγικὴ χάρις τοῦ Ρακίνα καὶ ὁ θελκτικὸς μυστικισμὸς τῆς κυρίας Γουϊών, τόσῳ εὔκολος ἤθελεν εἶσθαι καὶ ἡ ἐμφάνισις μεγάλου ποιητοῦ ἐν μέσῳ τῆς καταστροφῆς καὶ τῆς φυσικῆς καταπτώσεως ὑφ' ἃς ἡ Ἑλλὰς διετέλεσεν ἐπὶ πολλὰς ἑκατονταετηρίδας. Ὅ,τι δικαιοῦται τις νὰ ἀναμένῃ ἐκ τοῦ πνεύματος τοῦ νεωτέρου Ἕλληνος εἶνε ἡ διατράνωσις τῆς ζωῆς αὐτοῦ καὶ ἡ ὕπαρξις ὑγιοῦς ἐθνικοῦ αἰσθήματος ἐν τῷ λαῷ· καθόλου εἰπεῖν, ἡ ἀπόδειξις, ὅτι, ὡσπερ οἱ ἀρχαῖοι, οὕτω καὶ οἱ νεώτεροι *Ἕλληνες σοφίαν ζητοῦσιν*.

Ἐὰν εἶνε ἀληθῶς, υἱοὶ τῶν πατέρων των, ἐν πρώτοις θὰ ἴδωμεν ἐν αὐτοῖς εὐρὺ πνεῦμα ἰδιοποιήσεως· διότι διὰ ταύτης μόνον καὶ διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν διανοητικῶν προϊόντων τῶν πρωτίστων τῆς Εὐρώπης ἐθνῶν δύνανται νὰ ἐλπίσωσιν, ὅτι ἡμέραν τινὰ θέλουσι κατέχει τὴν ἀνήκουσαν αὐτοῖς θέσιν μεταξὺ τῶν πεπολιτισμένων ἐθνῶν τῆς Δύσεως. Τοιοῦτος ὁ νόμος τῆς φύσεως! Τὰ ἔθνη, ὥσπερ καὶ τὰ ἄτομα, ὀφείλουσι νὰ διδαχθῶσιν ὑπὸ τῶν ἀνωτέρων των, ὁπόταν ἐφίενται νὰ διδάξωσιν· ἡ πρόωρος τῆς ἀληθείας προπέτεια, ἢ ὁ μεμονωμένος αὐτοδιδάκτος σπουδαστὴς εἶνε πομπόλυγες σάπωνος, εὐκόλως μὲν σχηματιζόμεναι, πλὴν εὐκόλως καὶ ἐξαφανιζόμενοι.

Ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Ἀδαμαντίου Κοραῆ μέχρι σήμερον οἱ Ἕλληνες ἀπέδειξαν διὰ τῆς διαγωγῆς αὐτῶν, ὅτι συνησθάνθησαν βεβαίως τὴν μεγάλην ταύτην ἀλήθειαν. Ὁ σοφὸς ἐκεῖνος καὶ ἀληθὴς πατριώτης κατενόησε δύο ἀληθείας, ἐφ' ὧν κυρίως ὤφειλε νὰ βασισθῇ ἡ πρόοδος τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ κατὰ τὸ διάστημα τῶν τελευταίων ἑξήκοντα ἐτῶν. α') ὅτι ὁ ἀσφαλέστερος μοχλὸς τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας ἦτο ὁ συναγωνισμὸς τῆς ἐθνικῆς καλλιέργειας, καὶ β') ὅτι ἡ καλλιέργεια αὕτη παρὰ λαῷ, τυχόντι τόσον πλουσίας κληρονομίας, ὤφειλε νὰ βασίζηται ἐπὶ τῆς ἐντελοῦς γνώσεως τῆς ἰδίας αὐτοῦ κλασικῆς φιλολογίας.

Αἱ ἰδέαι αὗται δὲν ἦσαν ἰδέαι μόνον τοῦ Κοραῆ ἀλλ' ὁλοκλήρου τοῦ λαοῦ, οὗτινος αὐτὸς ἦτον ὁ ἐπιτηδειότερος διερμηνεύς. Ὡς ἐκ τούτου ἡ ἐπίδρασις τοῦ ἀνδρός, καὶ τὸ μέγα κατόρθωμα τῆς ἱδρύσεως τῶν περιφήμων Σχολείων ἐν Σμύρνῃ, Κυδωνίαις, Χίῳ καὶ Ἰωαννίνοις, καθὼς βραδύτερον καὶ τῶν ἐν Ἀθήναις τοσοῦτον εὐγενῶν ἐκπαιδευτικῶν καθιδρυμάτων, οἷα τὸ Ἀρσάκειον καὶ τὸ Πανεπιστήμιον. Ἡ ἀνθηρὰ κατάστασις μόνον τοῦ τελευταίου τούτου (ὅπερ ὡς πρὸς τὴν Ἑλλάδα δὲν εἶνε ποσῶς ἧττον ἀποτελεσματικὸν τῶν τῆς Ὀξφόρδης καὶ τῆς Κανταβριγίας τῆς Ἀγγλίας) μετὰ τῆς χορείας τῶν εὐπαιδεύτων αὐτοῦ καθηγητῶν καὶ τοῦ πλήθους τῶν ὀργώντων φοιτητῶν ἀρκεῖ πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἀξιοθαυμάστου διανοητικῆς ἐνεργητικότητος τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, καὶ ἂν εἰσέτι οὔτε κἂν ἓν βιβλίον εἶχεν ἐκτυπωθῆ.

Καὶ ὅμως ἐν Ἑλλάδι δὲν ὑπάρχει ἔλλειψις βιβλίων. Κατὰ τὴν τελευταίαν πεντηκονταετηρίδα ὁ Ἀθηναϊκὸς τύπος ὑπῆρξε λίαν ἐνεργητικός· διότι εἶνε ὄντως ἀξία λόγου ἡ διανοητικὴ τροφή, ἣν προμηθεύει εἰς τοὺς κατοίκους αὐτῆς πόλις, ἧς ὁ πληθυσμὸς δὲν εἶνε ἀνώτερος τοῦ τῆς Πέρθ, δι' ἡμισείας τοὐλάχιστον δωδεκάδος σπουδαίων πολιτικῶν καὶ φιλολογικῶν ἐφημερίδων, τινὲς τῶν ὁποίων διαπραγματεύονται περὶ μεγάλων ζητημάτων τῆς ἡμέρας μετ' εὐφυΐας καὶ εὐροίας λόγου, ἀξίας μιᾶς τῶν πρώτων ἐφημερίδων τοῦ Λονδίνου.

Ὅσον ἀφορᾷ σπουδαιότερα ἔργα, οἱ Ἕλληνες κέκτηνται ἤδη ἀξιολόγους συστηματικὰς πραγματείας ἐπὶ πλείστων ὅσων ἐπιστημονικῶν κλάδων, συντεταγμένας ὑπ' ἀνδρῶν, οἵτινες τῇ κληρονομικῇ ὀξυνοίᾳ τῆς φυλῆς αὐτῶν συνενοῦσι ποικίλας γνώσεις ἐκ τῶν μεγάλων ἐργαστηρίων τῆς Γαλλικῆς ἀγχινοίας καὶ τῆς Γερμανικῆς παιδείας. Ἐὰν τὰ ἔργα ἀνδρῶν, οἷοι ὁ Ραγκαβῆς, Ἀσώπιος, Παπαρρηγόπουλος, Βαλέττας, Μιστριώτης, Σάθας, Ζαμπέλιος, Μαυροφρύδης, Βασιάδης καὶ πλείστων ἄλλων δὲν εἶνε μᾶλλον γνωστὰ ἐν Ἀγγλίᾳ, τοῦτο ἀποδοτέον ἐν μέρει εἰς τὴν σχολαστικὴν ἀλαζονείαν, δι' ἧς οἱ Ἄγγλοι συνεθίσαν νὰ παρατηρῶσι τὰ προϊόντα ἐκείνα τῆς Ἑλληνικῆς Φιλολογίας, ἅτινα δὲν συμπεριλαμβάνονται ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς κλασικότητος. Οὐχ ἧττον αἰτία τούτων εἶνε καὶ ὅτι οἱ εὐφυεῖς καὶ εὐπαίδευτοι οὗτοι ἄνδρες, ὡς λέγει ὁ κ. Βράνδης, ἐφρόντισαν μετὰ πατριωτικῆς αὐταπαρνήσεως μᾶλλον ἀπῶς νὰ ὠφελήσωσι τὴν Ἑλλάδα ὡς διδάσκαλοι, παρὰ πῶς νὰ ἀποκτήσωσιν Εὐρωπαϊκὴν φήμην ὡς συγγραφεῖς».

Ἐν τῇ παρούσῃ ἐποχῇ ἡ Ἑλλὰς ἔχει ἀληθῶς ἀνάγκην, ὅπως ἅπασαι αἱ ἐνέργειαι τῶν ἐξοχωτέρων αὐτῆς ἀνδρῶν συγκεντρωθῶσιν ἐπὶ τοῦ μεγάλου ἔργου τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως, καὶ οὐδεὶς, εἰδὼς τὰ στοιχεῖα, ἐξ ὧν σύγκειται ἡ ὑφισταμένη ἐν Ἀθήναις ἀκαδημαϊκὴ χορεία, θέλει ἀμφιβάλει, ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο ἐκπληρωθήσεται πιστῶς καὶ ἀκριβῶς. Ἅπαντα τὰ ἐν λόγῳ ἐπιστημονικὰ καὶ φιλολογικὰ συγγράμματα, εἴτε πρωτότυπα εἴτε μεταπεφρασμένα, εἰσὶ γεγραμμένα εἰς ὕφος καθαρὸν καὶ γλαφυρόν, ὅπερ καὶ αὐτοὶ οὗτοι οἱ Ἕλληνες προ εἴκοσιν ἐτῶν δὲν ἐπίστευον νὰ ἐπιτύχωσι. Τοσοῦτο ταχεῖα εἶνε ἡ πρόοδος ὡς πρὸς τὴν ρητορικήν, ὁπόταν ἡ ζωηρὰ Ἑλληνικὴ εὐφυΐα μεταχειρισθῇ ἐν σπουδαιότητι τὴν ὕλην, ἥτις προσφέρεται

---

1 Ἡ ὑπὸ τοῦ Μπένθαμ ἱδρυθεῖσα αἵρεσις τῶν ὁριζόντων ὡς ἀγαθὸν τὴν γενικὴν ὠφέλειαν.

1 Ἡ ἐν λόγῳ συγγραφὴ διαιρεῖται εἰς ἕνδεκα μέρη. Περὶ Ὁμηρικῆς Θεολογίας.—Περὶ τοῦ Προμηθέως Δεσμώτου τοῦ Αἰσχύλου.—Περὶ τοῦ φιλολογικοῦ πνεύματος καὶ χαρακτῆρος τῆς Νεοελληνικῆς.—Περὶ τῆς ἐπιστημονικῆς ἑρμηνείας τῶν δημοτικῶν μύθων καὶ τῆς σχέσεως αὐτῶν πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν μυθολογίαν.—Περὶ τῶν σοφιστῶν τῆς Ε' ἑκατονταετηρίδος π. Χ. — Περὶ ὀνοματοποιΐας. — Περὶ τῆς Σπαρτιατικῆς πολιτείας καὶ τῶν νόμων τοῦ Λυκούργου.—Περὶ τῆς πρὸ τοῦ Σωκράτους φιλοσοφίας.—Σημειώσεις ἐπὶ τῶν Ἀγγλικῶν ἑξαμέτρων. — Περὶ τῆς Δημώδους ποιήσεως τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος.—Περὶ τῆς θέσεως καὶ δυνάμεως τῶν τόνων.

αὐτῇ ὑπὸ τῆς εὐκάμπτου καὶ πλουσίας Ἑλληνικῆς γλώσσης.

Ἐκ τῶν ἔργων ἅτινα φέρουσι τὸν τύπον τῆς νεαρᾶς ἐθνικότητος, (ἄνευ τῶν ὁποίων ἡ ἐπιτυχεστέρα ξένη ἰδιοποίησις ἤθελεν ἔχει ὅλως ἀσήμαντον ἀποτέλεσμα), πρῶτα παρουσιάζονται ἡμῖν *Τὰ Στρατιωτικὰ Ἀπομνημονεύματα* τοῦ Περραιβοῦ, μεγάλως ἐπαινεθέντα ὑπὸ τοῦ Νιουβέργ, καθὼς καὶ ἄλλα ἱστορικὰ καὶ βιογραφικὰ ἔργα. Εἶνε ἀληθές, ὅτι οἱ νεώτεροι Ἕλληνες δὲν δύνανται εἰσέτι νὰ παράσχωσιν ἡμῖν ἱστορίαν τῶν τελευταίων ἡρωϊκῶν κατορθωμάτων αὐτῶν ἀνωτέραν τοῦ συμπατριώτου ἡμῶν Γόρδωνος, ὡς πρὸν τὴν ἀκρίβειαν καὶ ἀμεροληψίαν· δίκαιον ὅμως θεωρῶ νὰ τύχῃ τῆς ἑτοίμου συγγνώμης ἑκάστου ὁ χρωματισμὸς τῆς φιλοπατρίας ἐν τῷ Σ. Τρικούπῃ, ὡς καὶ ἐν τῷ ἀρχαίῳ Ρωμαίῳ Λιβίῳ. Συμβουλεύομεν δὲ ἅπαντας τοὺς Ἑλληνοσπουδαστὰς νὰ ὦσι προσεκτικοὶ ὡς πρὸς τὸν κλάδον τοῦτον, διότι νέα συγγράμματα ἐξέρχονται ἤδη εἰς φῶς, ἀναμένονται δὲ καὶ ἕτερα, ἅτινα προώρισται νὰ δώσωσιν εἰς τὴν νεωτέραν ἐθνικὴν ἱστορίαν τὴν ὑπεροχήν, ἧς δικαιοῦται νὰ τύχῃ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ φιλολογίᾳ.

Ἐν τούτοις οἱ σπουδασταὶ τῆς Ἑλλην. φιλολογίας, οἵτινες θεωροῦσι τὸν χαρακτῆρα νεωτέρου τινὸς Ὑδραίου Μιαούλη ἐπίσης ἐνδιαφέροντα, ὡς καὶ τὸν τοῦ ἀρχαίου Φορμίωνος, θέλουσιν εὑρεῖ ἴσως τὸ πνεῦμα τῆς Ἑλλ. ἀναγεννήσεως ἀνταναχλώμενον ἀποτελεσματικώτερον εἰς τὰ δημοτικὰ ᾄσματα, ὧν οἱ συγγραφεῖς διατελοῦσιν ἄγνωστοι, καθὼς καὶ εἴς τινα τῶν πολιτικῶν καὶ πατριωτικῶν ποιημάτων τοῦ Ἀλεξάνδρου Σούτσου.

(Ἕπεται συνέχεια)

Γ. Δ. Κ.

ΠΕΡΙΕΡΓΟΝ ΕΘΙΜΟΝ ΕΝ ΣΤΕΝΗΜΑΧΩ

Οἱ κάτοικοι τῆς ἐν Θρᾴκῃ Ἑλληνικῆς πόλεως Στενημάχου διασώζουσι πλεῖστα ἔθιμα, ὑπομιμνήσκοντα τὸν ἀρχαιότατον βίον τῶν Ἑλλήνων. Τινὰ τούτων περιεγράφησαν πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἐν τῇ τότε ἐκδιδομένῃ *Πανδώρᾳ*.

Περίεργον δὲ ἔθιμον αὐτῶν εἶνε τὸ γινόμενον κατὰ τὴν ἐπέτειον τῆς γεννήσεως τῶν τέκνων.

Συγγενικὴ ἢ ἄλλη τις φιλικὴ οἰκογένεια μετὰ πολλῶν προφυλάξεων κλέπτει κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν γενεθλίων, ὄρθρου βαθέος, τὸ βρέφος καὶ φυλάττει κεκρυμμένον παρ' ἑαυτῇ. Ἡ δὲ μήτηρ ματαίως ἀναζητεῖ τὸ τέκνον της ἀγνοοῦσα ποῦ φυλάττεται. Ἐν τούτοις οἱ *κλέπται* ἐνδύουσι τὸ βρέφος μὲ καινουργῆ ἐνδύματα, κοσμοῦσι δὲ τὴν σκουφίαν του μὲ μικρὰ δῶρα, σταυρόν, κογχύλια, φλωρία. Περιζώνουσι δὲ αὐτὸ μὲ θηλειὰν παχεῖαν νήματος ἐρυθροῦ, φέροντες αὐτὴν ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου ὑπὸ τὴν δεξιὰν μασχάλην καὶ συνάπτοντες τὰ δύο ἄκρα αὐτῆς διὰ κλειδωνιᾶς, τὴν ὁποίαν κλείουσι καὶ λαμβάνουσι τὴν κλεῖδα. Τοῦτο δὲ θεωρεῖται ὡς σημεῖον αἰχμαλωσίας τοῦ παιδός.

Μετά τινας ὥρας ἔρχονται εἰς ἐπίσκεψιν τῆς μητρός, ἣν εὑρίσκουσιν ἀνησυχοῦσαν διὰ τὴν ἐξαφάνισιν τοῦ τέκνου της. Οἱ συγγενεῖς γελῶσι καὶ μετ' ὀλίγον κόρη τις φέρει τὸ προσφιλὲς τέκνον μὲ τὴν ὡραίαν ἐνδυμασίαν καὶ μὲ τὰ δῶρα, ἀλλὰ συνάμα καὶ ἠχμαλωτισμένον μὲ τὴν θηλειάν. Τότε δὲ μόνον συγκατατίθενται νὰ ἐλευθερώσωσιν αὐτὸ διδόντες τὴν κλεῖδα εἰς τὴν μητέρα, ὅταν αὐτὴ ὑποσχεθῇ ὡς λύτρα δεῖπνον πολυτελές.

Εἶνε τοῦτο λείψανον ἐθίμου Ἑλληνικοῦ ἢ ἐθίμου Θρᾳκικοῦ ἢ Ρωμαϊκοῦ, περὶ τούτου ἀγνοῶ.

Β. Σκορδελης

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑΙ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ

ΟΙ ΒΛΑΧΟΙ ΤΗΣ ΠΙΝΔΟΥ

ΣΑΜΜΑΡΙΝΑ

(Συνέχεια)

Ἐκεῖ, εἰς τὸν χορὸν τῆς πανηγύρεως αὐτῆς, ὡς ἁπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος, γίνονται καὶ αἱ διάφοροι ἐπικοινωνίαι, οἱ ἔρωτες, τὰ συνοικέσια κτλ. Διὰ τοῦτο κάθε ξενητευμένος, ἰδίᾳ ὁ ἄγαμος, προσπαθεῖ τὰς ἡμέρας ἐκείνας νὰ παρευρεθῇ ἐν Σαμμαρίνῃ. Εἴδομεν ὅτι ὅταν ὁ νεαρὸς Καραγκοῦνος ἐρασθῇ νεάνιδος τινος τῆς ἰδικῆς του ἢ ἄλλης ξένης στάνης, πηγαίνει καὶ ἐξ ἐνέδρας συλλαμβάνει αὐτὴν εἰς στενὰ καὶ ἀόρατα μέρη παρὰ τὴν βρύσιν ἢ ἐν τῇ βοσκῇ, ὅπου ἐκμυστηρεύεται ἀποτόμως τὸν πόνον του καὶ τῆς ἁρπάζει τὸ φίλημα, ὅπως ἐπίσης καὶ οἱ ποιμένες τοῦ Θεοκρίτου. Ἀλλ' ἐν Σαμμαρίνῃ ἡ ἀγάπη,

ἀπὸ τὰ μάτια πιάνεται καὶ 'ς τὴν καρδιὰ ριζώνει.

κατὰ τὴν φρᾶσιν τοῦ ἑλλην. λαοῦ, ἐκεῖ ἐν τῷ χορῷ τῆς πανηγύρεως, ὅπου καὶ ἐκδηλοῦται διὰ τῶν ὑπὸ τοῦ Μοσαίου καλουμένων *λαθριδίων νευμάτων*. Ὁ τολμηρός, ἀλλ' αἰδημονέστερος τοῦ Λεάνδρου νεανίας τῆς Σαμμαρίνης καραδοκεῖ μετὰ τὴν διὰ τῶν βλεμμάτων συνεννόησιν ὅπως τύχῃ εὐκαιρίας νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὸν χορὸν καὶ νὰ σφίξῃ εἰς αὐτὸν τὰ δάκτυλα τῆς ὑπὸ τῶν βλεμμάτων του ἀποπλανηθείσης νεάνιδος· ὅτε αὐτὴ ἀναστενάζουσα ἐκ βάθους καρδίας τραγουδεῖ βλαχιστὶ τό :

αὐτὰ τὰ χέρια ποῦ κρατεῖς νὰ μὴ τὰ παρασφίγγεις
γιατὶ πονοῦν τὰ δάχτυλα ἀπὸ τὰ δαχτυλίδια,

ὅπερ ἀπαράλλακτα ἀπαντᾷ καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις Ἠπειρώταις ἑλληνιστί[1].

Ὅπως δὲ ἡ καλλιπάρειος Ἡρὼ ἐκφράζεται τὴν θλίψιν της, διότι αἱ σκληραὶ τῶν γονέων της ἀποφάσεις τὴν ἠνάγκασαν νὰ γείνῃ ἱέρεια, ἐντὸς μονήρους οὐρανομήκους πύργου παρὰ τὴν θάλασσαν, μακρὰν τῆς συνοδείας τῶν ὁμηλίκων της καὶ τῶν νεανικῶν χορῶν, ἔχουσα μόνον της σύντροφον τὸν ἦχον τῶν μυκωμένων κυμάτων, οὕτω καὶ ἡ νεᾶνις τῆς Σαμμαρίνας, βλέπουσα τὰς ὁμίληκας αὐτῆς ὑπανδρευμένας θλίβεται ἐκ ψυχῆς καὶ ψάλλει ἐν συγκινήσει βλαχιστί :

1 Ἴδε Χασιώτη. Συλλογ. Ἠπειρωτ. ᾀσμ. σελ. 49 (1866).

Δὲν θέλει ἐμένα ἡ μάννα μου νὰ μὲ παντρέψῃ ἀκόμα,
Εἶμαι μικρὴ τῆς εἶπανε, μικρὴ σὰν τὴ ροδοῦλα,
Πριχοῦ ν'ἀνοίξῃ ἡ δύστυχη 'ςτὸν ἥλιο τὸν ἀνθό της.
Ἀγκαλιαστὰ ἡ φίλαις μου μὲ παλληκάρια τρέχουν,
κι' ἐγὼ ἡ μικροῦλα μόναχη κοιμοῦμαι καὶ ξυπνάω·
ἄλλαις τ' ἄλογο σιάζουνε τοῦ νιοῦ τοῦ καβαλλάρη,
κ' ἐγὼ ἡ μικροῦλα μόναχη γυρίζω 'ς τὸ κελλάρι·
ἄλλαις γιὰ τὰ μικρὰ παιδιὰ πουκάμισα κεντοῦνε,
κ' ἐγὼ ἡ μικροῦλα μ' ἄδειανὰ τὰ χέρια τριγυρίζω !...

Σκοπὸς τοῦ ἔρωτος παρ' αὐτοῖς εἶνε ὁ γάμος, ὄχι ὁ αἰσχρὸς ἐκεῖνος ἔρως, ὁ τὴν κτηνώδη μόνον ἀπόλαυσιν ἀποβλέπων, καὶ μετὰ ταῦτα ἡ ἀπάρνησις, ὡς συμβαίνει παρ' ἄλλαις φυλαῖς. Ὁ νεαρὸς βλάχος τῆς Σαμμαρίνας θλίβεται ἐπὶ τῇ ἀποτυχίᾳ τοῦ σκοποῦ τοῦ ἔρωτός του, λέγων :

ἀπὸ μικρὴ σ' ἀγάπησα, πότε νὰ μεγαλώσῃς,
γιὰ νὰ σὲ κάμω ταῖρι μου, γυναῖκα νὰ σὲ πάρω,
καὶ τώρα ποῦ μεγάλωσες, γι' ἄνδρα ποῦ ἄλλον πῆρες,
κ' ἐμένα μ' ἀπαράτησες μέσ' 'ς τοῦ Θεοῦ τὰ χέρια !

Διὰ τοῦτο ἐν περιπτώσει καθ' ἣν οἱ γονεῖς αὐτοῦ ἢ οἱ τῆς ἐρωμένης του, δὲν συγκατατίθενται εἰς τὸν γάμον του, συσκέπτεται οὗτος μετ' αὐτῆς περὶ ἀπαγωγῆς· ὥστε ἔχουσι καὶ οὗτοι καὶ τὸν δι' ἁρπαγῆς γάμον.

Αἱ περὶ γάμου προτάσεις γίνονται πάντοτε ἐκ μέρους τοῦ νεανίου πρῶτον. Οἱ συγγενεῖς αὐτοῦ ἐν στενῷ οἰκογενειακῷ κύκλῳ ἐν τῇ οἰκίᾳ του συσκέπτονται καὶ ἀποφασίζουν ἀπὸ ποίαν οἰκογένειαν (ποιὸ σόϊ) θὰ ζητήσουν νύμφην. Γενομένης τῆς ἀποφάσεως μεταβαίνουσί τινες ἐξ αὐτῶν τὸ ἑσπέρας μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου εἰς τὴν οἰκίαν τῆς ζητηθησομένης κόρης. Ἐκεῖ γινόμενοι δεκτοὶ συνάπτουσι μετὰ τῶν οἰκείων καὶ συγγενῶν τῆς κόρης τὸν ἑξῆς σύντομον διάλογον, ἐν ᾧ γίνονται καὶ τὰ τοῦ συνοικεσίου. Ἐννοεῖται ὅτι αὐτοὶ συνδιαλέγονται Βλαχιστί, ἀλλ' ἡμεῖς χάριν τῶν ἀναγνωστῶν μεταφράζομεν τὸν διάλογόν των τοῦτον.

—Καληώρα τς' ἀφεντιᾶς σας, κὺρ (τάδε), χαιρετίζουσιν οἱ τοῦ νεανίου εἰσερχόμενοι.

— Καλῶς ὡρίσατε, ἀπαντῶσιν οἱ τῆς κόρης ὑποδεχόμενοι αὐτούς.

— Ἡμεῖς ἤρθαμε προξενητάδες 'ς τὴν κόρη σου γιὰ τὸ παιδὶ τοῦ (τάδε)· Ἔχεις εὐχαρίστησι νὰ τὸν κάμῃς γαμβρό σου, παιδί σου, ἢ ὄχι;

— Καλῶς ὡρίσατε, ἀπαντᾷ ὁ πατὴρ τῆς κόρης, ἂν ἔχῃ σκοπὸν νὰ τὴν δώσῃ. Τηρῶν δὲ ἀπαραίτητον ἐδῶ ἔθιμον, προσθέτει : «Ἐγὼ ἔχω εὐχαρίστησι νὰ σᾶς τὴν δώσω ἀλλὰ νὰ 'ρωτήσω καὶ τοὺς ἄλλους συγγενεῖς.

Οἱ τοῦ νεανίου ἐνθαρρυνόμενοι τότε λέγουσιν :

— Ἐσύ, σὰν πατέρας κι' ἀνώτερος ποῦ εἶσαι τὴν δίνεις, νάρθοῦμε αὔριο νὰ τὰ τελειώσουμε καὶ νὰ πιοῦμε; Μᾶς δίνεις τὸ λόγο σου;

Μὴ ἔχων τότε ἄλλην ἀντίρρησιν ὁ πατὴρ ἀπαντᾷ :

— Ἔ, ἄϊστε, κοπιάστε αὔριο νὰ τὰ μπιτίσουμε (τελειώσουμε).

Οὕτω οἱ *προξενητάδες*, ἄνδρες ὡς βλέπομεν ἐδῶ, διότι ἀλλαχοῦ τῆς Ἠπείρου καὶ Ἑλλάδος μεταχειρίζονται γυναῖκας *προξενητρίας*, ἐπιστρέφουσιν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ νέου, ὅστις περιμένει μετὰ παλμῶν καρδίας

τὸ ἀποτέλεσμα τῆς προτάσεως. Ἐπειδή, πρέπει νὰ σημειώσωμεν, ἐν περιπτώσει ἀποτυχίας διαδίδεται εἰς ὅλην τὴν κώμην καὶ θεωρεῖται προσβεβλημένος πολὺ καὶ περιφρονημένος. Ἕκαστος δ' ἐξ ὑμῶν ἂς φαντασθῇ τὴν χαρὰν τοῦ νέου, ὅταν οἱ προξενητάδες ἐπιστρέφοντες τὸν χαιρετίζουν φαιδρῶς, τὸν ἀσπάζονται καὶ θωπεύοντες αὐτὸν ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ὤμου του τῷ λέγουν :

— Μᾶς τὴν δίνουν, Μίχο (ἂν ὀνομάζεται οὕτως αὐτός) τὴν Ἀσήμω (ἂν ὀνομάζηται οὕτως ἡ κόρη), κι' αὔριο τελειόνουμε. Προσφέρεται τότε οἶνος (ὁ περίφημος μέλας τῆς Σιατίστης καὶ Ναούσης) εἰς αὐτοὺς καὶ μετ' ὀλίγον διαλύεται τὸ οἰκογενειακὸν των συμβούλιον.

Τὸ ἑσπέρας τῆς ἐπαύριον συναθροίζονται εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ νέου ὅλοι οἱ συγγενεῖς, ἄνδρες καὶ γυναῖκες καὶ νέοι καὶ νέαι περὶ τοὺς 40—50. Σφάζουν καὶ ψήνουν ἀρνιά, τρώγουν καὶ πίνουν, τραγουδοῦν καὶ χορεύουν μὲ τραγούδια καὶ μὲ βιολιά. Ἔπειτα προσκαλοῦν τὸν ἱερέα τῆς ἐνορίας καὶ ἀκολουθοῦντες αὐτὸν περὶ τοὺς 20 μεταβαίνουσιν εἰς τὴν οἰκίαν τῆς μελλούσης νύμφης, ὅπου τοὺς περιμένουν καὶ τοὺς ὑποδέχονται χωρὶς τραγούδια καὶ βιολιά. Ἀνταποδίδονται χαιρετιστήριοί τινες εὐχαὶ μεταξὺ τῶν μὲν καὶ τῶν δὲ καὶ ἀρχίζει ἡ τελετὴ τοῦ ἀρραβῶνος (issossire). *Ἀλλάζονται τὰ δακτυλίδια*, — οἱ τῆς νύμφης λαμβάνουν τὸ τοῦ γαμβροῦ καὶ οἱ τοῦ γαμβροῦ τὸ τῆς νύμφης, — καὶ μετὰ τὴν εὐλογίαν τοῦ ἱερέως, τὸ μὲν δακτυλίδι τῆς νύμφης ἀσπάζονται ὅλοι οἱ τοῦ γαμβροῦ, τὸ δὲ τοῦ γαμβροῦ οἱ τῆς νύμφης. Ἀμέσως δὲ παρατίθεται τράπεζα πλήρης ὀπωρῶν καὶ οἴνου, εἰς ἣν λαμβάνουσιν ὅλοι, συμπεθέροι πλέον γενόμενοι, μέρος. Ἐπαναλαμβάνονται αἱ εὐχαὶ μεταξύ των μετὰ τῆς πόσεως τοῦ οἴνου καὶ ψάλλουσι τὸ Ἑλληνικὸν ᾆσμα !

Μιὰ κόρη ἀπ' τὴν Ἀνατολὴ κι' ὁ νηὸς ἀπὸ τὴν Πόλι,
Τὰ δυὸ ξένα ἀνταμώθηκαν σὲ ξένο περιβόλι.
—Ἔλα, κόρη μ', νὰ μείνουμε, ἔλα νὰ βραδυαστοῦμε.
Τρακόσια δυὸ φλωριὰ 'χω ἐγὼ καὶ πεντακόσια γρόσια,
Πάρτα, κόρη μ', καὶ μέτρατα, πάρτα λογάριασέ τα κτλ.

Ἀναχωροῦσι περὶ τὸ μεσονύκτιον οἱ τοῦ γαμβροῦ ἐπιστρέφοντες εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ. Ἄδουσι δὲ καθ' ὁδὸν τὸ ἑξῆς ἐπίσης Ἑλληνικὸν ᾆσμα !

Φεγγαράκι μου λαμπρό,
Φέξε μου νὰ περπατῶ,
Γιὰ νὰ δώσω 'ς τὸ γαμβρὸ
Τὸ δαχτλίδι τὸ χρυσὸ κτλ.

Φθάνοντες εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ ἐπαναλαμβάνουσι τὰς εὐχάς, παραδίδουσι τὸν ἀρραβῶνα (τὸ δακτυλίδιον) καὶ λαμβάνοντες ὅλοι εἰς τὰς χεῖρας ἄλευρον, *ἀλευρόνουν* αὐτὸν ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν, ἵνα μὴ τοῦ λείψῃ ποτὲ τὸ ψωμί, ὡς πιστεύουσιν. Ὁ γαμβρὸς ἀκούων μακρόθεν τὸ ἀνωτέρω ᾆσμα πυροβολεῖ τρίς. Ἔπειτα παρατίθεται πάλιν ἡ τράπεζα καὶ ξημερόνονται εὐθυμοῦντες.

Μετὰ τὴν ἀλλαγὴν τῶν δακτυλιδίων ἐν τῇ οἰκίᾳ τῆς νύμφης, οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ γαμβροῦ ἀφίνουσιν εἰς τὸν πατέρα τῆς νύμφης καὶ 5—15 φλωρία (χρυσᾶ νομίσματα) δι' *ἀμανάτι* (ἐνέχειρον), ἅτινα ἐπιστρέφονται ὅταν κατὰ τὸν γάμον, ὡς θὰ ἴδωμεν, παραλαμβάνεται ἡ νύμφη ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ. Τὸ αὐτὸ ἔθιμον εἴδομεν, ὡς ἐνθυμοῦνται οἱ ἀναγνῶσται, καὶ εἰς τοὺς Καραγκούνους.

Οὕτω τελεῖται ὁ ἀρραβών, ὅστις διαρκεῖ ἐπὶ ἓν ἢ καὶ δύο ἔτη. Κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ οἱ μελλόνυμφοι δὲν βλέπουσιν ἀλλήλους. Ἡ κόρη μάλιστα οὐδ' ἐξέρχεται τὴν ἡμέραν τῆς πατρικῆς οἰκίας της. Κατά τι Βλαχικὸν ᾀσμάτιον, ἡ ἀρραβωνισμένη (issossitâ) κόρη λέγει πρὸς τὰς καλούσας αὐτὴν ὁμήλικάς της, ἵνα μεταβῶσιν εἰς τὴν βρύσιν γιὰ νερό:

—Σύρτε, κ' ἐγὼ δὲν ἔρχομαι, τ' εἶμ' ἀρραβωνιασμένη.
Μαλαμματένιο μῶφεραν καθάριο δακτυλίδι,
Καὶ πέντε λαμπερὰ φλωριὰ δεμένα 'ς τὸ μετάξι.
Τὸ δακτυλίδι φόρεσα 'ς τὸ χέρι τὸ δεξί μου
Καὶ 'ς τὸ μικρὸ τὸ δάχτυλο, . . ἄχ ! δάκτυλο μικρό μου
Τώρα πῶς μοῦσαι ὤμορφο, σὰν τῆς βραδιᾶς ὁ ἥλιος!..

Φθάνει τέλος ὁ καιρὸς τοῦ γάμου. Ἐν οἰκογενειακῷ συμβουλίῳ πάλιν οἱ τοῦ γαμβροῦ ἀποφασίζουν τὴν Κυριακήν, — πάντοτε Κυριακήν, — καθ' ἣν θὰ τελεσθῇ εἰδοποιοῦντες περὶ τούτου τοὺς τῆς νύμφης. Ἀπὸ πρωΐας τῆς Κυριακῆς προσκαλοῦνται παρὰ τῶν τῆς νύμφης καὶ τοῦ γαμβροῦ ὅλοι οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι. Μετὰ μεσημβρίαν, ὅταν ἐκ τοῦ γαμβροῦ, μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ νουνοῦ καὶ τοῦ βλάμη, πορεύονται εἰς παραλαβὴν τῆς νύμφης, ἡ κώμη ὅλη συνταράσσεται ἀπὸ τὰ ᾄσματα καὶ τοὺς πυροβολισμούς. Τῆς μεγαλοπρεποῦς πομπῆς τοῦ γαμβροῦ προηγεῖται ὁ ἱερεὺς καὶ τὸ φλάμπουρον[1] (τὸ ὁποῖον ἀπὸ 20 ἤδη ἐτῶν ἐν πολλοῖς κατηργήθη, συνειθίζεται δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον παρὰ τοῖς ποιμέσιν).

Εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νύμφης τοὺς ὑποδέχονται χαρμοσύνως ἐπίσης καὶ παρατίθεται αὐτοῖς πλουσία τράπεζα, ἔνθα ὁ πατὴρ τῆς νύμφης προσφέρει πρὸς τὸν τοῦ γαμβροῦ τὸ *παγοῦρι* μὲ τὴν ρακήν, φέρον περὶ τὸν λαιμόν του τὰ συνδεδεμένα 5—15 φλωριά, τὸ *ἀμανάτι*. Ἄρχονται τότε πάντες τῶν εὐχῶν «νὰ ζήσουν, νὰ προκόψουν» κτλ. βλαχιστὶ καὶ λέγουσι τὸ ἑλληνικὸν ᾆσμα :

Ὁ Ζῆτρος κάνει τὴ χαρά, χαρὰ γιὰ τὸν ὑγιό του,
Κ' ἐκάλεσε τὴν κλεφτουργιά, τὰ δώδεκα πρωτάτα.
Τὸν Λάππα δὲν ἐκάλεσε τὸν πρῶτο ψυχογιό του.
Ὅλοι πααίνουν κέρασμα[2] κριάρια σουβλισμένα,
Κι' ὁ Λάππας πάν' ἀκάλεστος μ' ἀλάφι στολισμένο κτλ.

Τὸ ᾆσμα τοῦτο ἀνήκει ὡς γνωστόν, εἰς τὸν παλαιὸν ἐκεῖνον καὶ γενναιότατον τῆς Ἐλασσῶνος ἁρματωλὸν Ζῆτρον, ψαλὲν τὸ πρῶτον μετὰ τὸν γάμον τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, ὅτε ἐπῆλθε σύγκρουσις μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Λάππα τοῦ ἐρωμένου τῆς ἀρραβωνιστικῆς τοῦ υἱοῦ τοῦ Ζήτρου καὶ διὰ τοῦτο, ἵνα μὴ προέλθῃ ταραχὴ καὶ ἔρις δὲν προσεκλήθη ὁ Λάππας εἰς τὸν γάμον. Ἀλλ' ἡ ῥῆξις ἐπῆλθε, διότι ὁ Λάππας μετέβη ἀκάλεστος. Ἐν Ἠπείρῳ οἱ Σαμμαριναῖοι μόνον καί τινες τῶν Ζαγορισίων λέγουσι τὸ ᾆσμα τοῦτο εἰς τοὺς γάμους των. Οἱ Σαμμαριναῖοι συνοδεύουσιν αὐτὸ μὲ ὡραίας τινὰς στροφὰς «ἄϊ, ἄϊ καὶ ἄϊ μωρέ !»

1 Τὴν χρῆσιν τοῦ φλαμπούρου εἴδομεν καὶ παρὰ Καραγκούνοις καὶ παρὰ τοῖς Ἕλλησι νομάσι τοῖς Σαρακατσάνοις. Εἰς τὰ περὶ Καραγκούνων ἐσφαλμένως ἐγράψαμεν τὴν φράσιν : — troe flampura, troe kukella ! . . . διότι αὐτὴ εἶνε κυρίως Croe flampura, croe kukella = τίνος εἶνε τὸ φλάμπουρο, τίνος εἶνε τὸ κόκκινο; Ἐπειδὴ οἱ Καραγκοῦνοι ἔχουσι προφορὰν τραυλὴν (ψευδῆ) καὶ τὸ κ μεταβάλλεται ἐν αὐτῇ εἰς τ κτλ., ὥστε ἠπατήθημεν ἐκ τῆς προφορᾶς τῶν ἐκεῖ.

2 Ἐκ τῶν προσκεκλημένων οἱ μέλλοντες νὰ μετάσχωσι καὶ τῆς γαμηλίου τραπέζης τοῦ γαμβροῦ φέρουσιν εἰς τὴν οἰκίαν του ἀνὰ ἕνα ἀμνὸν ψητόν, οἶνον καὶ ἄρτον. Ταῦτα καλοῦνται κέρασμα ἢ κανίσκια.

Μετὰ τὸ ᾆσμα τοῦτο ὁ γαμβρὸς ποιεῖ τρεῖς ὑποκλίσεις μετὰ σεβασμοῦ πρὸ τῆς πενθερᾶς του, ἥτις ἀσπάζεται αὐτὸν εἰς τὸ πρόσωπον σταυροειδῶς, κατὰ τὸ μέτωπον τὸ στόμα καὶ τὰς παρειάς, καὶ ζώνει τὴν ὀσφύν του διὰ μεταξωτῆς ζώνης (τὸ ζωνάρι τῆς πεθερᾶς). Ἀμέσως δὲ μετὰ τοῦτο ἡ πομπὴ μετὰ τῆς νύμφης καὶ τῶν προσκεκλημένων αὐτῆς ἐκκινεῖ διὰ τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ.

Ἔξωθεν τῆς θύρας κατὰ τὸ *ξεκίνημα* οἱ τῆς νύμφης φωνάζουσι τῷ γαμβρῷ ταῦτα : «τοὺς ἑκατὸν δέκα παράδες, τοὺς ἑκατὸν δέκα, γαμπρέ... τὸ *χαῖρε*». Τότε ἐξάγει τὸ βαλάντιόν του ὁ γαμβρὸς καὶ δίδει τοὺς 110 παράδες· Τοῦτο εἶνε ἔθιμον ἀγοραπωλησίας· διότι ὁ ἀγοράζων ζῷόν τι μάλιστα, ἐκτὸς τῆς ἀξίας αὐτοῦ, δίδει εἰς τὸν πρώην κύριόν του καὶ νόμισμά τι *γιὰ τὸ χαῖρε* (δηλ. δῶρον ἐξ εὐχαριστήσεως).

Ἡ νύμφη πρὸ τῆς οἰκίας τοῦ γαμβροῦ γίνεται δεκτὴ ὑπὸ τῆς πεθερᾶς της, ἥτις ἐξέρχεται μὲ τολύπην πλυμένου καὶ κτενισμένου λευκοῦ μαλλίου ἐπὶ τῆς κεφαλῆς της : σημεῖον εὐτυχίας ἐρίων ὡς πρὸς τὴν τῶν ἐρίων βιομηχανίαν των, παρουσιάζει δὲ εἰς αὐτὴν ἀγγεῖον περιέχον βούτυρον, δι' οὗ ἡ νύμφη μὲ τὴν χεῖρά της ἀλείφει τὸ ἄνωθεν μέρος τῆς θύρας (τὸ ἐπανώφλι), σημεῖον ἐλεύσεως εὐδαιμονίας[1], καὶ σύρεται ὑπὸ τοῦ βλάμη (ἀδελφοποιτοῦ τοῦ γαμβροῦ) ἐντὸς τῆς οἰκίας. Ἐκεῖ τελεῖται ἡ εὐλογία τοῦ γάμου ὑπὸ τοῦ ἱερέως. Ὅταν ἀρχίζῃ ἡ στέψις πυροβολοῦν τρὶς ἢ πεντάκις, ὁ δὲ νουνὸς (κουμπάρος) ρίπτει ἐπὶ τῶν νεονύμφων δράκας σίτου, κριθῆς καὶ ὀρύζης σημεῖα γονιμότητος καὶ ἐρριζώσεως, ἐνῷ αἱ γυναῖκες ψάλλουσιν ἑλληνιστί :

Ρίξε νοῦνε, τὸ κριθάρι,
Ρίξε τὸ μαργαριτάρι.
. . . .
Γιὰ διάβα, κὺρ νουνέ, νὰ φιλήσῃς χρυσᾶ στεφάνια. . .

Μετὰ δὲ τοῦ νουνοῦ φιλοῦσι τὰ στεφάνια καὶ *κερνοῦν* (φιλοδωροῦν) τὴν νύμφην ἅπαντες οἱ παρεστῶτες. Μεθ' ὃ αἱ γυναῖκες ἐπαναλαμβάνουσι :

Γιὰ διάβα, κὺρ νουνέ, νὰ ξεζέψῃς χρυσὸ ζευγάρι.

Ὅπερ καὶ ἐκτελεῖ ὁ νουνός. Καὶ οἱ μὲν ἄνδρες λαμβάνουν τὸν γαμβρόν, αἱ δὲ γυναῖκες τὴν νύμφην. Ἐπέρχονται ἀκολούθως αἱ προπόσεις καὶ αἱ συνήθεις εὐχαὶ καὶ μετ' αὐτὰς στήνουσι μέγαν χορὸν πάντες εἰς τὴν αὐλὴν τῆς οἰκίας. Ἐν τῷ χορῷ τούτῳ θέτουσιν εἰς τὸ μέσον τοὺς δύο νεονύμφους πλησίον ἀλλήλων, προηγεῖται δὲ ὁ νουνός, ὅστις σύρων τὸν χορὸν τραγουδεῖ ἑλληνιστὶ ὡς ἑξῆς :

Ἐβγᾶτε, ἀγόραις[1], 'ςτὸ χορό, ἐβγᾶτε 'ςτὸ σεφέρι,
Νὰ ἰδῆτε καὶ νὰ μάθετε πῶς πιάνεται ἡ ἀγάπη,
Ἀπὸ τὰ μάτια πιάνεται 'ς τ' ἀχεῖλι κατεβαίνει,
Κι' ἀπὸ τ' ἀχεῖλι 'ς τὴν καρδιά, καὶ 'ς τὴν καρδιὰ ριζώνει.

Ἡ νύμφη χορεύουσα ποιεῖ πάντοτε ὑποκλίσεις. Τὸ ἑσπέρας δίδεται τὸ *τραπέζι τοῦ*

1 Τὸ αὐτὸ ἔθιμον ἀπηντήσαμεν καὶ παρὰ Καραγκούνοις.

γαμβροῦ, καθ' ὅ διανυτερεύουσιν οἱ εὐωχοῦντες. Καὶ οὕτω τὴν ἄλλην πρωΐαν λήγει ὁ γάμος. Ἡ νύμφη μετὰ ταῦτα τηρεῖ ἐπί τινα καιρὸν αἰδῶ πρὸς τὸν σύζυγόν της, ἀλλ' ὄχι τὴν ὑπερβολικὴν ἐκείνην τῆς Καραγκούνισσάς, ἥτις, ὡς εἴδομεν, σπανίως συνομιλεῖ μετ' αὐτοῦ πρὶν ἢ τεκνοποιήσει.

Ἐκτὸς τῶν ἄλλων παρετηρήσαμεν ἐν τῷ γάμῳ τῶν Σαμμαριναίων τὴν χρῆσιν ἀποκλειστικῶς τῶν ἑλληνικῶν ἀσμάτων. Ἐπειδὴ δ' ἀνωτέρω εἰς ἄλλα ἔθιμα αὐτῶν παρεθέσαμεν ἄσματα βλαχικά, πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν εἰς τοὺς ἀναγνώστας ἡμῶν, ὅτι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς πάσας τὰς περιστάσεις τοῦ τε ἰδιωτικοῦ καὶ τοῦ κοινωνικοῦ βίου αὐτῶν οἱ Βλάχοι οὗτοι μεταχειρίζονται τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἐκτὸς τῶν πρὸς ἀλλήλους συνδιαλέξεών των, ὅτε μόνον μεταχειρίζονται τὴν βλαχικήν, ἀλλὰ καὶ ταύτην πλήρη λέξεων ἑλληνικῶν, ὧν βρίθουσι καὶ τὰ βλαχικὰ ἄσματά των ἐπίσης. Τούτου ἕνεκεν ἡ γλῶσσά των ὠνομάσθη ἐσχάτως *Κουτσοβλαχική*, ἐκ ταύτης δὲ καὶ οὗτοι *Κουτσόβλαχοι*. Ἐκτενέστερον περὶ τῆς γλώσσης ταύτης θέλομεν πραγματευθῆ ἀλλαχοῦ. Εἰς τοὺς γάμους των οὐδέποτε μεταχειρίζονται τὰ βλαχικὰ ἄσματα. Ἡμεῖς δὲ ἐπιτηδὲς εἰς τὰ ἔθιμά των παρεθέσαμεν τὰ βλαχικά,— διότι ἠδυνάμεθα νὰ παραθέσωμεν καὶ ἑλληνικά,— ἵνα καλλίτερον καταδείξωμεν τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὄχι μόνον ἐπὶ τῶν ἐθίμων των, ἅτινα, ὡς εἴδομεν, δύανται νὰ καταλεχθῶσι μετὰ τῶν ἀκραιφνεστέρων καὶ ὡραιοτέρων ἑλληνικῶν ἐθίμων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ᾀσμάτων των, ἅτινα, ὡς ἐπίσης εἴδομεν, ὁμοιάζουσι τόσον πρὸς τὰ ἑλληνικὰ κατά τε τὴν ἁρμονίαν, τὸ μέτρον, τὸ κάλλος, τὸ πάθος, τὴν φύσιν καὶ τὸ πνεῦμα, ὥστε δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ἢ οἱ Βλάχοι οὗτοι μὴ ἔχοντες ᾄσματα τῆς φυλῆς των ἔλαβον τὰ τῶν περὶ αὐτοὺς Ἑλλήνων καὶ μετέφρασαν εἰς τὴν γλῶσσάν των, — ὅπερ κάπως ἀνυπόστατον, καὶ δι' ἄλλους λόγους καὶ διότι, ὡς θέλομεν ἴδει ἀλλαχοῦ, ὑπάρχουσι καὶ ὁμόφυλοί των, οἵτινες, καὶ τοι μὴ γνωρίζοντες, μὴ ἐννοοῦντες τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ψάλλουσιν ὅμως πάντοτε ἑλληνικὰ ᾄσματα καὶ οὐδέποτε ἠδυνήθησαν νὰ ποιήσωσι τοιαῦτα ἰδικά των, τῆς γλώσσης των, — ἢ τὰ ᾄσματά των, τὰ βλαχικά, ἐγεννήθησαν συγχρόνως μὲ τὰ τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ πνεύματος, ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τόπου, ὑπὸ τὸν αὐτὸν οὐρανόν.

Οἱ Σαμμαριναῖοι ἀπέδωκαν εἰς τὰ Βλαχικὰ ᾄσματά των καὶ μελῳδίαν ἰδιαιτέραν, ὅλως διάφορον τῆς Ἑλληνικῆς καὶ παρεμφερῆ τῇ Ἀλβανικῇ, σημεῖον καὶ τοῦτο ὅτι ἐπεκράτησε μεταξὺ αὐτῶν καὶ ἡ Ἀλβανικὴ φλέψ, ἣν δυνάμεθα νὰ ὀνομάζωμεν Ἀλβανικὴν καὶ οὐχὶ Ἠπειρωτικὴν τὴν μελῳδίαν, ἣν ἀποτελοῦσι πολλοὶ συνηγμένοι εἰς ἓν μέρος· καὶ πάντες μὲν κρατοῦσι τὸ *μπάσον* (ἴσον), εἷς δέ, ὁ καλλιφωνότερος, ψάλλει τὸ ᾆσμα ἐν θλιβερωτάτῳ καὶ θρηνώδει ἤχῳ, μελῳδίαν, ἣν κυρίως μεταχειρίζονται οἱ Ἀλβανοὶ τῆς Ἠπείρου· ἀλλ' εἴτε τούτους ἀπομιμούμενοι, εἴτε φυσικῶς κεκτημένοι αὐτήν, τὴν διατηροῦσι καὶ οἱ Βλάχοι, ὡς εἴπομεν, εἰς τὰ Βλάχικα ᾄσματά των καὶ πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων Ἠπειρωτῶν εἰς τὰ Ἑλληνικὰ ᾄσματά των. Οὕτω ψάλλοντας ἤκουσα καὶ Τσάμιδες καὶ χωρικοὺς ἀκόμη ἐκ τῶν πέριξ τῶν Ἰωαννίνων.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω παρατεθέντων Βλαχικῶν ᾀσμάτων ἔχουσιν οἱ Σαμμαριναῖοι, Βλαχικὰ ἐπίσης καὶ νανουρίσματα, καὶ ἄλλα τῆς ξενητειᾶς, καὶ ἐρωτικά, καὶ βουκολικά, καὶ τῆς στράτας, καὶ ἡρωϊκὰ καὶ μοιρολόγια. Ἀλλὰ καὶ παροιμίας ἔχουσι Βλαχικὰς καὶ μύθους, ὑπὸ τὸ Ἑλληνικὸν πάντοτε πνεῦμα. Ἐκ τούτων παραθέτομεν δύο ὡραιότατα ἐρωτικά, ἓν μοιρολόγι, καὶ δύο κλέφτικα, ἅτινα ἁμιλλῶνται μὲ τὰ ὡραιότατα Ἑλληνικά. Ἰδοὺ ταῦτα:

Κόρη μὲ τὰ ξανθὰ μαλλιὰ καὶ μὲ τὰ μαῦρα μάτια
Ἀνάθεμα ποῦ σ' ἔκαμε τόσ' ὠμορφη 'ς τὸν κόσμο,
Κι' ἐλησμονήθηκα μ' ἐσὲ κ' ἐχάθηκα ὁ καϋμένος.
Μέσ' 'ς τὸ χωράφι ἀνέμποδα τὰ πρόβατά μου ἐμπῆκαν
Καὶ μ' ἀποκόψαν τὴ ζημιά, μοῦ 'πῆραν τὴ φλογέρα,
Μοῦ 'πῆραν καὶ τὸ λάϊο ἀρνὶ καὶ τὸ καλὸ γκισέμι,
Ποῦχε ἀσημένιο κέρατο. . . . . .
— Κόρη, ποιὰ μάνα σ' ἔκαμε
Μαυροματοῦσα κι' ὠμορφη,
Καὶ σὰν τὸ γάλα κάτασπρη;
— Πέρδικα ἦταν ἡ μάνα μου,
Κι' ἀηδόνι ὁ πατέρας μου.
Μαργαριτάρι ἐρώγαν
Τὴν ὥρα ποῦ μ' ἐγέναγαν.
— Κόρη, νὰ 'πῇς τῆς μάνας σου
Σὰν σὲ νὰ κάμῃ κι' ἄλλη μιά,
Νὰ κάψῃ κι' ἄλλων καρδιαῖς,
Πῶς ἔκαψες ἐμένα ἐσύ...

(ΜΟΙΡΟΛΟΓΙ)

Γιώργη, γιατὶ μᾶς κάθεσαι βαρειὰ συλλογισμένος;
Γιώργη, γιατὶ μᾶς σώπασες καὶ δὲ μᾶς κουβεντιάζεις;
Σύπνα, νυφοῦλα, κι' ἀνάψε τὸ ἐρμο τὸ λυχνάρι,
Δὲν εἶνε ὁ Γιώργης μας καλά, τὸ βράδυ δὲν τὸν βρίσκει.
Σήκου, Γιωργάκη, ἀπὸ τὴ γῆ, σήκου κι' ἀπὸ τὸ στρῶμα,
Σήκου, σὲ κλαῖν' οἱ φίλοι σου, σὲ κλαῖνε κ' οἱ δικοί σου,
Σήκου, τ' ἤρθαν τὰ πρόβατα 'ς τὴ στρούγγα καὶβελάζουν.
Σήκου, τί τὰ μαντρόσκυλλα σὲ κλαῖν ψηλὰ 'ταῖς ράχαις.

(ΠΡΟΙΚΟΝ)

Ἔσεῖς παιδιὰ Βλαχόπουλα, ἀπὸ πέρα ἀπ' τὸ ποτάμι,
Ἂν 'πᾶτε πρὸς τὴν Κόνιτσα καὶ 'ς τὴ μεγάλη χώρα,
Νὰ στείλετ' ἕναν μάστορα, νὰν' ἄξιο παλληκάρι,
Νὰ πελεκήσῃ μάρμαρα, μνῆμα πλατὺ νὰ σκάψῃ,
Νὰ στέκω ὀρθὸς νὰ πολεμῶ καὶ δίπλα νὰ γιομίζω,
Σύρτε καὶ 'ς τὴ μανούλα μου, πῆτέ της πῶς παντρέφκα,
Πῆρα τὴν πλάκα πεθερά, τὴ μαύρη γῆ γυναῖκα.

Παρόμοια τούτου ᾄσματα ἀναφέρονται εἰς πολλοὺς ἥρωας τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Ἐν μάλιστα τούτων ἀναβιβασθὲν ὑπὸ τοῦ Γάλλου Gondinet ἐπὶ τῆς σκηνῆς τῶν Παρισίων κατὰ τὴν παράστασιν τοῦ δράματός του «οἱ Ἐλεύθεροι» ἀπέσπασε τὰς ἐνθερμοτάτας τῶν ἀκροατῶν ἐπευφημίας, ὡς σημειοῖ ὁ Ἀραβαντινὸς ἐν τῇ Συλλογῇ του· ὁ αὐτὸς δὲ ἀξιόλογος συλλογεὺς τῶν ἠπειρωτικῶν ᾀσμάτων ἀναφέρων τοιοῦτόν τι ᾆσμα εἰς τὸν περίφημον ἁρματωλὸν τοῦ 1770 Γιώτην Μπαρτζόκαν, προτείνει εἰς τοὺς ἀναγνώστας του νὰ παραβάλωσιν αὐτὸ πρὸς τοὺς ἑξῆς τέσσαρας ὁμηρικοὺς στίχους:

Σήμαν' ἐμοὶ χεῦκι πολιῆς ἐπὶ θινὶ θαλάσσης,
ἀνδρὸς δυστήνοιο, καὶ ἐστομένοισι ποθέσθαι
ταῦτα τέ μοι τελέσαι, πῆξαι τ' ἐπὶ τύμβῳ ἐρετμὸν
τῷ καὶ ζωὸς ἔρεσσον ἐὰν μετ' ἐμοῖς ἑταίροισι...

(Ἕπεται τὸ τέλος)

Κ. Δ. Κρητταλης

* * *

ΤΟ ΚΑΘΗΚΟΝ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΙΑ

— Ὄχι ἀκόμη.

— Μὲ εὐχαριστεῖ ὅτι θέλεις νὰ μείνω καὶ θὰ τὸ ἔπραττον εὐχαρίστως ἐὰν μοὶ ἦτο δυνατόν, διότι ἡ μεγαλητέρα μου χαρὰ εἶνε νὰ εὑρίσκωμαι πλησίον σου. Ἀλλὰ σήμερον μοὶ εἶνε ἀδύνατον νὰ παρατείνω τὴν ἐπίσκεψίν μου.

— Ἀληθῶς;

— Ἀληθῶς σοὶ λέγω ὅτι μοὶ εἶνε ἀδύνατον. Αἱ καλλίτεραι στιγμαὶ τοῦ βίου μου εἶνε ἐκεῖναι ἃς διέρχομαι πλησίον σου.

— Τότε διὰ τί φεύγεις τόσον ταχέως; Μόλις πρὸ ὀλίγου ἦλθες καὶ σὲ περιέμεινα ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον!..

Ἀκουσίως καὶ σχεδὸν τεταραγμένη ἡ νεαρὰ γυνὴ ἔστρεψε τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸ ἐκκρεμές.

— Σὲ βεβαιῶ, καὶ ἐγὼ νομίζω ὅτι ἔμεινα πολὺ ὀλίγον μετὰ σοῦ. Τῇ ἀληθείᾳ εἶνε μόλις μία ὥρα ἀφ' ὅτου ἦλθον.

— Ραϋμόνδε, ἐπέμεινεν ἡ γυνή, θεωροῦσα αὐτὸν κατὰ πρόσωπον, τί σὲ ἀναγκάζει νὰ μὲ ἀφίσῃς τόσον ταχέως;

Περιέμενε τὴν ἀπάντησίν του ὠχρὰ καὶ τεταραγμένη καίτοι τὴν εἶχε σχεδὸν μαντεύσει. Ἀλλ' ὑπάρχουσι στιγμαὶ καθ' ἃς ὁ ἄνθρωπος αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην νὰ θέσῃ τὸν δάκτυλον ἐπὶ τῆς πληγῆς καίτοι μὲ κίνδυνον νὰ ἐπαυξήσῃ τὴν ὀδύνην· στιγμαί, καθ' ἃς ἐπιθυμεῖ νὰ μάθῃ τὴν ἀλήθειαν ὅσον πικρὰ καὶ ἂν εἶνε.

Ἦτο νέα, καὶ ὡραία ἡ οὕτω λαλήσασα γυνή. Πλουσία κόμη στιλβουσα καὶ ἀλλάσσουσα χρώματα ἐκόσμει τὴν χαρίεσσαν κεφαλήν της καὶ καθίστα τὴν λευκότητα τοῦ ὑπὸ μεγάλων καὶ ρεμβωδῶν ὀφθαλμῶν καλλυνομένου προσώπου της καταφανεστέραν. Ὁ δὲ ἄνηρ πρὸς ὃν ἀπευθύνετο, ὁ μαρκήσιος Ραϋμόνδος δὲ Λαρὸς Λιβρὺ ἐφαίνετο τεσσαρακοντούτης, καὶ αἱ φαιαὶ τρίχες του, οἱ κάπως χαλαροὶ χαρακτῆρες τοῦ προσώπου του, ἡ περὶ τὸ στόμα του ρυτὶς καὶ τὸ περίφρον βλέμμα του ἐπροδίδον ἄνθρωπον κεκτημένον τὴν πεῖραν τοῦ βίου. Ἀλλὰ τὸ μειδίαμά του ἦτο τόσον λεπτόν, ἡ φωνή του τόσον θελκτική, ἡ συμπεριφορά του τόσον χαρίεσσα καὶ τὸ σύνολόν του εἶχε τοσαύτην εὐγένειαν καὶ ἀφελῆ κομψότητα, ὥστε εὐχερῶς ἠδύνατό τις νὰ μαντεύσῃ τὴν καταγωγήν του.

Κατὰ τὴν χειμερινὴν ἐκείνην πρωΐαν ἐν ᾧ ἡ πάχνη περιεκάλυπτε τὰ δένδρα τοῦ κήπου, τὰς στέγας τῶν ἀπέναντι κειμένων οἰκιῶν καὶ τὰς κιγκλίδας τῆς αὐλῆς τῆς χωριζούσης τὴν οἰκίαν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ, ἐκάθηντο καὶ οἱ δύο οὐχὶ ἀπέναντι ἀλλήλων ἀλλὰ παραπλεύρως ἐπὶ στενοῦ ἀνακλίντρου καὶ πλησίον τοῦ ἐν τῇ ἑστίᾳ λάμποντος πυρός.

Ἡ ἀμυδρῶς φωτιζομένη μικρὰ αἴθουσα ἐν ᾗ ἐκάθηντο ἔκειτο εἰς τὸ βάθος δύο ἢ τριῶν ἄλλων αἰθουσῶν, ἃς ἦτο ἀνάγκη νὰ διέλθῃ τις ὅπως φθάσῃ ἐν αὐτῇ. Ἐνέπνεε θάρρος καὶ οἰκειότητα ἡ μικρὰ αὕτη αἴθουσα. Δὲν ἦτο πλήρης, ὡς ἀπαιτεῖ ὁ νεωτερισμός, ἐξ ἀπείρων ἀχρήστων ἀντικειμένων ἀτινα εἰς σκέψεις ἄλλο συντελοῦσιν εἰ μὴ εἰς τὸ νὰ κουράσωσι τὸν ὀφθαλμὸν καὶ νὰ ταράξωσι τὰς σκέψεις. Ἐν αὐτῇ εὑρίσκοντο μόνον χρήσιμα πράγματα καὶ ἔχοντα τὸν προορισμόν των· δὲν ἦσαν πολυτελῆ καὶ ἐπιδεικτικὰ ἀλλὰ κομψὰ καὶ μετὰ καλλαισθησίας διατεθειμένα.

Ὁ μαρκήσιος συνωφρυώθη ἀναγκασθεὶς νὰ ὁμολογήσῃ τὴν δυσάρεστον ἀλήθειαν καὶ εἶπεν ἀποτόμως:

— Διὰ τί ἀναγκάζομαι νὰ σὲ ἀφίσω; Διότι πρέπει νὰ ἐξέλθω μετὰ τῆς συζύγου μου.

— Ἄ, δι' αὐτό; ὑπέλαβεν ἡ γυνή, οἱονεὶ ἐκπλαγεῖσα καὶ λυπηθεῖσα.

— Γνωρίζεις καλῶς, ὅτι δὲν θὰ σὲ ἀφινόν ποτε ἵνα διασκεδάσω· ἀλλ' ἵνα πράξω τὸ καθῆκόν μου...

— Τὸ καθῆκον, ἐψιθύρισεν ἐκείνη ρεμβωδῶς. Πόσον εὐχάριστον πρᾶγμα νὰ ἔχῃ τις δεδεμένον ἐκεῖνον, ὃν ἀγαπᾷ διὰ τοῦ καθήκοντος.

— Παιδίον, ὑπέλαβεν ὁ μαρκήσιος ἀσπαζόμενος αὐτὴν ἐπὶ τοῦ μετώπου. Ἤθελες νὰ εἶσαι εἰς τὴν θέσιν τῆς συζύγου μου;

— Ναὶ κατ' αὐτὴν τοὐλάχιστον τὴν στιγμήν, ἵνα εἶμαι ἐκείνη χάριν τῆς ὁποίας μὲ ἀφίνεις τόσον ταχέως, ἵνα εἶμαι ἐκείνη πρὸς τὴν ὁποίαν μέλλεις νὰ μεταβῇς καὶ ἥτις δικαιοῦται νὰ ἀπαιτῇ τὴν παρουσίαν σου ὁπόταν θέλῃ. Τί ὡραῖον πρᾶγμα τὰ δικαιώματα. Ὁποῖα βεβαιότης, ὁποία ἐγγύησις καὶ ὁποία ὑπερηφάνεια ἀπορρέει ἐκ τούτων!... Ἀλλὰ ποῦ θὰ μεταβῇς μετ' αὐτῆς; τὸν ἠρώτησεν, ἴσως ἵνα τὸν κρατήσῃ ἐπὶ ὀλίγας εἰσέτι στιγμάς.

«Εἶνε σκληρὰ ἐσκέφθη ὁ μαρκήσιος. Δὲν δύναται λοιπὸν νὰ ἐννοήσῃ ὅτι ἡ περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου συνομιλία μοὶ εἶνε δυσάρεστος;»

— Θὰ ὑπάγωμεν, τῇ ἀπεκρίθη ἀναγκασθεὶς, νὰ ἴδωμεν τὸν θεῖόν μου τὸν δοῦκα τοῦ Ἀνζινὲρ ὅστις ἀφίχθη σήμερον ἐκ Πουατοῦ· εἶνε πρέπον νὰ τὸν ἐπισκεφθῶμεν ἀμέσως. Ἔπειτα, ἐπὶ τῇ αὐτῇ εὐκαιρίᾳ, θὰ μεταβῶμεν παρὰ τῇ πενθερᾷ τῆς θυγατρός μου ἥτις ἀσθενεῖ.

— Παρὰ τῇ κ. δὲ Μερίέ;

— Κατοικεῖ παλαιόν τι μέγαρον ὄπισθεν τῶν Ἀπομάχων. Θὰ δαπανήσωμεν τρεῖς μακρὰς ὥρας εἰς πορείαν καὶ ἐπισκέψεις...

— Ἔστω, εἶπεν ἡ γυνὴ δίδουσα αὐτῷ τὴν χεῖρα· δὲν σὲ κρατῶ ἐπὶ πλέον. Εἰς αὔριον, δὲν ἔχει οὕτω;

— Βεβαίως εἰς αὔριον. Καὶ ταῦτα λέγων ἔκυψε καὶ ἠσπάσθη τὸ μέτωπόν της.

— Αὔριον ἐνωρὶς Ραϋμόνδε.

— Ὅσον τὸ δυνατὸν ἐνωρίτερον.

Ἡ νεαρὰ γυνὴ ἠγέρθη καὶ ἵνα τὸν ἴδῃ ἐπὶ ὀλίγας εἰσέτι στιγμάς, τὸν συνώδευσε μέχρι τῆς θύρας τῆς ἀγούσης εἰς τὴν κλίμακα. Οἱ ὑπηρέται εἰς τὸν προθάλαμον ἠγέρθησαν ἅμα τὸν εἶδον ἐξερχόμενον. Τότε, ἐκείνη μὲν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν αἴθουσαν καὶ στηρίξασα τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τῶν ὑάλων τοῦ παραθύρου τὸν συνώδευσε διὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ ἐνῷ ἐξήρχετο τὴν αὐλήν. Ἐκεῖνος δὲ ἀνερχόμενος ἐπὶ τοῦ ὀχήματός του τὴν ἀπεχαιρέτησε διὰ τῆς χειρὸς καὶ ἀπῆλθεν ἐνῷ αὕτη ἔμεινεν ἀκίνητος καὶ μελαγχολικὴ εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν.

Ἐσκέπτετο περὶ τῆς γυναικὸς ἥτις ἦτο σύζυγός του καὶ ἣν ἐκεῖνος δὲν ἠγάπα μὲν ὅσον ἠγάπα αὐτήν, ἀλλ' ἥτις ἐν τούτοις ἀπησχόλει τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ χρόνου του.

Καὶ αὕτη εἶχε νυμφευθῆ ἄνευ ἔρωτος καὶ ἄνευ ἀντιπαθείας. Ἐγίνωσκε δὲ ὅτι καὶ ὅταν ἀκόμη δὲν ὑπάρχει ἔρως, εἶνε δυνατὸν νὰ ὑπάρχῃ φιλία μεταξὺ δύο προσώπων συνδεομένων διὰ τόσων πολλῶν κοινῶν εἰς ἀμφοτέρους πραγμάτων. Δὲν εἶχε δοκιμάσει τὴν χαρὰν ἢ μᾶλλον τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὰς φροντίδας ἃς συμμερίζονται δύο πρόσωπα διὰ τὰ τέκνα των, δι' ὧν γεννᾶται ἡ συμπάθεια καὶ ἀντικαθίσταται ὁ ἔρως, πλήρης δὲ μελαγχολίας καὶ ἀποθαρρύνσεως ἠρώτα ἑαυτὴν ἂν δὲν ἔγκειται ἐν αὐτοῖς ἡ πρώτη βάσις τῆς ἀληθοῦς ἀφοσιώσεως.

Β'

Ὁ μαρκήσιος δὲ Λαρὸς Λιβρὺ ἦτο ἐραστὴς τῆς κ. δὲ Μαρταῖζ πρὸ δύο ἐτῶν καὶ τὴν ἠγάπα ὅσον καὶ κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν καθ' ἣν ἐγεννήθη τὸ αἴσθημά των, ἴσως καὶ περισσότερον· τὴν ἠγάπα μετὰ πίστεως καὶ ἐμπιστοσύνης ἀπεριορίστου· καὶ ὅμως δὲν ἦσαν ἐντελῶς εὐτυχεῖς. Ἠγείρετό τι ἀόρατον μεταξὺ των κατὰ τὰς τρυφερωτέρας στιγμὰς τοῦ ἔρωτός των, ὅπερ ἐμείου τὴν οἰκειότητά των, ἔθλιβε τὴν καρδίαν των, καὶ διήρει αὐτοὺς ἄκοντας. Παρεδίασαν μὲν τὸ καθῆκόν των, καὶ τοι εὐσχήμως, ὡς ἁρμόζει εἰς τοὺς ἀνήκοντας εἰς τὴν ὑψηλὴν κοινωνίαν, ἀλλὰ τὸ παραγνωρισθὲν καθῆκον δὲν παρήτει τὰ ἐπ' αὐτῶν δικαιώματά του, ἀλλ' ἀπῄτει νὰ ὑποβάλλωνται εἰς αὐτὸ καὶ τοὺς κατεδίωκε ὑπὸ τὴν μορφὴν τύψεων τοῦ συνειδότος, καὶ ὑποχρεώσεων πρὸς τὴν κοινωνίαν καὶ τὴν οἰκογένειάν των, τηροῦν, τὴν ἐν τῷ βίῳ των θέσιν του ἵνα τοὺς ταράττῃ μόνον καὶ χωρὶς νὰ τοὺς παρηγορῇ.

Μᾶλλον ἐλευθέρα τοῦ ἐραστοῦ της τυγχάνουσα ἡ Συλβία, καθ' ὅσον ἦτο χήρα καὶ ἄτεκνος, οὐδὲν ἄλλο εἶχε νὰ πράττῃ ἢ νὰ ἀποφεύγῃ τὴν ἐπίκρισιν τοῦ κόσμου· ἀλλ' ὁ Ραϋμόνδος εἶχε σύζυγον ἣν ἐσέβετο, υἱὸν καὶ θυγατέρα ἔγγαμον ἥτις τὸν εἶχε καταστήσει πάππον δύο ἐγγόνων ἃς ἐλάτρευε. Ἦτο ἑνὶ λόγῳ ὁ ἀρχηγὸς πολυαρίθμου οἰκογενείας αὐξανούσης περὶ αὐτόν, ἔφερεν ὄνομα ἔνδοξον καὶ κατεῖχε μίαν ἐκ τῶν ὑψηλῶν ἐκείνων κοινωνικῶν θέσεων αἱ ὁποῖαι προσελκύουσι τὰ βλέμματα τῶν ἄλλων καὶ συνεπάγουσιν εὐθύνας. Ἄλλως τε ἠγάπα νὰ ἔχῃ εἰρήνην ἐν τῷ οἴκῳ του, ἦτο ἐχθρὸς τοῦ σκανδάλου, καὶ ἐπεθύμει νὰ φαίνηται ἀξιοπρεπὴς πανταχοῦ καὶ πάντοτε καὶ νὰ ἀπολαμβάνῃ τῆς εἰς τὴν καλὴν διαγωγὴν ὀφειλομένης ὑπολήψεως. Ἐσέβετο τὰ νενομισμένα καὶ κατ' οὐδένα τρόπον θὰ συγκατένευε νὰ παραβῇ, ἔστω καὶ τὴν ἐλαχίστην τῶν κοινωνικῶν διατυπώσεων. Συνεπῶς ἐφοβεῖτο πρὸ παντὸς μὴ προσελκύσῃ τὴν προσοχὴν τῶν ἀνθρώπων εἰς τὰ ἰδιαίτερά του καὶ μὴ καταστήσῃ γνωστὴν σχέσιν, ἥτις ἄλλως τε διὰ τῆς κοινολογήσεώς της θὰ ἔχανε καὶ τὸ ἐπ' αὐτοῦ τούτου γόητρόν της. Πολὺ πιθανὸν μάλιστα κατὰ τὴν κρίσιν του τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν νὰ ἐνέκειντο εἰς τὴν σιώπην ἢ εἰς τὸ σκάνδαλον. Ὅ,τι ἦτο ἄγνωστον τῷ ἐφαίνετο σχεδὸν ὡς μὴ ὑπάρχον. Θὰ δυσηρεστεῖτο πολὺ νὰ λυπήσῃ ἐκείνην, ἣν ἠπάτα ἄνευ τύψεως ἐφ' ὅσον ἡ ἀπάτη τῇ ἦτο ἄγνωστος. Ὅσον ὀλιγώτερον τὴν ἠγάπα τοσοῦτον περισσότερον ἐνόμιζεν ὅτι ὤφειλε νὰ φροντίζῃ περὶ τῆς γαλήνης της. Τοῦτο τὸν καθίστα προφυλακτικώτατον εἰς τὰ διαβήματά του καὶ πολὺ ἐπιμελῆ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ καθήκοντός του, ὅπερ συνεχῶς τῷ ὑπεμίμνησκεν ὅτι δὲν ἦτο ἀπόλυτος κύριος τοῦ ἑαυτοῦ του. Ἐκ τούτου δὲ προέκυπτε ἡ βεβιασμένη συμπεριφορά του, ἡ στενοχωρία καὶ ὁ περιορισμὸς εἰς τὰς μετὰ τῆς ἐρωμένης του σχέσεις, ἡ συνεχὴς ἀνάγκη τοῦ μεμετρημένου καὶ συντηρητικοῦ μετὰ τῶν παρομαρτούντων αὐτοῖς: πάντα ἅτινα προὐξένουν ὀδυνηρὸν συναίσθημα πρὸς τὴν κ. δὲ Μαρταῖζ καὶ ὀτὲ μὲν τὴν προσέβαλον, ὀτὲ δὲ τὴν ἐλύπουν ἁπλῶς. Ἐκείνη ἐν τούτοις, ἥτις ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω ἦτο μᾶλλον ἐλευθέρα ὡς ἐκ τῆς θέσεώς της, ἦτο καὶ μᾶλλον ἀνεξάρτητος κατὰ τὰς ἰδέας καὶ μᾶλλον ὁρμητικὴ κατὰ τὰ αἰσθήματα.

Ὡς τὸ πλεῖστον τῶν γυναικῶν, ὧν ὁ βίος ἄγεται ὑπὸ τῆς ὁρμῆς τοῦ πάθους, δὲν ἦτο διατεθειμένη νὰ περιορισθῇ ἐντὸς ὁρίων. Ἐδίδετο ὁλόκληρος καὶ δὲν ἐκράτει οὐδὲν ἐξ ὅσων τῇ ἀνῆκον. Ἦτο ἕτοιμος νὰ θυσιάσῃ καὶ ὑπόληψιν καὶ εὐχαριστήσεις, καὶ κοινωνικὴν θέσιν καὶ δὲν περιώριζε ποσῶς τὴν ἀφοσίωσίν της. Ἦτο ζηλότυπος ἀλλὰ δὲν ἠσθάνετο τὴν ζηλοτυπίαν ἥτις περιορίζεται νὰ βασανίζῃ δι' ὑπονοιῶν ἀλλὰ τὴν ἔτι σοβαρωτέραν, τὴν καθιστῶσαν τὸν ἄνθρωπον δυστυχῆ ἐπὶ μόνῃ τῇ ἰδέᾳ τῆς ἀπωλείας τοῦ ἀγαπητοῦ αὐτῷ ἀτόμου.

Ἂν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐκλέγῃ τις τὸ ἀντικείμενον τοῦ ἔρωτός του, αὕτη οὐδέποτε βεβαίως θὰ ἐξέλεγεν ἄνθρωπον ἔγγαμον καὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Ραϋμόνδου. Ὁ ἔρως της πρὸς αὐτὸν συνεπήγετο τὰς θλίψεις καὶ τὴν ταπεινώσιν· ἀλλ' ἡ καρδία δὲν διευθύνει τὰς κλίσεις της καὶ οὐδὲν ἀκουσιώτερον τοῦ ἀληθοῦς αἰσθήματος. Ἰδοὺ διατί ὅταν ἡ φίλη της Ἐλίζα δὲ Φεγιέζ τὴν ἐπέπληττε διότι ἠράσθη ἀνθρώπου μὴ δυναμένου νὰ τῇ ἀνήκῃ ἐξ ὁλοκλήρου, αὕτη ἀπεκρίθη μειδιῶσα:

— Ἡ θέλησίς μου δὲν ἐνέχεται ποσῶς. Ὁ ἔρως μοὶ ἐπεβλήθη μόνος.

Ὁ κ. δὲ Λαρὸς Λιβρὺ διῆλθε μέγα μέρος τοῦ ἀπογεύματος εἰς τὰς μετὰ τῆς συζύγου του ἐπισκέψεις, καὶ ἡ Συλβία, ἥτις ἐπανῆλθεν εἰς τὴν θέσιν της, προσεπάθησε ματαίως νὰ διασκεδάσῃ τὴν μοναξίαν της

ἀναγινώσκουσα. Αἱ σκέψεις της τὴν ἐτάραττον.

— Εἶνε ὁμοῦ ἐσκέπτετο, εἶνε κεκλεισμένοι ἐντὸς στενοῦ δίφρου, διότι ἡ χιονώδης ἡμέρα τὸ ἀπαιτεῖ καὶ τοῦτο καθιστᾷ πλήρη τὴν πρὸς ἀλλήλους οἰκειότητα. Πορεύονται κεχωρισμένοι τοῦ πλήθους ὑπὸ τῶν ὑάλων τῆς ἁμάξης καὶ κάθηνται ὁ εἷς παρὰ τὸν ἄλλον τόσον πλησίον ὥστε οἱ βραχίονές των ἐφάπτονται ἀλλήλων· συνομιλοῦσι, γελῶσι εἶνε ἴσως εὐτυχεῖς. Ἐκείνη εἶνε εἰσέτι ὡραία καίτοι τῆς αὐτῆς μετὰ τοῦ Ραϋμόνδου ἡλικίας. Τὸ πρόσωπόν της ἀληθῶς στερεῖται χάριτος, ἀλλὰ τὰ χαρακτηριστικά της εἶνε κανονικά, καίτοι δὲ ἄνευ πολλῆς ἐκφράσεως εἶνε ἐκ τῶν διατηρουμένων ἐπὶ πολὺ εἰς νεάζουσαν κατάστασιν. Κ' ἐκεῖνος;... Ἡ νεαρὰ γυνὴ ὠχρίασε σκεπτομένη περὶ αὐτοῦ. Τὸν ἠγάπα, ἠγάπα πᾶν ὅ,τι ἀνήκει εἰς τὸ ἄτομόν του. Τὴν μελαγχολικὴν μορφήν του, τοὺς ρεμβώδεις ὀφθαλμούς του, τὸ ὡραῖον του στόμα, τὸ εὐγενὲς αὐτοῦ παράστημα, τὰ πάντα. Τὸν ἐφαντάζετο δὲ ἐστραμένον πρὸς τὴν σύζυγόν του καὶ ἔβλεπε τὴν μορφὴν ἐκείνης παρ' αὐτῷ. Τί νὰ ἔλεγον καθ' ὁδόν; Κατόπιν θὰ ἔφθανον εἰς τὸ τέρμα τῆς πορείας καὶ θὰ τῇ προσέφερε τὴν χεῖρα ἵνα τὴν βοηθήσῃ νὰ κατέλθῃ ἐκ τῆς ἁμάξης· θὰ ἀνήρχετο μετ' αὐτῆς τὴν εὐρεῖαν κλίμακα τοῦ μεγάρου καὶ οἱ ὑπηρέται θὰ τοὺς ἀνήγγελον ὁμοῦ. Ὁποία βάσανος τὸ σκέπτεσθαι πάντα ταῦτα! Καίτοι ἐγίνωσκεν, ὅτι αὐτὴ ἦτο τὸ ἀντικείμενον τῆς λατρείας του, καίτοι ἦτο βεβαία ὅτι ἦτο πολὺ εὐειδεστέρα τῆς μαρκησίας, καίτοι θεωροῦσα εἰς τὸ κάτοπτρον ἵνα βεβαιωθῇ περὶ τῆς καλλονῆς της, ἐπανελάμβανεν:

— Ἐμὲ προτιμᾷ! Ὑπῆρχέ τι τὸ καταθλῖβον τὴν καρδίαν της.

Ἡ τετάρτη ὥρα ἐσήμανε καὶ ἦλθον νὰ τῇ ἀναγγείλωσιν ὅτι τὸ ὄχημά της περιέμενεν, ἀλλ' αὕτη δὲν εἶχε διάθεσιν νὰ ἐξέλθῃ.

— Ποῦ νὰ μεταβῶ μόνη; εἶπεν.

Οὐδέποτε μέχρι τοῦδε εἶχεν αἰσθανθῇ ἐπὶ τοσοῦτον τὴν μόνωσίν της. Ἡ ἀπογοήτευσις τὴν εἶχε καταλάβει καὶ οὐδὲν τῇ ἤρεσκε. Μίαν μόνην εἶχεν ἐπιθυμίαν· ἤθελε νὰ ἴδῃ τὴν ἡμέραν ταύτην παρερχομένην ταχέως ἵνα δύναται νὰ σκέπτηται, ὅτι αἱ ἐπισκέψεις των εἶχον τελειώσει καὶ εὑρίσκοντο ἤδη εἰς τὸ μέγαρόν των. Αἴφνης τῇ ἐπῆλθεν ἰδέα τις· ἠδύνατο νὰ μεταβῇ εἰς τὸ μέρος τῆς πόλεως εἰς τὸ ὁποῖον εὑρίσκοντο, ἐκεῖ δὲ ἴσως τοὺς συνήντα καὶ ἴσως ἀπελάμβανε τῆς πικρᾶς ἡδονῆς νὰ τοὺς ἴδῃ ὁμοῦ. Ἐπεθύμει νὰ μάθῃ ὁποία θὰ ἦτο ἡ ἐντύπωσις περὶ αὐτῶν ὁμοῦ, ἤλπιζε μάλιστα ὅτι θὰ ἐπαρηγορεῖτο κάπως συναντῶσα αὐτούς. Τίς οἶδεν; Ἴσως δὲ τὸν εὕρισκε σκυθρωπὸν καὶ ἐν ἀνίᾳ παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς συζύγου του οὗτος δὲ βλέπων αὐτὴν διερχομένην θὰ ἐλάμβανε τὴν εὐκαιρίαν νὰ παρατηρήσῃ πόσον ὡραιοτέρα ἦτο τῆς μαρκησίας.

Ἄλλως τε ἦτο πολὺ νὰ περιμείνῃ μέχρι τῆς ἐπιούσης ἵνα τὸν ἐπανίδῃ καὶ ἐπεθύμει νὰ ἀνταλλάξῃ μετ' αὐτοῦ τοὐλάχιστον ἓν βλέμμα.

Περιβληθεῖσα λοιπὸν τὸ πένθιμον ἐπανωφόριόν της καὶ φορέσασα τὸν ἐκ τριχάπτων πῖλον της διεσκέλισε διὰ ταχέως βήματος τοὺς θαλάμους της, κατῆλθε τὴν κλίμακα καὶ ἀνῆλθεν ἐπὶ τῆς παρὰ τὰς βαθμίδας τῆς εἰσόδου ἀναμενούσης ἁμάξης. Μετ' ὀλίγας δὲ στιγμὰς τὸ ὄχημα κάμπτον τὴν ὁδὸν εἰσήρχετο εἰς τὰ Ἠλύσια πεδία.

Παρ' ὅλον τὸν ψυχρὸν ἄνεμον ὅστις ἐμάστιζε τὸ πρόσωπόν της καὶ τὸ καθίστα καταπόρφυρον, ἡ μαρκησία ἦρε τὸν πέπλον της ἵνα δύναται νὰ βλέπῃ καθαρώτερα· παρ' ὅλην δὲ τὴν κατ' ἐπιφάνειαν ραθυμίαν, καὶ ἀμεριμνησίαν της παρετήρει τὰς πρὸ αὐτῆς διερχομένας ἁμάξας μετὰ πολλῆς προσοχῆς. Αἴφνης οἱ παλμοὶ τῆς καρδίας της τὴν εἰδοποίησαν. Ἡ ἅμαξα τοῦ μαρκησίου διήρχετο. Ἡ σύζυγός του ἤρεμος, ψυχρά, καὶ σιωπηλὴ ἐκάθητο εἰς τὴν γωνίαν τοῦ ὀχήματος ὁ δὲ Ραϋμόνδος ἔκλινεν ὀλίγον πρὸς τὰ πρόσω, ἵνα δύναται νὰ βλέπῃ ἔξω εἰς τρόπον ὥστε εἶχε σχεδὸν ἐστραμένα τὰ νῶτα πρὸς αὐτήν. Ὅταν παρετήρησε τὴν κ. δὲ Μαρταἰζ, περὶ ἧς ἴσως ἐσκέπτετο, ἀλλ' ἣν δὲν ἤλπιζε νὰ συναντήσῃ, ἡ χαρὰ διεχύθη ἐπὶ τοῦ προσώπου του, ὅπερ πρὸ μιᾶς στιγμῆς ἦτο σκυθρωπότατον καὶ τῇ ἀπηύθυνε χαιρετισμὸν πλήρη σεβασμοῦ, εἰς ὃν αὕτη ἀπήντησε διὰ μικροῦ νεύματος τῆς κεφαλῆς. Τοῦτο, καίτοι ἐλάχιστον, ἤρκεσεν ἵνα διασκεδάσῃ ἐκ τῆς καρδίας τῆς Συλβίας τὴν μελαγχολίαν. Ἐβεβαιώθη διὰ τῶν ἰδίων της ὀφθαλμῶν περὶ τῆς εὐτυχίας της, ἐβεβαιώθη ὅτι δὲν ἐμερίμνα ποσῶς περὶ τῆς συζύγου του καὶ ὅτι καθήμενος παρ' αὐτῇ ἐφαίνετο πάντῃ λησμονῶν τὴν παρουσίαν της.

Τοῦτο ἦτο παροδικὴ χαρά, γεννηθεῖσα ἐκ τυχαίας συναντήσεως, ἑνὸς βλέμματος μιᾶς κινήσεως — χαρὰ ἐν τούτοις πραγματική, διότι ἦτο πλήρης ἀληθοῦς ἀγάπης.

(ἕπεται συνέχεια)

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ

ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΙ ΠΙΝΑΚΕΣ

«Μανουὴλ Ι. Γεδεὼν Πατριαρχικοὶ Πίνακες. Εἰδήσεις ἱστορικαὶ βιογραφικαὶ περὶ τῶν πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ Ἀνδρέου τοῦ Πρωτοκλήτου μέχρις Ἰωακεὶμ Γ' τοῦ ἀπὸ Θεσσαλονίκης. 36–1884. Σελ. 1–720, σχήματος 8ου μεγάλου. Ἐν Κωνσταντινουπόλει».

Οὕτως ἐπιγράφεται τὸ νεωστὶ ἐκδοθὲν σύγγραμμα τοῦ ἀριγνώτου ἐν τῇ ἡμετέρᾳ φιλολογίᾳ συγγραφέως τούτου. Θάμβος ἐπ' ἀληθείᾳ ἐμποιεῖ τὸ ἔμμονον καὶ ἀκαταπόνητον τοῦ ἀνδρὸς περὶ τὴν ἐξερεύνησιν τῶν ἐν τῷ παχυλῷ σκότει ζητουμένων πρὸς πλήρη καταρτισμὸν τῆς κατὰ τὴν μεσήλικα ἐποχὴν ἱστορίας τοῦ βίου τοῦ ἡμετέρου ἔθνους· διότι, πλὴν τῶν ἐν ἰδίοις τεύχεσιν ἐκδοθέντων διαφόρων καὶ πολλῆς σπουδῆς ἀξίων πονημάτων αὐτοῦ, βιβλία ὅλα δύναται ν' ἀποτελέσωσιν αἱ πραγματεῖαι καὶ διατριβαί, ὅσας ἀπὸ εἰκοσαετίας ἤδη ἐδημοσίευσεν ἐν συγγράμμασι περιοδικοῖς καὶ ἐν ἐφημερίσι, καὶ δὴ ἐν τῇ «Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ», ἧς ἀρχισυντάκτης ἐφ' ἱκανὸν διετέλεσε χρόνον. Ἐν τῷ παρόντι μάλιστα συγγράμματι κρείττων ἑαυτοῦ ἐφάνη, καθ' ὅσον οὐδεμίαν πηγὴν παρέλιπεν ἀνεξερεύνητον, ἐξ ἧς ἠδύνατο ν' ἀρυσθῇ εἴδησίν τινα πρὸς τὸν οἰκεῖον σκοπὸν χρήσιμον. Τοῦτο δὲ ἀριδήλως μαρτυρεῖ ὁ καταπληκτικὸς ἀριθμὸς τῶν ὑποδεικνυομένων παραπομπῶν, εἰς 1326 ἀναβαίνων. Καὶ ἐν μὲν σελίσιν 78 περιέχεται ἡ προδιοίκησις τοῦ συγγράμματος· ἐν πάσαις δὲ ταῖς λοιπαῖς αἱ τῶν πρώτων ἐπισκόπων καὶ τῶν ἐφεξῆς πατριαρχῶν τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου βιογραφίαι. Περιλαμβάνει δὲ τὸ σύγγραμμα, ὡς καὶ ἐν τῇ προκεφαλίδι αὐτοῦ σημειοῦται, περίοδον ἐτῶν 1848, ἀπὸ Ἀνδρέου τοῦ πρωτοκλήτου Ἀποστόλου καὶ ἐφεξῆς, ἀποτελούντων τὸν ἀριθμὸν 254. Κοσμεῖται δὲ τὸ βιβλίον καὶ διὰ τῶν λελιθογραφημένων εἰκόνων τῶν ἑξῆς πατριαρχῶν· οἷον Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, Φωτίου, Ἰωάννου ΙΑ' τοῦ Βέκκου, Ἰωσὴφ τοῦ Β', Ἱερεμίου τοῦ Α', Ἱερεμίου τοῦ Β' καὶ Σαμουὴλ τοῦ Χαντζερῆ

Ἴσως εἴπῃ τις, ὅτι πολλὰ παρέλιπεν ὁ συγγραφεύς, ἅτινα ἔδει νὰ ἱστορηθῶσιν ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ καὶ ἀκριβείᾳ, καὶ μάλιστα τὰ μετὰ τὴν πολυθρήνητον ἅλωσιν καὶ ἄχρις ἡμῶν ἐπισυμβάντα τῇ Ἐκκλησίᾳ· οἷον τὴν ἅμα τῷ θανάτῳ τοῦ Πορθητοῦ ἀρξαμένην ἀθέτησιν καὶ καταπάτησιν ἐνίων ἐκ τῶν προνομίων, ἅτινα γενναιοφρόνως, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, ὑπὲρ τοῦ πολιτικοῦ συμφέροντος τοῦ κράτους αὐτοῦ προμηθούμενος ἐπρυτάνευσε τῷ πατριάρχῃ Γενναδίῳ καὶ ἅπαντι τῷ ὀρθοδόξῳ ἑλληνικῷ ἔθνει· τὰς βεβηλώσεις καὶ συλαγωγίας τῶν ἱερῶν ναῶν· τὰς ἐκσπόνδους ἁρπαγὰς τῶν χριστιανῶν εὐκτηρίων καὶ μετατροπὰς αὐτῶν εἰς μωαμεθανικὰ τεμένη· τὰς καταναγκαστικὰς εἰσφορὰς στατήρων ὅλων ἀπέφθου χρυσοῦ καὶ ἀργύρου· τοὺς στραγγαλισμοὺς τοσούτων ἀρχιερέων καὶ πατριαρχῶν, καὶ τὰς μυρίας ἄλλας καὶ παντοίας κακώσεις καὶ καταδυναστείας, ὅσας φυλὴ τρισβάρβαρος καὶ ἀπάνθρωπος, καὶ τοῦ χριστιανισμοῦ διώκτρια ἀμείλικτος ἐπενόησε. Ταῦτα πάντα δυσανασχετῶν βεβαίως καὶ τοῦ ἱστοριογραφικοῦ καθήκοντος τὴν φωνὴν ἐν ἑαυτῷ καταπνίγων ἀπεσιώπησεν ἐκ φόβου δεδικαιολογημένου· διότι εἰς τοσοῦτον μωρίας προῆλθον οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει κρατοῦντες, ὥστε νὰ νομίζωσι πεποιθότως, ὅτι πᾶν τὸ πρὸς γραφὴν καὶ δημοσίευσιν ὑπ' αὐτῶν ἀπαγορευόμενον δὲν δύναται νὰ γείνῃ γνωστὸν ἀλλαχοῦ, καὶ ὅτι διὰ τοῦ μέσου τούτου κατορθοῦται ἡ ἐκ τῶν σελίδων τῆς ἀδεκάστου ἱστορίας ἀπάλειψις πράξεων ἀξίων τῆς τουρκικῆς θηριωδίας, καὶ οὕτω γίνονται αὗται ἐξίτηλοι ἀπὸ τῆς τῶν ἀνθρώπων μνήμης.

Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐχέτωσαν ὅπως ἂν ἔχωσιν. Ἡμεῖς δὲ διελθόντες μετ' ἐπιστασίας τὸ βιβλίον, θεωροῦμεν αὐτὸ ὡς τὴν κορωνίδα πάντων τῶν μέχρι τοῦ νῦν φιλοτίμως ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ἐκπονηθέντων, καὶ ἐκπρεπὲς ὄντως καὶ ἀγλαὸν μνημεῖον τῆς πατριαρχικῆς τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου ἱστορίας, εὐχόμενοι ὅπως ἐκδῷ τάχιον, κατὰ τὰ ἐν σελ. 709 ἐπηγγελμένα, καὶ τὸ Συμπλήρωμα αὐτῆς μετὰ καὶ τῶν ἀπαραιτήτως ἀναγκαίων πινάκων.

Ἐπὶ τούτοις δὲ δέον νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι οὐχ ἀσύμφορον οὐδ' ἀσυντελὲς πρὸς τὸν οἰκεῖον τοῦ συγγραφέως σκοπὸν θὰ ἦτο, καθ' ἡμᾶς, ἂν ἐδεικνύετο μετριοπαθής τις καὶ ἐπιεικὴς περὶ τὴν κρίσιν τῶν ἔργων τῶν ἄλλων, τῶν συμφραδμόνων αὐτῷ καὶ ὁμοζήλων, ὅπως βλέπει τις λόγου χάριν ἐν ταῖς σημειώσεσι τῶν σελ. 478, 645 καὶ 649 τοῦ μετὰ χεῖρας συγγράμματος, ἐν σελ. 236 τοῦ Ἄθω, καὶ ἐν ἄλλοις τῶν πονημάτων αὐτοῦ. Τοῦτο δὲ λέγομεν, ἵνα μὴ δόξῃ παρὰ τοῖς ἀναγινώσκουσιν ὡς φιλαπεχθημόνως ἔχων πρὸς τοὺς εὐγενῶς, ὥσπερ αὐτός, ἀποδυσαμένους εἰς ὁμοίους ἀγῶνας, καθ' ὅσον καὶ οὗτοι μοχθοῦσι, κατὰ τὸ ἐνὸν αὐτοῖς, οὐχὶ ἄλλου τινὸς χάριν, ἀλλ' ἵνα ἐκθάψωσιν ἐξ εὐρωτιωσῶν καὶ ὑπὸ κόνεως παχυτάτης κεκαλυμμένων βιβλιοτάφων μᾶλλον ἢ βιβλιοθηκῶν χάλικάς τινας χρησίμους εἰς τὸ σὺν Θεῷ ἀνεγειρόμενον μέγα οἰκοδόμημα τῆς τοῦ ἡμετέρου ἔθνους Ἱστορίας. Εἴ τι δὲ καὶ ἂν ἀνέγραψαν οὗτοι ἐπταισμένον καὶ τῆς τῶν πραγμάτων ἀληθείας πόρρω ἀπέχον, δὲν ἕπεται ἐκ τούτου ὅτι ἐκ προαιρέσεως ἔπραξαν τοῦτο, ὁπότε βεβαίως θὰ ἦσαν μομφῆς καὶ κατακρίσεως ἄξιοι. «Δύο τρόπους εἶνε φαμὲν ψεύδους (λέγει ὁ Πολύβιος), ἕνα μὲν τὸν κατ' ἄγνοιαν, ἕτερον δὲ τὸν κατὰ προαίρεσιν καὶ τούτων δεῖν τοῖς μὲν κατ' ἄγνοιαν παραπαίουσι τῆς ἀληθείας διδόναι συγγνώμην· τοῖς δὲ κατὰ προαίρεσιν ἀκαταλλάκτως ἔχειν.» (Ἐν τοῖς Λειψάν. ΙΒ', 7).

ΕΙΔΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΒΔΟΜΑΔΟΣ

ΕΓΧΩΡΙΑ

Περὶ τὰ μέσα τοῦ προσεχοῦς Ἀπριλίου ἀπέρχεται ὁ Βασιλεὺς εἰς Κοπεγχάγην παρὰ τῷ πατρὶ αὐτοῦ διερχόμενος ἐκ Παρισίων καὶ Βερολίνου. — Ἡ ἰατρικὴ σχολὴ ἀπεφάσισε τὴν ἵδρυσιν φαρμακολογικοῦ φροντιστηρίου. — Ἡ Γερμανικὴ ἑταιρία Deutche Levante Linie συνιστᾷ νέαν ἑβδομαδιαίαν γραμμὴν μεταξὺ Τεργέστης, Κερκύρας, Πατρῶν, Λευκάδος, Κεφαλληνίας, Ζακύνθου, Καλαμῶν, Πειραιῶς, Σύρου, Σμύρνης, Κωνσταντινουπόλεως, Βάρνης καὶ Ὀδησσοῦ. — Ἀπεβίωσεν ἐν Μεσολογγίῳ ὁ Ἀπόστολος Τρικούπης ἀδελφὸς τοῦ ἀειμνήστου Σπυρίδωνος Τρικούπη. — Κατὰ τὴν ἑβδομάδα ταύτην πολλὴ χιὼν ἔπεσεν εἰς τὰς ὁδοὺς τῶν Ἀθηνῶν, ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις πολλὰ χωρία ἀπεκλείσθησαν καὶ μάλιστα τὸ χωρίον Βύλλια ἔνθα ἡ χιὼν ἔφθασεν εἰς τὸ ἀπίστευτον ὕψος 14 μέτρων. — Ἡ Πανελλήνιος ἀτμοπλοϊκὴ ἑταιρία προέβη εἰς παραγγελίαν τριῶν νέων μεγάλων καὶ πολυτελῶν ἀτμοπλοίων ἐν Ἀγγλικοῖς ναυπηγείοις. — Ὁ Μ. δοὺξ Γεώργιος ἀνεχώρησεν κατευθυνόμενος εἰς Ρωσίαν.

Ἡ δεσποινὶς Ἰωάννα Στεφανόπολι ἡ ἀξιοζήλευτος θυγάτηρ τοῦ διαπρεποῦς ἡμῶν συναδέλφου διευθυντοῦ τοῦ Messager d' Athènes, καὶ πρώτη Ἑλληνὶς φοιτήτρια τοῦ ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου ὑποστᾶσα βαρυτάτην ἐξέτασιν ἐν τῇ ἐνταῦθα Γαλλικῇ Σχολῇ ἔλαβε τὸ πτυχίον τοῦ bachelier lés lettres προβαίνουσα πάντοτε ἐν τῇ ὁδῷ τῆς παιδείας ἣν εὐχόμεθα αὐτῇ ἀνθόστρωτον ἐσαεί.

ΕΞΩΤΕΡΙΚΑ

Τηλεγραφοῦσιν ἐκ Βουκουρεστίου τὸν σχηματισμὸν τοῦ νέου ὑπουργείου ὑπὸ τὸν κ. Φλωρεσκον. — Ἡ αὐτοκράτειρα Φρειδερίκου ἐπεσκέφθη τοὺς Παρισίους καὶ διέμεινεν αὐτόθι ἐπί τινας ἡμέρας· εἰς τὸ ταξείδιον τοῦτο ἀπεδόθησαν πολιτικοὶ σκοποί. — Τὴν δωδεκάτην τοῦ προσεχοῦς Ἀπριλίου, κατὰ τὸ νέον ἡμερολόγιον θὰ ἐνεργηθῇ ἐν Γαλλίᾳ γενικὴ ἀπογραφὴ τῶν κατοίκων. Ἡ προηγουμένη ἀπογραφὴ ἐγένετο τῇ 30 Μαΐου 1886. Πολλὰ θὰ δαπανηθῶσι πρὸς ὅσον ἔνεστιν ἀκριβεστέραν ἐφαρμογὴν τῆς ἀπογραφῆς. Ἐν Παρισίοις μόνον ἡ ἐπὶ τούτῳ δαπάνη θέλει ὑπερβῆ τὰς 300,000 φράγκων.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ

Ἀφίκετο ἐν Ἀθήναις ὁ νέος διευθυντὴς τῆς ἐνταῦθα Γαλλικῆς σχολῆς κ. Ὡμόλλ. — Γενομένων τῶν ἀρχαιρεσιῶν τῆς Χριστιανικῆς ἀρχαιολογικῆς ἑταιρίας ἐξελέγησαν πρόεδρος μὲν ὁ κ. Α. Παππούδωφ, ἀντιπρόεδρος ὁ κ. Ι. Σακκελίων, γενικὸς γραμματεὺς ὁ κ. Ν. Διαμάντης, ταμίας ὁ κ. Κλεάνθης Ζάννος, διευθυντὴς τοῦ μουσείου ὁ κ. Γ. Λαμπάκης. Σύμβουλοι δὲ οἱ κ.κ. Δ. Μεσσαλᾶς, Α. Πασπάτης, Στεφάνοβιχ, Σ. Χατζηγιαννόπουλος. Γ. Βροῦτος καὶ ἀναπληρωματικοὶ οἱ κ.κ. Ἐμμ. Λαμπάκης, Π. Καλογερόπουλος καὶ Κ. Πρινόπουλος. — Ἐξ Αἰγύπτου ἀναγγέλλεται, ὅτι ἐγγὺς τοῦ Λουξὸρ ἀνευρέθησαν πολύτιμοι ἀρχαιότητες, ἐν αἷς 152 σκελετοί, ἀναγόμενοι εἰς τὴν 19 καὶ 20 Δυναστείαν, πλεῖστα ὅσα ἀγαλμάτια παριστῶντα ἐγχωρίους θεοὺς καὶ ἑβδομήκοντα ἑπτὰ πάπυροι, ὅπερ εἶνε τὸ τιμαλφέστατον πάντων τῶν εὑρημάτων. Ταῦτα πάντα ἐκομίσθησαν ἤδη εἰς τὸ ἐν Καΐρῳ μουσεῖον.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

Ὁ γνωστὸς μυθιστοριογράφος Βοαγοβὲ ἀπεβίωσεν ἐν Παρισίοις· ἐγεννήθη τῷ 1824 καὶ ἐδημοσίευσε πλεῖστα μυθιστορήματα γαλλιστὶ ὧν τινα καὶ μετεφράσθησαν παρ' ἡμῖν. — Ἐσχάτως παρεστάθη ἐν Βερολίνῳ ἡ νέα κωμῳδία τοῦ Τολστόη «Οἱ καρποὶ τοῦ πολιτισμοῦ». ἡ ἐπιτυχία τοῦ ἔργου ὑπῆρξε μεγάλη, ἡ δὲ παράστασις δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς μία τῶν μεγάλων ἐπιτυχιῶν τοῦ Βερολιναίου θεάτρου.

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΑ

Ἡ κατὰ Μάϊον καλλιτεχνικὴ ἐν Βερολίνῳ ἔκθεσις προμηνύεται ἐκ τῶν ἐπιτυχεστάτων· οἱ πλεῖστοι τῶν ἐξοχωτέρων καλλιτεχνῶν ἐδήλωσαν ἤδη τὴν συμμετοχήν των, ἐξαιρουμένων τῶν Γάλλων, οἵτινες ἀπεφάσισαν ν' ἀπόσχωσιν ὁλοτελῶς τῆς ἐκθέσεως ταύτης. — Τὸ Μουσεῖον τῆς Χάγης ἐπλουτίσθη διὰ νέας εἰκόνος τοῦ Ρέμβρανδ, προσωπογραφίας ἀπεικονιζούσης τὸν ἀδελφὸν τοῦ μεγάλου καλλιτέχνου. Ἡ εἰκὼν χρονολογουμένη ἀπὸ τοῦ 1650, κρίνεται ὡς ἓν τῶν ὡραιοτέρων ἔργων τοῦ Ρέμβρανδ. — Τὴν 13 Φεβρουαρίου συνεπληρώθη ὀκταετία ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ριχάρδου Βάγνερ. Ἐν τῷ ἐν Βενετίᾳ μεγάρῳ Καλέργη, ὅπου ἐξέπνευσεν ὁ μουσουργός, ἐτελέσθη τὴν ἡμέραν ἐκείνην θρησκευτικὸν ὑπὲρ αὐτοῦ μνημόσυνον. — Ὁ διευθυντὴς τοῦ Ἑλληνικοῦ μελοδραματικοῦ θιάσου κ. Ι. Καραγιάννης ἐδημοσίευσεν ἐπίκλησιν εἰς τὸ κοινὸν τῶν Ἀθηνῶν ὑπὲρ τῶν δοθησομένων ὑπ' αὐτοῦ ὀλίγων παραστάσεων κατὰ τὴν ἑβδομάδα ταύτην. — Παρεστάθη προχθὲς ὑπὸ τοῦ Ἰταλικοῦ θιάσου ἐν Σύρῳ νέον μελόδραμα Olkan di Toledo, τοῦ παρ' ἡμῖν μουσικοδιδασκάλου κ. Β. Λαμούρα μετὰ πολλῆς ἀποτυχίας.

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

ΑΝΕΚΔΟΤΑ—ΠΕΡΙΕΡΓΑ—ΠΟΙΚΙΛΑ

Ἐν τῷ τελευταίῳ τεύχει τοῦ Oxford Magazine γίνεται διὰ μακρῶν λόγος περὶ τῶν ἐν Σαλαμῖνι τῆς Κύπρου ἀνασκαφῶν, ὅσας ἐπεχείρησαν Ἄγγλοι ἀρχαιολόγοι. Εὑρέθησαν πρὸς τοῖς ἄλλοις μαρμάρινοι στῦλοι ἀρχαίου οἰκοδομήματος καί τινες ἐπιγραφαί, ἀναφερόμεναι εἰς τὸ αὐτόθι ἱερὸν τοῦ Ὀλυμπίου Διός. Οὐδὲν ἐκ τῶν ἀνασκαφέντων ἀρχαίων λειψάνων εἶνε ἀρτιμελές, τὰ περιεργότερα δὲ τούτων εἶνε δύο ἀγαλμάτια εἰκονίζοντα, τὸ μὲν τὸν Ἔρωτα, τὸ δὲ τὸν Σάραπιν, ἔχοντα παρὰ τὴν πλευρὰν αὐτοῦ καθήμενον τὸν Κέρβερον· καὶ ἄλλα διάφορα ἀγαλμάτια, παριστῶντα γυναῖκας, καὶ μάλιστα ἱερείας, καταλέγονται ἐν τοῖς εὑρήμασιν. Οἱ Ἄγγλοι ἀρχαιολόγοι εἰκάζουσιν ὅτι ὑπῆρχεν αὐτόθι ἡ ἀγορὰ τῆς ἀρχαίας Σαλαμῖνος. Πλὴν τῶν ἐπιγραφῶν, εὑρέθη καὶ κολοσσιαία κεφαλὴ βοός, οὐχὶ ἀτέχνως κατειργασμένη. Νοεῖται οἴκοθεν ὅτι τὰ πολυτιμότερα τῶν ἀνασκαφέντων ἀρχαιολογημάτων μεταφέρονται εἰς Ἀγγλίαν ἵνα κοσμήσωσι τὸ Βρετανικὸν Μουσεῖον.

*

Σπουδαιοτάτην ἀνακοίνωσιν διεγείρασαν εἰς ἄκρον τὸ ἐνδιαφέρον τῶν σοφῶν ἀκροατῶν του ἔκαμεν ἐν τῇ παρισινῇ «Ἀκαδημίᾳ τῶν Ἐπιγραφῶν» τὴν 7 Φεβρουαρίου ὁ Ἐρρῖκος Βάϊλ περὶ πολυτίμου εὑρήματος ὅπερ ἀνεῦρεν ἐν Αἰγύπτῳ ὁ Φλίνδερς Πετρῆ. Ἐντὸς σαρκοφάγου μομμίας μεταξὺ πολλῶν ἀσημάντων παπύρων ἀνεῦρεν ὁ Πετρῆ κύλινδρον περγαμηνῆς κεκαλυμμένης ὑπὸ γραμμάτων ἱερογλυφικῶν, τὰ ὁποῖα κατώρθωσαν νὰ ἀναγνώσουν οἱ βαθεῖς γνῶσται τῆς ἱερογλυφικῆς γραφῆς κύριοι Σαΐς καὶ Μαχάφυ, ἡ ἀνάγνωσις των δὲ ἐπεκυρώθη κατόπιν διὰ τῆς ἀνευρέσεως σχετικῶν τινων σημειώσεων ἐπὶ παπύρων. Ἐξηκριβώθη λοιπὸν οὕτως ὅτι ἐπὶ τῆς περγαμηνῆς ἦσαν γεγραμμένοι στίχοι τοῦ Εὐριπίδου, ἀντιγραφέντες ἐν ἔτει 230 πρὸ Χριστοῦ, οἵτινες ἀποτελοῦσι τὸ τέλος τῆς τραγῳδίας «Ἀντιόπης». Ὁλόκληρον τὸ κείμενον τοῦτο ἀνέγνωσε καὶ μετέφρασεν εἰς τὸ γαλλικὸν ὁ Βάϊλ πρὸ τῆς σοφῆς ὁμηγύρεως.

ΙΔΙΑΙΤΕΡΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Τῷ Φ. (Ἀκροπόλεως). Νὰ ἰδῆτε καὶ εἰς ἡμᾶς τί συνέβη μίαν φοράν. Ἐπεσκέφθημεν τὴν ἔκθεσιν τοῦ κ. Πανωρίου, μίαν δὲ τῶν εἰκόνων εὑρισκομένην χαμηλὰ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἐδοκιμάσαμεν νὰ ἴδωμεν ἀπὸ τῆς δεούσης ἀποστάσεως καὶ ἐκ τῶν κάτω, κατελθόντες δύο-τρεῖς βαθμίδας κλίμακος κατὰ τύχην εὑρισκομένης ἀκριβῶς πρὸ τῆς εἰκόνος. Ἔτυχεν ὅμως ἐκεῖ κάποιος καὶ τόσον παράξενον τοῦ ἐφάνη αὐτὸ ὥστε τὸ ἐπέρασε καὶ εἰς τὸν τύπον μαζὺ μὲ ἄλλα του ἱλαρώτατα. Καὶ ὁ κάποιος αὐτὸς μᾶς καλεῖ καὶ συνάδελφον ἐνῷ ἡμεῖς ὁρκιζόμεθα, ὅτι οὔτε τοιαύτην τέχνην γνωρίζομεν, οὔτε τοιαύτην τιμὴν ἐπιθυμοῦμεν. — Στ. Κ. Καλαφάτιον. Ἐνεγράφησαν ἀμφότεροι καὶ ἐστάλησαν τὰ φύλλα ἐξ ἀρχῆς. Διὰ τοὺς 4ας προηγουμένους τόμους γράφομεν ἑνὶ ἑκάστῳ ταχυδρομικῶς. — Α. Π. Κ/πολιν. Συνδρομαὶ ἐλήφθησαν. Τὰ φύλλα θὰ κρατῶνται ὅπως ἀποτελέσωσι καὶ πάλιν τοὺς τόμους ὅπως καὶ πέρυσι. — Ι. Σ. Αρ. Ἀδριανούπολιν. Δελτίον ἐλήφθη. Ἐνεγράφησαν καὶ στέλλονται. — Δ. Γ. Σ. Σμύρνην Ἐλήφθησαν· δέξασθε ἀπείρους εὐχαριστίας διὰ τὰς εὐμενεῖς πρὸς τὴν «Ἑβδομάδα» καὶ ἡμᾶς διαθέσεις σας. — Σ. Σ. Γαλάξιον. Στέλλεται· ὁ τοῦ 89 καίτοι ἐξηντλημένος, θὰ εὑρεθῇ ἐπίσης εὐχαρίστως. — Μ. Α. Μ. Γαλάξιον Θέλομεν ἀπαντήσει ταχυδρομικῶς. — Ε. Ρ. Ἀλεξάνδρειαν. Ἐλήφθησαν 2½ συνδρομαί. Ταχυδρομικῶς ἀπαντήσωμεν. — Χ. Γ. Συήνην (Ἀσσουάν). Δεχόμεθα χάριν τῶν καλῶν διαθέσεών σας· οἱ τόμοι σταλήσονται ἅμα τῇ λήψει τοῦ ἀντιτίμου. — Σ. Χ. Καΐρον. Ἐλήφθησαν συνδρομαὶ καὶ ἐπιστολή. Ἀπάντησις μὲ πρῶτον. — Ἐμμ. Ψ. Σαράτ. Ἐξετελέσθησαν. — Β. Β. Ναὶ μὲν διενοήθη ὁ Ἰβραὴμ πασσᾶς, νὰ μεταφέρῃ Ἄραβας ἐκ τῆς Αἰγύπτου καὶ νὰ ἐγκαθιδρύσῃ αὐτοὺς εἰς Πελοπόννησον, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ σχέδιον τοῦτο. — Περιέργῳ. — Λον Ἀκατάλληλον. Β'. Πρὸ πολλοῦ ἤδη εἶνε γνωστόν, ὅτι ἐπίσημος γλῶσσα ἐν Ἀβησινίᾳ ἦτο ἡ Ἑλληνική, εἰσαχθεῖσα ἐκεῖσε ὑπὸ τῶν διαδόχων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ νομίσματα Ἀβησινικὰ μὲ Ἑλληνικὰς ἐπιγραφὰς ἀνευρέθησαν. — Γ. Β. Σεβαστούπολιν. Γράφομεν σήμερον. — Π. Πλωμάριον. Τὰ εὑρεθέντα ἐστάλησαν. Εἴθε νὰ εὑρεθῶσι καὶ τὰ λοιπά. — Α. Ε. Καβάλλαν. Μ. Ε. Ἐνεγράφη. Συγχαρητήρια ταχυδρομικῶς. — Μ. Ν. Κ. Σμύρνην. Εὐχαριστοῦμεν καὶ πάλιν. Ὁ ἐνθουσιασμός σας μᾶς κολακεύει πλειότερον τῶν ἐλπίδων σας. Ἐργαζόμεθα· ἀπαντήσωμεν ταχυδρομικῶς. Ἐκ. Πόρον· Ἐλήφθησαν. Τὸ νὰ ζῆτε, φοβερόν! Τὸ νὰ γράφετε, φοβερώτερον! Τὸ νὰ συγγράφετε... φοβερώτατον! — Μ*. Ὅτι αἱ γητεῖαι καὶ οἱ ἐξορκισμοὶ δὲν εἶνε νεώτερα ἀλλὰ κληροδότημα τῶν ἀρχαίων δῆλον ἐκ τῶν συγγραμμάτων αὐτῶν, οὕτω ἐν τῷ Χαρμίδῃ τοῦ Πλάτωνος εὕρηται· «θεραπεύεσθαι δὲ τὴν ψυχὴν ἔφη, ὦ μακάριε, ἐπῳδαῖς τισι· τὰς δ' ἐπῳδὰς ταύτας τοὺς λόγους εἶνε τοὺς καλούς.» — Κ. Γ. Κ. Γενίτσεσκ. Τὰ 8 ρ. ἐλήφθησαν. Μικρὸν ὑπόλοιπον ἐκ ρ. ½ προσθέσατε εἰς τὰ 5 τῆς ἀρξαμένης συνδρομῆς. Εὐχαριστοῦμεν. — Ἀβίβλῳ. Τοιούτων τεμαχίων τῆς καθολικῆς ἱστορίας περὶ Ἀσσυρίων καὶ Μήδων κτλ. συλλογὴν ἐποιήσατο Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος, ἐξέδωκε δὲ ταῦτα τὸ πρῶτον ὁ Οὐαλέσιος κατὰ τὸ 1634 π. Χ. — Ε. Π. Σ. Βουκουρέστιον. Σ. τ. Μ. Ρόδον. Γεωρ. Δ. Κ. Μομπελιέ, Κυρ. Μακρ. Τούλτσαν. Α. Ι. Α. Μολάους. — Στέλλονται. Ἐνεγράφησαν. Ἐλήφθησαν. Ὡς ὁ Παυσανίας (Θ, μ') μαρτυρεῖ, ἡ πολυστάφυλος Ἄρνη παρ' Ὁμήρῳ, εἶνε αὐτὴ ἡ μετέπειτα Χαιρώνεια, σήμερον δὲ Κάπραινα ὀνομαζομένη· ἀλλ' ἂν ἡ σημερινὴ Κάπραινα εἶνε πολυστάφυλος, τοῦτο βεβαίως ὑμεῖς κάλλιον παντὸς ἄλλου θὰ γνωρίζητε. — Βράχῳ. Εὐχαριστοῦμεν πολὺ πολύ. Ἀλλὰ βλέπομεν κύματα παντοῦ ὁ βράχος ἐνικήθη;...

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Ἐξεδόθησαν

P. Decharme. Μυθολογία τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος. Μετάφρ. Ἀλ. Μ. Καράλη. Τεῦχος 5ον. Ἐκδότης Α. Παπαγεωργίου.

Λεξικὸν τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογίας, ὑπὸ Ἀλ. Ρ. Ραγκαβῆ. Τεῦχ. ΜΑ'—ΜΔ' (Στέφανος.—Τριπτήρ). Ἐκδότης Ἀνέστης Κωνσταντινίδης.

Μηνιαῖον δελτίον, τοῦ Εἰδ. Ἐμπορίου τῆς Ἑλλάδος μετὰ τῶν ξένων ἐπικρατειῶν. Δεκέμβριος 1890.

ΕΒΔΟΜΑΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

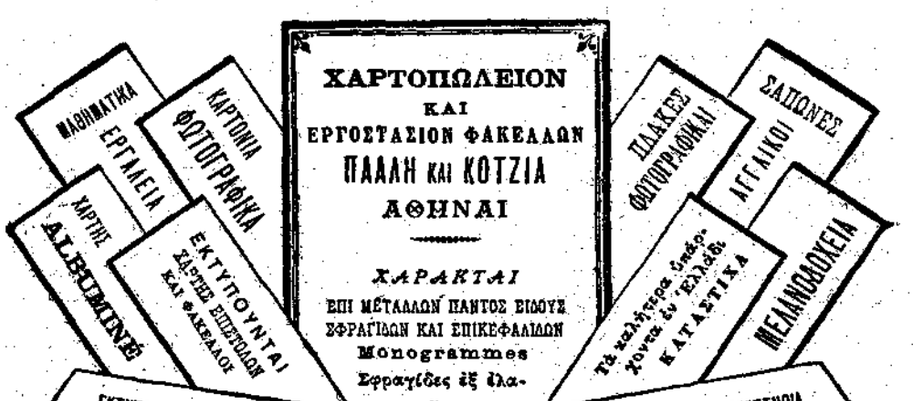

Α. Ρ. ΡΑΓΚΑΒΗ

ΕΚ ΤΩΝ ΑΠΑΝΤΩΝ

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

Διηγηματικὴ ποίησις.—Ὁ Λαοπλάνος.—Ἡ ταξειδεύτρια.—Δῆμος καὶ Ἑλένη.—Διονύσου πλοῦς.—Ὁ γοργὸς ἱέραξ.—Ὀδυσσείας Α. Δραματικὴ ποίησις.—Εὐριπίδου, Φοινισσῶν μέρος Α'.—Οἱ τριάκοντα. Ὁ τόμος δρ. 4

Διηγήματα. Μέρος Α'.—Ὁ αὐθέντης τοῦ Μωρέως.—Λέϊλα.—Ἐκδρομὴ εἰς Πόρον Ὁ τόμος δρ. 4

Διηγήματα. Μέρος Β'.=Ὁ συμβολαιογράφος.—Οἱ ὑφανταὶ τῆς Ἄντης.—Αἱ φυλακαὶ ἢ ἡ κεφαλικὴ ποινή.—Τὸ χρυσοῦν μαστίγιον.—Γλουμυμαρύθ.—Εἰς τὰς κορυφάς.—Ἡ Ναϊάς.—Ἡ Ἀμαζών.—Ἐμάη. Ὁ τόμος..... δρ. 4

Διηγήματα. Μέρος Γ' = Τὸ κακουργιοδικεῖον τῆς Ἐλισαβεττῶνος.—Ὁ καμινάπτης.—Καλμίνα.—Αἱ δύο ἀδελφαί.—Βροῦτος Κουρτέρρος.—Οἱ δύο υἱοί.—Ὁ ἀδάμας.=Ἡ εὐδαίμων οἰκογένεια.—Ὁδοιπορικαὶ ἀναμνήσεις.—Βιογραφία τοῦ Ἐρεχθείου.—Ἡ συνέντευξις τῆς Δρέσδης.—Ἐπιστολαὶ ἐκ Βερολίνου. Ὁ τόμος δρ. 4

ΠΩΛΟΥΝΤΑΙ ΕΝ ΤΟΙΣ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΙΣ

ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ
ΚΑΡΤΟΝΙΑ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΑ
ΧΑΡΤΗΣ ALBUMINÉ
ΕΚΤΥΠΟΥΝΤΑΙ ΧΑΡΤΗΣ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ ΚΑΙ ΦΑΚΕΛΛΟΙ
ΕΚΤΥΠΟΥΝΤΑΙ ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΡΙΑ ΣΤΙΓΜΙΑΙΩΣ

ΧΑΡΤΟΠΩΛΕΙΟΝ
ΚΑΙ
ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟΝ ΦΑΚΕΛΛΩΝ
ΠΑΛΛΗ ΚΑΙ ΚΟΤΖΙΑ
ΑΘΗΝΑΙ

ΧΑΡΑΚΤΑΙ
ΕΠΙ ΜΕΤΑΛΛΩΝ ΠΑΝΤΟΣ ΕΙΔΟΥΣ
ΣΦΡΑΓΙΔΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΚΕΦΑΛΙΔΩΝ
Monogrammes
Σφραγίδες ἐξ ἐλαστικοῦ παντὸς εἴδους

ΠΛΑΚΕΣ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΑΙ
ΣΑΠΩΝΕΣ ΑΓΓΛΙΚΟΙ
ΜΕΛΑΝΟΔΟΧΕΙΑ
Τὰ καλήτερα ὑπάρχοντα ἐν Ἑλλάδι ΚΑΤΑΣΤΙΧΑ
ΕΚΤΥΠΟΥΝΤΑΙ ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΡΙΑ ΧΑΛΚΟΓΡΑΦΗΜΕΝΑ

ΤΡΑΠΕΖΙΤΙΚΟΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ

ΙΩΑΝΝΟΥ Γ ΠΕΣΜΑΖΟΓΛΟΥ ΚΑΙ Σα.

ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ Καΐρῳ

Ἀναδέχεται τὴν ἐκτέλεσιν πάσης χρηματιστικῆς καὶ ἐμποροτραπεζιτικῆς ἐπιχειρήσεως ὑπὸ συμφερωτάτους ὅρους.—Προεξοφλεῖ καὶ εἰσπράττει ἐπιταγὰς καὶ τοκομερίδια ἐπιτοπίως, ἐν τῷ ἐσωτερικῷ καὶ τῇ ἀλλοδαπῇ.—Ἐκδίδει ἐπιταγὰς καὶ συναλλάγματα μικρῶν καὶ μεγάλων ποσῶν διὰ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Αἰγύπτου, διὰ τὴν Εὐρώπην, Τουρκίαν καὶ Ἑλλάδα.—Ἐκτελεῖ πᾶσαν παραγγελίαν ἐπὶ ἑλληνικῶν χρεωγράφων, κάμνει προκαταβολὰς ἐπ' αὐτῶν, καὶ πωλεῖ λαχειοφόρους ὁμολογίας τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος μὲ μηνιαίας δόσεις καὶ ἐπ' ἐτησίῳ τόκῳ 6—8 ο)ο.—Κάμνει προκαταβολὰς ἐπὶ βαμβακίων καὶ ἄλλων ἐμπορευμάτων, καὶ ἀναδέχεται τὴν ἀγοραπωλησίαν αὐτῶν ἐπιτοπίως καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ.

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΕΜΜ. Ν. ΓΕΩΡΓΙΑΔΟΥ

2.—Ὁδὸς Χρυσοσπηλαιωτίσσης—2.

Εἰς τὸ ἀνωτέρω νεοσύστατον βιβλιοπωλεῖον εὑρίσκονται καὶ πωλοῦνται τὰ ἑξῆς μυθιστορήματα εἰς τὰς ἑξῆς τιμάς:

Δράματα Παρισίων	Τόμ. 3 Δρ. 7.—	**Ἐρυθρὰ Διαθήκη.**	Τόμ. 2 Δρ. 4.—
Ἄθλοι Ροκαμβόλ	» 2 » 8.50	**Μικρὰ Μήτηρ**	» 4 » 2.—
Ἀνάστασις	» 2 » 7.50	**Ἰατρὸς Ραμώ**	» 1 » 2.—
Τελευταία λέξις	» 2 » 4.50	**Ἰατρὸς τῶν πτωχῶν**	» » » 1.80
Ἡ ὡραία Ἀνθοκόμος	» 2 » 3.50	**Φρούριον Καρρόου** συνέχ. **Τὸ ἄνθος τῆς Ἀλόης**	» 2.50
Αἱ Ἀθλιότητες τῆς Ἀγγλίας, ἐξεδόθη ὁ πρῶτος τόμος	» 3.50	**Τὸ τέκνον τοῦ ἐραστοῦ** συνέχ. **Ἡ Ἄνυμφος Μήτηρ**	» 2.50
Ἡ Παναγία τῶν Παρισίων	» 2.50	**Οἱ Ἄθλιοι τοῦ Λονδίνου**	Τόμ. 2 Δρ. 3.50

Τὰ ἀνωτέρω ἀποστέλλονται ἐλεύθερα ταχυδρομικῶν τελῶν εἰς πάντα προαποστέλλοντα τὸ ἀντίτιμον. Διὰ τοὺς ἐν τῷ ἐξωτερικῷ αἱ τιμαὶ ὑπολογίζονται εἰς φρ. χρυσᾶ.

Πᾶσα αἴτησις δέον νὰ ἀπευθύνηται:

Πρὸς τὸν κ. Ἐμμ. Ν. Γεωργιάδην, Βιβλιοπώλην-Ἐκδότην

Ὁδὸς Χρυσοσπηλαιωτίσσης 2—Ἀθήνας.

Α. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΗΣ

ΗΛΕΚΤΡΟΛΟΓΟΣ

15—Ὁδὸς Καπνικαρέας—15

Τοποθετήσεις ἠλεκτρικῶν κωδώνων, τηλεφώνων, τηλεγράφων, ἀλεξικεραύνων κλπ.

ΠΡΟΜΗΘΕΙΑ

ἐπιστημονικῶν καὶ ἰατρικῶν ἐργαλείων.

ΠΩΛΗΣΙΣ

διαφόρων ὑλικῶν τῶν ἐργολάβων.

ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΑΓΓΛΙΚΗΣ

Καθηγητὴς ἔχων διαθεσίμους ὥρας τινάς, ἀναλαμβάνει τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἀγγλικῆς ἐν βραχεῖ διαστήματι καὶ μὲ συγκαταβατικὰ σχετικῶς δίδακτρα. Ἡ «Ἑβδομάς» συνιστᾷ αὐτὸν δια τὴν καλὴν καὶ πρακτικὴν αὐτοῦ μέθοδον.

Διεύθυνσις Ὁδ. Πινακωτῶν 29.

ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ
καὶ
Γ. ΓΚΟΥΜΑΣ
ΔΙΚΗΓΟΡΟΙ
Ὁδὸς Πινακωτῶν 9

Προσεχῶς ἐκδίδονται

Κ. Δ. ΚΡΥΣΤΑΛΛΗ

ΑΓΡΟΤΙΚΑ

Λαβόντα τὸν ἔπαινον

ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΟΝ ΠΟΙΗΤΙΚΟΝ ΑΓΩΝΑ ΤΟΥ 1890

Τιμὴ δρ. 2.

Συνδρομηταὶ ἐγγράφονται εἰς τὸ γραφεῖον τῆς «Ἑβδομάδος».

ΔΡΟΜΟΛΟΓΙΟΝ ΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΟΥ ΠΕΙΡΑΙΩΣ-ΑΘΗΝΩΝ-ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Τμῆμα Πειραιῶς—Κορίνθου—Πατρῶν

	1	3	33		2	4	32
Πειραιεὺς ἀν.	6.25π	11.25	1.45	Πάτραι ἀν.	7.40π	11.45	—
Ἀθῆναι »	7.—	12.—	2.20	Αἴγιον »	9.24	1.03	—
Κόρινθος ἄφ.	10.—	2.54	5.45	Κόρινθος »	1.20μ	4.10	7.—π
Αἴγιον »	1.57	5.55	—	Ἀθῆναι ἄφ.	4.30	7.10	10.22
Πάτραι »	3.35	7.15	—	Πειραιεὺς »	5.—	7.40	10.55

Τμῆμα Κορίνθου Ναυπλίου-Μύλων

	π.μ.	μ.μ.		π.μ.	μ.μ.
Κόρινθος ἀν.	10.25	4.15	Μύλοι ἀν.	—	1.10
Ἄργος ἄφ.	12.17	6.28	Ναύπλιον »	9.30	—
Ναύπλιον »	—	7.05	Ἄργος »	10.10	1.40
Μύλοι »	12.45	—	Κόρινθος ἄφ.	12.25	3.42

Τμῆμα Πατρῶν-Πύργου

	π.μ.	μ.μ.	μ.μ.		π.μ.	μ.μ.	μ.μ.
Πάτραι ἀν.	7.20	4.15	2.—	Πύργος ἀν.	7.—	2.—	3.05
Ἀχαΐα ἄφ.	8.15	4.57	2.55	Γαστούνη »	8.24	3.12	4.40
Μανωλὰς »	9.18	5.48	4 —	Λεχαινὰ ἄφ.	8.47	3.33	5.05
Λεχαινὰ »	9.47	6.15	4.40	Λεχαινὰ »	8.50	3.35	6.40π.
Λεχαινὰ ἀν.	9.50	6.17	6.45π	Μανωλὰς »	9.19	4.06	7.15
Γαστούνη »	10.20	6.46	7.22	Ἀχαΐα »	10.11	4.58	8.18
Πύργος »	11.40	8.05	8.50	Πάτραι ἄφ.	10.55	5.50	9.15

Τοπικαὶ ἀμαξοστοιχίαι καθ' ἑκάστην εἰς ὅλα τὰ τμήματα.

Γ. ΠΑΜΠΑΝΟΣ
Ὀδοντοϊατρὸς
Ὁδ. Πατησ. 9

REVUE
POLITIQUE ET LITTERAIRE
REVUE BLEUE
Paraissant le Samedi

Six mois 20 fr. Un an 35

PARIS
111. Bd. St Germain 111.

Ἐκ τοῦ Τυπογραφείου ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ ΛΕΩΝΗ